

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra církevních dějin a literární historie

Martin Šenk

**Dějiny teologické fakulty v Praze
Od založení do roku 1419**

Diplomová práce

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Kubín, Ph.D., Th.D.

Praha 2021

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Brandýse nad Labem dne 13.2.2021

Martin Šenk

Bibliografická citace

Dějiny teologické fakulty v Praze: Od založení do roku 1419 [rukopis]: diplomová práce / Martin Šenk; vedoucí práce: Petr Kubín – Praha, 2021. -- 86 s.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá dějinami teologické fakulty v Praze od jejího založení v roce 1347 až do vypuknutí husitské revoluce. Práce se tedy nejprve věnuje předpokladům založení obecného učení v Praze a zakladatelskému činu papeže Klimenta VI. a císaře Karla IV. Následně jsou popsány počátky výuky na teologické fakultě a její institucionální vývoj do roku 1419. Pozornost je při tom věnována zejména otázce papežského založení fakulty, organizaci studia, roli pražského arcibiskupa jakožto kancléře univerzity. Opomenuty nejsou ani vnitřní těžkosti fakulty a zasazení teologické fakulty do kontextu dějin Univerzity Karlovy. Metodologicky práce vychází z komparace odborné literatury a analýzy dobových pramenů.

Klíčová slova

teologická fakulta, Univerzita Karlova, husitství, vzdělanost, Praha, pražský arcibiskup

Abstract

This diploma thesis focuses on the history of the faculty of theology in Prague from its foundation in 1347 until the outbreak of the Hussite revolution. This thesis first maps the assumptions of the establishment of general teaching in Prague and the founding act of Pope Clement VI. and Emperor Charles IV. Subsequently, the beginnings of teaching at the faculty of theology and its institutional development until 1419 are described. Special attention is paid to the issue of the papal establishment of the faculty, the organization of studies and the role of the Archbishop of Prague as the university chancellor. The internal difficulties of the faculty and the placement of the faculty of theology in the context of the history of Charles University are not neglected either. Methodologically, the work is based on a comparison of literature, and analysis of sources.

Keywords

faculty of theology, Charles University, hussites, education, Prague, archbishop of Prague

Počet znaků (včetně mezer): 111 206

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce, panu prof. Kubínovi, že mě přivedl k zájmu o dějiny teologické fakulty v Praze a že mě vstřícně a profesionálně provázel při práci a poskytoval mi cenné odborné rady a připomínky.

OBSAH

Úvod	- 6 -
1 Cesta k založení obecného učení v Praze	- 8 -
1.1 Pražské partikulární školy přemyslovské doby	- 8 -
1.2 Úsilí Václava II. o založení obecného učení v Praze	- 14 -
2 Teologická fakulta v čase Karla IV. a Arnošta z Pardubic	- 21 -
2.1 Zakladatelský akt Klimenta VI. a Karla IV.	- 21 -
2.2 Počátky výuky na teologické fakultě	- 31 -
3 Zlatá doba před velkou bouří	- 36 -
3.1 Nástin hlavních pramenů a literatury k dějinám teologické fakulty před vypuknutím sporů o Viklefa	- 36 -
3.2 Teologická fakulta a měníci se podoba obecného učení do roku 1378	- 40 -
3.3 Podoba pražského bohosloví v osmdesátých letech 14. stol.	- 47 -
4 Labutí píseň a zánik teologické fakulty	- 54 -
4.1 Nástin hlavní literatury k dějinám teologické fakulty na přelomu 14. a 15. století	- 54 -
4.2 Na cestě k Dekretu kutnohorskému	- 57 -
4.3 Postupný zánik teologické fakulty	- 62 -
Závěr	- 68 -
Seznam zkratk	- 70 -
Seznam pramenů	- 71 -
Seznam literatury	- 74 -

Úvod

Podnětem k sepsání této diplomové práce byla práce na popularizačním textu, který vyšel k příležitosti 30. výročí reinkorporace Katolické teologické fakulty do Univerzity Karlovy.¹ Zatímco novověkým a moderním dějinám teologické fakulty byla věnována v nedávné době pozornost, středověké dějiny v tomto ohledu pokulhávaly. Jedná se o pochopitelný důsledek situace, kdy teologická fakulta ve středověku je zastíněna velkými tematickými okruhy, jakými jsou dílo Karla IV., počátky reformního hnutí v Čechách a vznik husitství. I v rámci pražské univerzity se tak pozornost badatelů soustřeďovala převážně na situaci na artistické fakultě – tato skutečnost je navíc podpořena dochováním pramenné základny. Pro přehledné podání dějin pražské teologické fakulty ve středověku tak musí každý potenciální zájemce sáhnout po studii J. Kadlece v prvním svazku Dějin Univerzity Karlovy.² Kadlecova studie, ač je sepsána na vysoké úrovni a je z ní patrný autorův letitý zájem o řádová studia na pražské univerzitě, postrádá poznámkový aparát, který by dalším zájemcům umožnil pokračovat v Kadlecových stopách. Tato studie navíc pochopitelně odráží stav bádání z počátku devadesátých let 20. stol., přičemž bádání v oblastech dějin pražského obecného učení a českého pozdního středověku obecně prošlo zásadní proměnou.

Hlavním badatelským úkolem této práce je proto sepsat středověké dějiny teologické fakulty s odpovídajícím poznámkovým aparátem, které by reflektovaly současný diskurz a stav bádání. Jedná se též v zásadě o prolegomena k výzkumu středověkých dějin pražské teologické fakulty, která umožní v budoucnu pokračovat v práci na jednotlivých specializovaných tématech – zejména v oblasti myšlení a díla jednotlivých mistrů teologické fakulty. Vzhledem ke skutečnosti, že záměrem je podat přehled dosavadního stavu bádání, nezaměřuje se autor primárně na práci s pramennou základnou, neboť naprostá většina dochovaných pramenů byla nejen zpracována, ale existuje také na ní navázaná odborná literatura, a práce s prameny bez zohlednění dosavadního výzkumu by tak bylo bádáním o již vybadaném. Jelikož starší výzkum obsáhl do značné míry již J. Kadlec a další autoři, tato práce se snaží citovat zejména nejnovější literaturu a ke staršímu bádání se v poznámkovém aparátu obrací jen ve zvlášť

¹ ŠENK, Martin. Dějinný příběh Katolické teologické fakulty. In: *#KTFUK30: 30. výročí reinkorporace Katolické teologické fakulty zpět k Univerzitě Karlově*. Praha 2020, s. 3-22.

² KADLEC, Jaroslav. Teologická fakulta. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 135-162.

důležitých či sporných oblastech. Tyto výše zmíněné skutečnosti se též odrazily do formátu poznámkového aparátu, který se autor snažil koncipovat co do největší míry v souladu s nedávno publikovanou inspirativní studií M. Nodla.³

Tato práce vědomě rezignovala na snahu zachytit jednotlivé osoby, které prošly pražskou teologickou fakultou, stejně jako na hodnocení jejich duchovní činnosti – v daném rozsahu by nešlo o nic víc než o povrchní hodnocení a komplexnější rozbor by byl nad limity této práce. Na místo toho je snaha namířena na podchycení uceleného obrazu vývoje teologické fakulty jako struktury v kontextu dějin vzdělávání v českých zemích v delším časovém horizontu se zvláštním zřetelem na určité vývojové body. Je tedy sledována zejména politická a strukturální linie, zatímco studium duchovního života může být úkolem dalšího bádání.

Práce je koncipována do čtyř kapitol, přičemž v první kapitole jsou pro pochopení postavení teologické fakulty v rámci bohemikálních středověkých struktur popsány dějiny vzdělávání v českých zemích do založení pražského obecného učení. Ve druhé kapitole následuje popis vzniku pražské univerzity a uvedení teologické fakulty do života. Třetí kapitola se pak věnuje teologické fakultě před vypuknutím sporů o učení Jana Viklefa a v poslední kapitole je popsán postupný zánik pražského bohosloví. Příslušná literatura a prameny jsou pro širší časový kontext celé práce uváděny zpravidla na začátku každé kapitoly, případně na příslušných místech. Z hlavních autorů, o které se práce opírá, je třeba uvést alespoň J. Kadlece, M. Nodla, M. Svatoše a F. Šmahela.

³ NODL, Martin. Tragický konec české poznámky. In: *Dějiny – teorie – kritika*. Roč. 16, č. 1. 2019, s. 89-108; zejm. 106-108.

1 Cesta k založení obecného učení v Praze

1.1 Pražské partikulární školy přemyslovské doby

Rozkvět českých zemí ve 14. stol. za vlády lucemburské dynastie, jehož součástí bylo i založení obecného učení v Praze, měl své hluboké kořeny v předchozím domácím vývoji. Proměna českých zemí za vlády přemyslovských králů vytvořila předpoklady, které napomohly ve 14. stol. nové dynastii realizovat mnohé z jejích velikých cílů, mezi něž patřilo i povýšení pražského biskupství na arcibiskupství či právě založení obecného učení v Praze.⁴ Vytvoření hospodářských, sociálních či kulturních předpokladů pro vzestup českých zemí však nelze samo o sobě interpretovat v tom smyslu, že by činnost panovníků z lucemburského rodu byla pouhým vyústěním dějinného vývoje. V případě zakládání obecného učení mohl Karel IV. bezpochyby navázat na předchozí vzdělávací tradici či historickou paměť o snaze Václava II. založit univerzitu. Bez osobní angažovanosti vzdělaného a cílevědomého panovníka, který oplýval četnými kontakty se špičkami západoevropské společnosti, by se však pražská univerzita dnes pravděpodobně nemohla honosit označením nejstarší univerzita na sever od Alp a na východ od Rýna. Aby bylo možno alespoň částečně posuzovat zakladatelský akt Karla IV. ve své komplexnosti, je tato úvodní kapitola věnovaná nástinu vývoje pražského partikulárního školství v době předuniverzitní a interpretaci snahy Václava II. získat pro Prahu obecné učení.

Počátek a raný vývoj škol v přemyslovských Čechách není v pramenech prakticky zachycen.⁵ Mlčení pramenů či jejich značná torzovitost činí ze studia předuniverzitních vzdělávacích institucí jedno z temných míst českých středověkých dějin. Trochu světla může přinést hledání analogií za pomoci komparativních metod.⁶ Důsledné zpracování tohoto tématu v českém prostředí však dosud chybí. Systematicky se této oblasti věnovala zejména M. Bláhová – výsledky jejího bádání se proto staly i podkladem této

⁴ Srov. zejména KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2012. ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha 2014.

⁵ Absence a torzovitost pramenné základny pro poznání školství doby přemyslovské je badatelský problém spojený jak s prameny písemnými, tak hmotnými. Výpovědní možnosti archeologických výzkumů jsou v této oblasti značně omezené. Stav bádání shrnul TUREK, Rudolf. *Počátky české vzdělanosti*. Praha 1988 – jedná se však o práci interpretačně diskutabilní a dobově zatíženou.

⁶ Jako brilantní příklad takové studie lze uvést BLÁHOVÁ, Marie. *Nescadam ad litteras posui servum: Poznámka k možnostem vzdělání nižších společenských vrstev ve středověkých Čechách (do konce 12. století)*. In: SVATOŠ, Michal (ed.). *Sciencia nobilitat: Sborník prací k počtě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc. (Příspěvky k dějinám vzdělanosti v českých zemích 1)*. Praha 1998, s. 21-29.

podkapitoly.⁷ Originální přístup ukázal ve své rozsáhlé studii D. Havel, který rozborem rukopisných zlomků poukázal na skutečnost, že absence pramenů je do jisté míry pouze zdánlivá.⁸

V raně středověké západní Evropě bylo již od doby karolinské považováno za žádoucí, aby byla při biskupství zřízena škola pro vzdělávání kněží.⁹ V Praze vznikla první škola¹⁰ při biskupském kostele pravděpodobně záhy po založení biskupství.¹¹ Již V. Novotný vyhodnotil jako první důkaz o existenci pražské školy informaci lutyšského kanovníka Anselma o životě a činech lutyšského mistra Hubalda, který se měl za biskupa Baldericha II. (1008-1018) dostavit do Prahy.¹² „*Qui [Hubald] postea sub Baldrico Pragae Bohemiae civitatem transmissus, cum nonnulla ibidem christianae religionis documenta dedisset, ad nos iterum cum maximo honore remeavit. Multi praeterea sub tanto patre enutriti, religione et studiis liberalibus diversa illustrare loca, cum in suo quidem loco quicquid ubivis studii vel religionis esset, vigere adlaboravit.*“¹³ Ostatní pasáže vyprávění kanovníka Anselma nemají s Prahou již spojitost a žádné další prameny o Hubaldově cestě dále neinformují. Podle teorie V. Novotného,¹⁴ kterou přebírá i M. Bláhová,¹⁵ za příchodem Hubalda stála snaha představených kapituly o zajištění kvalitního vzdělání. Tato teorie je sice možná, ale je neověřitelná a nemusí být zdaleka jediná. Doposud se například nikdo nezabýval možností, že Hubaldův příchod souvisel

⁷ Souhrnný přehled viz například: BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy předuniverzitního období. In: *Documenta Pragensia XI.: Škola a město: Sborník příspěvků z konference „ŠKOLA A MĚSTO“, konané ve dnech 5.-6. října 1992.* Praha 1994, s. 26-39. BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách. In: BARCIAK, Antoni. *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku.* Katowice 2002, s. 324-349. Základní faktografický přehled bez poznámkového aparátu uvádí též VARCL, Ladislav (ed.). *Antika a česká kultura.* Praha 1978, s. 9-106.

⁸ HAVEL, Dalibor. *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě.* Brno 2018.

⁹ Srov. BECHER, Matthias. *Merowinger und Karolinger.* Darmstadt 2009, s. 94-95. RICHE, Pierre – VERGER, Jacques. *Učitelé a žáci ve středověku.* Praha 2011, s. 26-49.

¹⁰ Hagiografické výpovědi o vzdělávání knížete Václava na Budči nelze rozhodně považovat za doklad existence jakékoliv školy. Srov. TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: Vstup Čechů do dějin (530-935).* Praha 1997, s. 366-369.

¹¹ ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: Proměna státu a společnosti.* Praha 2002, s. 518.

¹² NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha.* Praha 1912, s. 712n.

¹³ Herigeri et Anselmi gesta episcoporum Tungrensium, Traiectensium et Leodiensium, 29. Ed. KÖPKE, Rudolf. *MGH, Scriptores 7.* Hannover 1846, s. 205.

¹⁴ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 1, s. 712-713.*

¹⁵ BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 329. Ostatně Oldřich byl na dvoře Jindřicha II. (v té době vévody bavorského) vychováván. Cosmae Pragensis Chronica Boemorum, Lib. I, 34. Ed. BRETHOLZ, Bertold. *MGH, Scriptores rerum Germanicarum, Nova series 2.* Berlin 1923, s. 61.

s angažovaností pražských knížat Jaromíra či Oldřicha, kteří měli dobré kontakty s říšským prostředím.¹⁶

Existenci pražské školy následně potvrzuje kronikář Kosmas při popisu zážitku, který se mu udál, když ještě býval na škole.¹⁷ Po Kosmově zprávě však prameny o pražské škole takřka po celé jedno století mlčí. Nepřímým dokladem o existenci školy, a snad i o její vysoké úrovni, je rukopis Boëthiovy základní příručky výuky kvadrivia, neboť tato učebnice se právě ve 12. stol. měla dostat do Čech.¹⁸ Ať už škola nadále fungovala, nebo na nějaký čas zanikla, skutečností zůstává, že její případná úroveň se nedala v žádném případě srovnávat s tehdejšími západoevropskými školskými centry jako Magdeburg, Řezno, Lutych či Paříž, kam museli směřovat potenciální zájemci o vyšší vzdělání z české provenience.¹⁹

Další doklady o fungování školy se objevují až na začátku 13. stol.,²⁰ kdy se ve svědečných řadách začíná poměrně pravidelně objevovat mezi jmenovanými svědky pražský *scolasticus*, který býval zároveň členem kapituly.²¹ Není zajisté náhoda, že právě učení mistři z pražské kapituly se stávali i pražskými biskupy.²² O analogickém vývoji na Moravě informuje údaj z roku 1225, kdy je ve svědečné řadě uveden „*Petrus magister*

¹⁶ O kontaktech českých knížat viz WEINFURTER, Stefan. *Heinrich II.: Herrscher am Ende der Zeiten*. Regensburg 1999, s. 212n.

¹⁷ „*Nec tacere cupio, quod eodem anno nobis adhuc positus in scolis contigit audire et videre.*“ Cosmae Pragensis Chronica Boemorum, Lib. II, 34, s. 130. Ke Kosmově vzdělání a „zážitku“ z roku 1074 srov. TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha 1966, s. 46-47. TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: Studie k počátkům českého dějepiscetví a politického myšlení*. Praha 1968, s. 33-49.

¹⁸ Viz VIDMANOVÁ, Anežka. Boëthius a Čechy. In: BAHNÍK, Václav – VIDMANOVÁ, Anežka. *Boëthius – Poslední Říman*. Praha 1982, s. 30.

¹⁹ Srov. ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 518. BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen Ländern in Italien im Mittelalter. Die Premyslidische Zeit. In: *Civis. Studi e testi 17*. 1993, s. 155-157. Zářným příkladem je již na konci 10. stol. druhý pražský biskup Vojtěch, který byl v mládí poslán do Magdeburgu, aby se naučil svobodným uměním. „*Traditur, inquam, ad ingenuam Parthenopolim, Theutonum novam metropolim, liberalibus disciplinis imbuendus.*“ Nascitur purpureus flos, kap. 4. Ed. KYRALOVÁ, Marie. *Život svatého Vojtěcha*. Praha 2017, s. 12. Z českých studentů v zahraničí zvláště proslul svou učeností pražský biskup Daniel I. (1148-1167), který prošel pařížskými studii. Srov. NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha 1913, s. 831-832. Výčet českých studentů v zahraničí ve 12. stol. nabízí BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 333-334.

²⁰ K rostoucí potřebě vzdělaných osob v Čechách 13. stol. a s tím související potřebě rozšíření školské nabídky srov. BLÁHOVÁ, Marie. Intelektuálové na dvoře posledních Přemyslovců. In: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan (eds.). *Dvory a rezidence ve středověku II.: Skladba a kultura dvorské společnosti*. Praha 2008, s. 389-391.

²¹ NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I (1197-1253)*. Praha 1928, s. 638.

²² Jmenovitě jde o Jana II., Bernarda Kaplříře ze Sulevic a Řehoře Zajíce z Valdeka. Kompletní výčet pramenů k pražským „scholastikům“ uvádí BLÁHOVÁ, Marie. *Pražské školy*, s. 35 v pozn. 21. [u listiny č. 270 uvedena chybně strana 64 místo 264].

scolarum de Znoym“.²³ Tvzení J. Žemličky, podle kterého by tento údaj měl dokazovat dosti hustou školskou síť již pro období vlády Přemysla Otakara I., se zdá být neověřitelné,²⁴ jelikož záznamy o scholasticích, kteří jsou kromě Znojma doloženi v dalších moravských městech (jmenovitě v Brně a Olomouci), se objevují až za vlády Václava I.²⁵ I za vlády Otakarova syna se však počet škol pro celé české země pohyboval v řádu jednotek a „hustá síť“ se může jevit jako zavádějící údaj. Zprávy, ať již přímé či nepřímé, dokládající existenci škol v dalších městech, se objevují až v poslední třetině 13. stol.²⁶

Pražské učení mělo během revolty české šlechty proti Václavovi I.²⁷ na čas zaniknout, jak informuje k roku 1248 tzv. druhý pokračovatel Kosmy: „*Král Václav byl sehnán ze stolce. Královna Kunhuta zemřela dne 13. září. Učení v Praze zašlo. Mnoho domů ve městě pražském a mnoho vsí v celém království českém bylo spáleno. Hlídači od kostela pražského utekli. Král francouzský přešel s vojskem přes moře v pátek před letnicemi. Čechové a Moravané u Mostu poraženi, utekli.*“²⁸ Partikulární škola však byla záhy obnovena; od sedmdesátých let nabývala na významu a v Praze se objevovali (byť sporadicky) také zahraniční studenti z Rakous a Štýrska.²⁹ Úpadek mezinárodního věhlasu pro pražské učení přinesly války Přemysla Otakara II. s Rudolfem Habsburským

²³ CDB II, 268, s. 261.

²⁴ ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha 1990, s. 300.

²⁵ Podrobně viz NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I*, 3, s. 880-881.

²⁶ Kompletní výčet podává BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 343-344.

²⁷ K tomu viz ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 166-185.

²⁸ *Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus*. Ed. EMLER, Josef – TOMEK, V. V. *FRB II*. Praha 1874, s. 286. Český překlad citován dle Druhé pokračování Kosmovy kroniky. Přel. HRDINA, Karel – TOMEK, V. V. – BLÁHOVÁ, Marie (eds.) *Pokračovatelé Kosmovi*. Praha 1974., s. 101.

²⁹ Mezi štýrské studenty na pražské katedrální škole patřil i přední učenec ve službách Habsburků, Engelbert Pötsch. ENGELBRECHT, Helmut. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs: Band I. Von den Anfängen bis in die Zeit des Humanismus*. Wien 1982, s. 160. K zahraničním studentům v Čechách podrobně TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. Praha 1897, s. 233. Nověji ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: Král na rozhraní věků*. Praha 2011, s. 301.

a fakticky znamenaly odchod těchto zahraničních studentů z českých zemí.³⁰ Výskyt českých studentů v zahraničí byl do druhé poloviny 13. stol. spíše ojedinělý.³¹ O jistém posunu v úrovni integrace českých zemí do evropského vzdělávacího systému svědčí narůstající počet českých studentů na italských univerzitách.³² Cesty za italskými studii byly velmi nákladné a mohly se nejspíše uskutečnit jen díky podpoře významných mecenášů.³³ Absolventi zahraničních studií pak měli ale jistotu sociálního vzestupu ve své vlasti a vyhlídky na zisk lukrativních církevních úřadů.³⁴

V přemyslovských Čechách jistě existovaly i další vzdělávací instituce, nicméně o nich jsme informováni ještě skromněji než v případě pražské katedrální školy. Zcela jistě fungovala škola při vyšehradské kapitule, jejíž „scholastik“ je v pramenech doložen od čtyřicátých let 13. stol.³⁵ Na Vyšehradě založil Jindřich z Isernie okolo roku 1270 školu pro notáře.³⁶ V případě dalších institucí se pro přemyslovskou dobu pohybujeme již jen na rovině pouhých hypotéz. Jako pravděpodobná se jeví existence škol u významných klášterů a kapitul, avšak k bližšímu poznání těchto institucí schází pramenná základna.³⁷ Vzestup klášterních škol v českých zemích lze pozorovat až za

³⁰ BLÁHOVÁ, Marie. Artes und Bildung im mittelalterlichen Böhmen (vor der Gründung der Prager Universität). In: CRAMER-RUEGENBERG, Ingrid – SPEER, Andreas (Hrsg.). *Miscellanea Mediaevalia 22: Scientia und ars im Hoch- und Spätmittelalter*. Berlin – New York 1994, s. 783-784. Situace, kdy pražská škola mohla mít význam „spádové oblasti“ pro Rakousy a Štýrsko, byla pravděpodobně pouze dočasným úkazem, než se řádně etablovala vídeňská farní škola u sv. Štěpána (ačkoliv nebyla Vídeň až do roku 1469 biskupstvím, farní škola u sv. Štěpána nabyla v průběhu 13. stol. významu plně srovnatelnému s dobovými katedrálními školami). V následujících letech směřovali rakouští studenti usilující o vyšší vzdělání v zahraničí již převážně do italské Bologně a Padovy. Přehled k vývoji škol a vzdělání v Rakousku viz např. BRUNNER, Karl. Vielfalt und Wende – Kultur und Gesellschaft im Hochmittelalter. In: DOPSCH, Heinz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278: Die Länder und das Reich*. Wien 2003, s. 62-64.

³¹ BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen, s. 155-157.

³² ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců: Skladba fungování jejich pozdní monarchie*. Praha 2020, s. 246. Podrobně o českých studentech v Itálii BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen, zejména s. 160n.

³³ BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen, s. 174-175. K církevnímu mecenášství v této době viz např. ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.*, s. 313-316. BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 340-342.

³⁴ BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 342. BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen, 175-176.

³⁵ Kompletní výčet pramenných zmínek nabízí v pozn. č. 34 BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy, s. 36.

³⁶ BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy, s. 28. BLÁHOVÁ, Marie. Artes und Bildung, s. 784-785. Informace k postavě Jindřicha z Isernie shrnuje NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha 2000, s. 109-112. Nejnověji SLÍVA, Jan. Jindřich z Isernie, protonotář Jindřich a Jindřich Vlach. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*. Roč. 22, č. 2, 2019, s. 7-50.

³⁷ BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách, s. 336-337. Nepřímým důkazem existence klášterních škol jsou občasné pramenné doklady o výchově panovnických a šlechtických dětí. Tamtéž, s. 330-332.

Lucemburků v první polovině 14. stol.³⁸ Na závěr lze ještě zmínit existenci farních škol, o nichž toho víme opět jen velmi málo.³⁹ I v případě farních škol přichází spolehlivé informace až ve 14. stol.⁴⁰

Počátky vzdělávání za Přemyslovců byly úzce spojeny s integrací českých zemí do západoevropského kulturního okruhu. Rozvoj školství byl zvláště patrný za vlády přemyslovských králů ve 13. stol. a nepochybně souvisel s komplexním procesem „proměny českých zemí“. Z českých škol snad jen pražská katedrální škola překonala hranici trivia. Přesto nelze hovořit o nějaké zvláštní úrovni pražské partikulární školy, aby byla schopna přitahovat studenty ze západoevropských zemí. Hlavním záměrem ostatně bylo poskytnout základní úroveň vzdělání místnímu kléru.⁴¹ České země sice zásluhou osobností s kvalitním zahraničním vzděláním, jakými byli např. biskupové Jindřich Zdík či Daniel I., nezůstávaly zcela stranou dobovému myšlenkovému kvasu západní Evropy a místní „intelektuální“ prostředí dokázalo aktivně a tvůrčím způsobem vytvářet na svou dobu poměrně inovativní ideové koncepce,⁴² přesto zůstával až do sklonku přemyslovské epochy vzdělávací systém českých zemí na periferii křesťanského universa. Provinčnost a průměrnost pražské partikulární školy nepřímou dokládá i skutečnost, že se její osudy jen nepatrně otiskly do historických pramenů, což je na první pohled v ostrém kontrastu k situaci, která nastala po založení obecného učení v Praze.

³⁸ BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy, s. 29.

³⁹ Jedním z mála zdrojů informací je listina (pravděpodobně falzum) únětického faráře Zbyhňvěva, která se hlásí do doby vlády knížete Soběslava I. CDB I, 124, s. 129-131. Rozborem listiny a studiem zahraničních analogií došla M. Bláhová k přesvědčivému závěru, že ve venkovském prostředí, kde byly obvyklé (a preferované) kněžské rodiny, se počítalo s „rodinným“ vzděláním – tj. otec měl vyučit svého syna všemu potřebnému pro kněžskou službu a v případě, že by vhodného syna neměl, měl vzdělat jiného nadaného chlapce. BLÁHOVÁ, Marie. Nescadam ad litteras posui servum, s. 24-26.

⁴⁰ BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy, s. 30-31.

⁴¹ Srov. ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských*, s. 520-521. Ačkoliv lze v pramenech výjimečně nalézt i „vzdělané“ laiky, jejich vědomosti jsou výsledkem soukromých zájmů, nikoliv školního studia. Srov. *Vita fratris Hroznatae*. Ed. KUBÍN, Petr. *Legenda o bratru Hroznatovi*. Praha 2017, s. 178. ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.*, s. 299.

⁴² Viz MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Ideové proudy v českém umění 12. století*. Praha 1985.

1.2 Úsilí Václava II. o založení obecného učení v Praze

První, kdo se měl pokusit získat pro Prahu obecné učení o všech čtyřech fakultách, byl král Václav II.,⁴³ jak o tom informuje v první knize Zbraslavské kroniky Petr Žitavský.⁴⁴ Jedná se vlastně o první kapitolu díla Petra Žitavského, která navazuje na předchozí pasáže Oty Durynského. Část sepsaná Otou Durynským končí kapitolou, ve které česká šlechta zmařila snahu Václava II. nechat sepsat zemský zákoník.⁴⁵ Petr Žitavský pak vzletně rozvádí, jak nešlechtní lidé, kteří nesli s odporem možný prospěch kněžstva, odvrátili Václava II. zlými radami od zbožného záměru založit v Praze univerzitu.⁴⁶ Skutečnost, že Petr Žitavský započal své psaní kapitolou analogickou k předchozímu vyprávění Oty Durynského, kdy v obou případech bylo královo úctyhodné přání zmařeno odporem české šlechty, není jistě náhodná – zvláště když jsou obě události řazeny v narativu kroniky do stejné doby. Zpráva Petra Žitavského je vlastně jediným dobovým svědectvím o prvním pokusu založit v Praze univerzitu a bez ní bychom snad o snaze krále Václava II. ani vůbec nevěděli. Pozdější kronikáři, kteří se o této záležitosti zmínili, jako Přibík Pulkava z Radenína, již jen reprodukovali sdělení ze Zbraslavské kroniky.⁴⁷

Zpráva Petra Žitavského byla od počátku české historické vědy čteně rozebírána. V. V. Tomek ve svých dějinách pražské univerzity, sepsaných pro příležitost výročí jejího pětistého výročí, obohatil strohou informací Zbraslavské kroniky o své hypotézy, které však nelze pramenně ničím podepřít. Podle Tomka tak mělo být obecné učení založeno přímo po vzoru pařížském, a tudíž mělo brát zvláštní ohled na teologii; kromě odporu k možnému rostoucímu vlivu církve mělo mít české panstvo také odpor ke všemu cizímu a novému.⁴⁸ Střízlivější interpretaci úmyslu krále Václava II. založit v Praze univerzitu

⁴³ Některá zahraniční literatura uvádí chybně jako prvního krále usilujícího o založení univerzity v Praze již Přemysla Otakara II., aniž by k tomu však předložila jakékoli opodstatnění. Srov. HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*. Praha 2003, s. 98.

⁴⁴ Následující podkapitola je věnována převážně interpretaci údajů Zbraslavské kroniky; na rozbor rukopisných dochování a uvedení přehledu byt' jen základní bibliografie k tomuto kronikářskému dílu zde však není prostor. Pro tyto účely lze odkázat např. na úvodní kapitolu R. Antonína. ANTONÍN, Robert. *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283-1300*. Brno 2009, s. 20-30 [čtenář necht' se nenechávat zmást Obsahem dané knihy, který uvádí chybné stránkování]. Novinky v bádání zatím shrnuje PUMPROVÁ, Anna. Žebrák místo lékaře: O přínosu nové edice Zbraslavské kroniky k jejímu využití jako historického pramene. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*. Roč. 20, č. 1. 2017, s. 59-84.

⁴⁵ *Chronicon Aulae Regiae*, 51. Ed. EMLER, Josef. *FRB IV*. Praha 1884, s. 61-62.

⁴⁶ *Chronicon Aulae Regiae*, 52, s. 62-63.

⁴⁷ *Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae*, 84. Ed. EMLER, Josef. *FRB V*. Praha 1893, s. 177.

⁴⁸ TOMEK, Wacław W. *Děje University Pražské: Díl I*. Praha 1849, s. 4-5.

podal F. Palacký ve druhém dílu *Dějiny národu českého*. Palacký se držel líčení Zbraslavské kroniky a kladně hodnotí královu ušlechtilou myšlenku, která však byla zmařena českými pány; příčiny odporu české šlechty Palacký nijak více nerozebírá.⁴⁹ Informace Petra Žitavského sice Palacký nezpochybňuje, nicméně úmysl krále Václava II. mu připadal zvláštní: „*Jest to jistě ku podiwu, že panovník neučený, jenž neuměl ani čísti ani psáti, činil se půwodem a širitelem učenosti školské mezi poddanými swými.*“⁵⁰

Narativu Zbraslavské kroniky se drží i J. Šusta a stejně jako Petr Žitavský klade i on svůj výklad o úmyslu založit univerzitu hned za pasáž o snaze krále nechat sepsat zákoník. Obavy české šlechty z možného nárůstu vlivu duchovních na rozhodování v zemi byly podle Šusty zcela oprávněné – „králův zbožný úmysl“ zapadá do Šustova obrazu vlády Václava II., ve kterém je králova politická orientace na osoby duchovní a cizince chápána negativně.⁵¹ Netřeba jistě zdůrazňovat, jaký vliv měl Šustův názor na další českou historiografii. S odvážnější a poměrně svéráznou interpretací přišel až Z. Fiala. Podle něj byla Václavova snaha součástí pokusu o prosazení jakéhosi panovnického absolutismu v rámci feudálního systému.⁵² Proto klade tento králův neúspěšný pokus o zemský zákoník a univerzitu poměrně absurdně do kontextu rozlišování panovnické moci na *dominium speciale* a *dominium generale*. Ve všech těchto případech poukazuje Fiala na rostoucí vliv šlechty a její odpor vůči absolutizujícím rysům panovnické moci. Dále opakuje Šustovy teze o obavě šlechty z rostoucího vlivu duchovních u královského dvora a o obecném odporu šlechty k cizím rádcům.⁵³

Nejnovější bádání přineslo celou řadu obsáhlých publikací o Václavu II., jeho zahraniční politice a pozici šlechty v pozdně přemyslovském státě, zejména je třeba zmínit publikace K. Charvátové, L. Jana a J. Žemličky. V pasáži věnované snaze o založení univerzity se K. Charvátová ve své monografii o Václavu II. taktéž drží narativu Petra Žitavského – církvi nakloněný král, který sám měl intelektuální zájmy, měl ustoupit české šlechtě. V této souvislosti předkládá K. Charvátová celou řadu skutečností,

⁴⁹ PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle půwodních pramenůw II.1. Od roku 1253 do roku 1333*. Praha 1877, s. 274-275.

⁵⁰ Tamtéž, s. 274.

⁵¹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II, 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935, s. 522-523.

⁵² Srov. FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: Český stát a společnost v letech 995-1310*. Praha 1975, 203-206.

⁵³ FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy*, s. 203-205.

jež krále vedla k úmyslu vybudovat univerzitu, aniž by to však dokázala pramenně podložit. Zcela správně však upozornila na nejistotu datace, ve které k dané události mělo dojít, neboť Petr Žitavský ji ve svém úryvku neuvádí.⁵⁴ Se zásadní revizí dosavadního nazírání na vládu Václava II. přišel až L. Jan. Jeho práce se nesou v duchu návratu k pramenům, což umožnilo vyvrátit řadu omylů v odborné literatuře tradovaných. Ve svých závěrech došel L. Jan např. k odmítnutí tezí o kompromisu mezi králem a šlechtou, který by vedl k oddělení moci na *dominium speciale* a *dominium generale* (čímž popřel předchozí vývody Šustovy, Fialovy a dalších). Česká šlechta byla až do roku 1306 svázána s panovníkem a postavení krále nedokázala na sklonku 13. stol. výrazněji omezit. V mnohém se tak ukázala jak tendenčnost zpráv Zbraslavské kroniky, tak síla tradovaného narativu, který zvláště zakonzervoval J. Šusta. Problematika vzdělávání v přemyslovských Čechách a otázky kolem úmyslu založit univerzitu nepatří však mezi autorovy badatelské otázky.⁵⁵

Nejnověji se k vládě Václava II. vyslovil ve dvou svazcích obsáhle J. Žemlička.⁵⁶ Právě v závěrečném dílu své hexalogie se J. Žemlička blíže věnuje i vzdělanosti v českých zemích a univerzitě. Údaje Petra Žitavského o králově záměru Žemlička přímo nerozporuje. Václavův záměr osvětluje různými domněnkami, a to ve smyslu snahy posunout své království do popředí⁵⁷ či zamezit odchodu obyvatel toužících po vzdělání do cizích zemí.⁵⁸ Přesto jmenuje i mnohé pochybnosti nad zprávou Zbraslavské kroniky: „*Nevíme, kam úvahy o vysokém učení dospěly, jakou podobu mělo na sebe vzít a čím zajistit jeho existenci. Byla vůbec Praha na takové sousto materiálně i duchovně uchystána?*“⁵⁹ Údaj Petra Žitavského o odporu šlechticů však autor považuje nejen za věrohodný, ale dále ho i rozvádí: „*Představa sepětí univerzity s králem a církví dráždila českou šlechtu i proto, že dávala zelenou myšlence zákoníku. Kde jinde by se nabízelo jeho zpracování než na půdě vysokého učení? Ne náhodou se vsazení obou záměrů hlásí do stejných let a ve Zbraslavské kronice následují za sebou.*“⁶⁰ Oba králové úmysly jsou ve Zbraslavské kronice umístěny za sebou jistě záměrně. O jejich vzájemném sepětí však

⁵⁴ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II.: Král český a polský*. Praha 2007, s. 186-188.

⁵⁵ Srov. JAN, Libor. *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno 2006, passim. JAN, Libor. *Václav II.: Král na stříbrném trůnu 1283-1305*. Praha 2015, passim.

⁵⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: Poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha 2017. ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců: Skladba fungování jejich pozdní monarchie*. Praha 2020.

⁵⁷ ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců*, s. 225.

⁵⁸ Tamtéž, s. 249.

⁵⁹ Tamtéž, s. 225.

⁶⁰ Tamtéž, s. 226.

cisterciáckí autoři kroniky nic neříkají a analogie z doby Karla IV. hovoří spíše proti výše citované hypotéze, neboť založení univerzity nijak nepodpořilo králův záměr nechat sepsat zemský zákoník. Navíc v případě své fundace by nově založená univerzita mohla těžko poskytnout zázemí pro sepsání zemského zákoníku; ostatně obecnému učení v Praze trvalo i za podpory pražského arcibiskupa a v kvalitativně lepších podmínkách dlouhá léta, než zahájila plnohodnotný provoz.

Kromě tezí, které poskytuje dosavadní historické bádání, se však nabízí ještě jedna varianta. Než k přikročíme k jejímu nástinu, je nejprve třeba přehodnotit dataci tradovanou částí odborné literatury. Petr Žitavský napsal danou pasáž pravděpodobně někdy v letech 1314-1317. Od dané události mělo tedy uběhnout přinejmenším 20 let.⁶¹ Interpretační potíž představuje zejména skutečnost, že údajem o úmyslu Václava II. založit univerzitu Petr Žitavský zcela záměrně navázal na poslední zprávu Oty Durynského. Petr Žitavský v dané kapitole letopočet neuvádí, a datace události se tedy může jevit problematickou. Z kontextu umístění ve Zbraslavské kronice vyvodili někteří autoři (nutno říci, že většina autorů přesnou dataci Václavova záměru neuvádí), že k události mělo dojít roku 1294.⁶² Tento údaj je však třeba odmítnout jako zcela nepodložený.⁶³ Pasáž o zbožném úmyslu krále Václava II. se Petru Žitavskému koncepčně hodila jako vhodná k navázání na analogickou událost, kterou popsal jeho předchůdce. Z toho však nelze vyvozovat, že by musel Václav II. pojmout úmysl založit univerzitu ve stejné době, kdy se pokoušel vytvořit zákoník. V kontextu narativní strategie kroniky mohl Petr Žitavský umístit pasáž o králově úmyslu založit univerzitu na dané místo spíše z důvodu literárního, než že by měl potřebu držet se přísně chronologické linie – ostatně narozdíl od druhé a třetí knihy Zbraslavské kroniky, v první knize není na chronologickou posloupnost kladen příliš důraz. Pokud bychom snad chtěli vymezit období, ve kterém král pojal touhu založit v Praze obecné učení, muselo by se zřejmě jednat o dobu po Závěšově pádu, avšak horní hranice by se stanovovala jen velmi

⁶¹ Srov. FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy*, s. 205. JAN, Libor. *Václav II.: Král na stříbrném trůnu*, s. 526.

⁶² Srov. reprezentativní svazek *Dějiny Univerzity Karlovy*, kde je rok 1294 uváděn jako jasný fakt. SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419). In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48-1622)*. Praha 1995, s. 33.

⁶³ Např. K. Charvátová správně poukázala, že pokud bychom se měli držet vročení podle kontextu děje kroniky, jednalo by se spíše o rok 1296 či 1297. CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II.*, s. 187.

obtížně, neboť již v devadesátých letech 13. stol. byla Václavova nákladná zahraniční politika směřována zejména k zisku polské koruny.

Tím se dostáváme k zásadní problematice výkladu zprávy Petra Žitavského. Jak bylo výše ukázáno, v interpretaci důvodů neúspěchu snahy Václava II. zdaleka nepanuje jednota. Petr Žitavský svaluje celou vinu z nezdaru na českou šlechtu, což je v kontextu myšlenkového světa zbraslavského autora vysvětlení zcela pochopitelné. Zároveň absence dalšího narativního pramene do jisté míry znemožňuje vymezit se vůči cisterciáckému pojetí dějin českých zemí přelomu 13. a 14. stol. Přesto je však nepravděpodobné, že by odpor české šlechty byl jedinou překážkou, která zhatila plány přemyslovského krále. Na dílo Václava II. navázal jeho vnuk – Karel IV.⁶⁴ Ten však pro úspěšnou fundaci obecného učení v Praze potřeboval zejména dobré mezinárodní kontakty – v Karlově případě s francouzským královským dvorem a s avignonským papežstvím. Jakkoliv by tedy mohl myslet Václav II. svůj úmysl vážně, pravděpodobně by k jeho realizaci stejně nemohlo dojít. Těžištěm jednání Václava II. s papežstvím a prestižními zahraničními dvory obecně byly totiž polské záležitosti, ke kterým upínal svou pozornost. Případná jednání, která by předcházela založení univerzity, by byla komplikovaná i v případě, že by založení obecného učení bylo královým hlavním záměrem, což však rozhodně nebylo.⁶⁵ Další otázkou, kterou odborná literatura hodnotící snahu Václava II. dosud spíše opomíjela, zůstává, zda bylo měštské prostředí v Praze

⁶⁴ K otázce ideových vzorů Karla IV. z řad jeho přemyslovských předků viz KALISTA, Zdeněk. *Karel IV.: Jeho duchovní tvář*. Praha 1971, passim. SEIBT, Ferdinand. *Karel IV.: Císař v Evropě (1346-1378)*. Praha 1999, passim. Nutno dodat, že F. Seibt viděl přemyslovských vzorů pro Karlovo státnické dílo hned několik, srov. tamtéž, s. 51-57. Krátce se k tomuto vyjádřila též DOLEŽALOVÁ, Eva. Přemyslovská tradice v lucemburské době. In: SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (eds.). *Přemyslovci: Budování českého státu*. Praha 2009, s. 536-537.

⁶⁵ K zahraniční politice Václava II. viz ANTONÍN, Robert. *Zahraniční politika krále Václava II.*, passim.

vůbec připraveno na vznik univerzity.⁶⁶ Ačkoliv česká šlechta nepochybně patřila k odpůrcům případné univerzitní fundace, realističtější obraz neúspěchu Václava II. spíše vystihuje kombinace více faktorů, které celému podniku nepřály. Odpor české šlechty by tak představoval pouze jeden (byť důležitý) prvek, který vedle dalších skutečností, z nichž nejzávažnější se jeví nepřipravenost přemyslovské zahraniční diplomacie, neumožňoval realizaci Václavova úmyslu.⁶⁷

Záležitost však nemusí být tak jednoznačná, jak bývá v odborné literatuře zpravidla prezentována. Jak bylo řečeno, hlavní obtíží pro porozumění doby Václava II. se jeví jednostrannost pohledu, který vyplývá z absence významnějšího narativního pramenu, jenž by korigoval údaje Zbraslavské kroniky. Při posuzování Zbraslavské kroniky je proto třeba postupovat obezřetně a místo prostého přejímání údajů v ní obsažených, je třeba snažit se porozumět sdělení pramene v kontextu doby jeho sepsání a postihnout, s jakým záměrem se autoři obrací ke svému publiku. Autoři Zbraslavské kroniky neměli v úmyslu podat historicky přesný životopis Václavovy vlády; šlo jim o hagiografizující oslavu panovníka, který se zasloužil o fundaci Zbraslavského kláštera. Potenciálními čtenáři jejich díla měli být jednotlivci z úzké skupiny vzdělaných duchovních. Jim měl být Václav II. prezentován jako zářný podporovatel vzdělanosti a církve. Text kroniky vyprávějící o zbožném králi, jehož bohubilé úsilí hatili zástupci šlechty, musel být velmi blízký s názory čtenářů z řad českého duchovenstva počátku

⁶⁶ Přitom již pouhým porovnáním údajů odborné literatury vykazují pražská města za Karla IV. na první pohled značný kvalitativní posun od doby Václava II., a to v sociální struktuře, městské autonomii, správním vývoji či v míře zapojení do mezinárodního obchodu. Tento posun byl nepochybně spojen s nástupem nové dynastie, která dodala do systému novou dynamiku. Skutečnosti, které plynou z těsného vztahu mezi městem a univerzitou, shrnuje se zvláštním zřetelem k českým zemím: SVATOŠ, Michal. Město a univerzita ve středověku. In: *Documenta Pragensia XI.: Škola a město: Sborník příspěvků z konference „ŠKOLA A MĚSTO“, konané ve dnech 5.-6. října 1992.* Praha 1994, s. 40-42. K hospodářskému vývoji českých zemí srov. GRAUS, František. *Městská chudina v době předhusitské.* Praha 1949. GRAUS, František. *Český obchod se sukem ve 14. a počátkem 15. století (K otázce významu středověkého obchodu).* Praha 1950. Stručně též JANÁČEK, Josef. *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze.* Praha 1955, s. 11-17. (Záměrně jsou zde uvedeny starší a v dílčích aspektech již překonané studie, které však hodnotí Prahu v širokém kontextu hospodářského vývoje českých zemí. Tyto konotace badatelům zabývajícím se specificky předhusitskou Prahou ze samé podstaty metodologie práce často uniknou – srov. např. jinak vynikající studii MEZNÍK, Jaroslav. *Praha před husitskou revolucí.* Praha 1990.) Tyto postřehy jen dále potvrzují mínění P. Morawa, který přikládá lucemburské dynastii prvořadý význam při založení první univerzity na říšském území. Srov. MORAW, Peter. *Die älteste Universität in Mitteleuropa.* In: MORAW, Peter. *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen – Personen – Entwicklungen.* Leiden – Boston 2008, s. 79-100.

⁶⁷ Panovnícké univerzitní fundace ve 13. stol. navíc (jako v případě univerzity v Neapoli) mohly být přímo ve službách panovníka a státu. Místní církve v nich tedy nemusela mít zákonitě ústřední postavení. Srov. RICHE, Pierre – VERGER, Jacques. *Učitelé a žáci*, s. 179. Obecně k zakládání univerzit ve 13. stol. viz NARDI, Paolo. *Relations with authority.* In: de RIDDER-SYMOENS, Hilde (ed.). *A history of the university in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages.* Cambridge 2003, s. 92-96.

14. stol. a těžko u nich mohl vyvolat jinou než souhlasnou odezvu.⁶⁸ Líčení o zbožném úmyslu krále založit v Praze obecné učení tak vůbec nemusí být založeno na realitě. Mohlo jít o součást vykreslení obrazu ideálního panovníka a jako taková by zapadala do kontextu možné snahy cisterciáckých kronikářů zahájit panovníkův kanonizační proces.⁶⁹ Jako mnohem důležitější než faktická stránka narativu o úsilí Václava II. se jeví závoj paměti,⁷⁰ který kolem tohoto přemyslovského krále utkali zbraslavští kronikáři. Právě na tento třpytivý háv Václava II. mohl navázat jeho vnuk Karel IV.

Závěrem lze konstatovat, že současná odborná literatura věnující se vládě Václava II. si je plně vědoma interpretačních potíží při přebírání informací ze Zbraslavské kroniky a při hodnocení králových záměrů. Tento interpretační posun však zatím nevzala plně na vědomí literatura pojednávající o dějinách Univerzity Karlovy, v jejímž narativu je již od dob Tomkových až do současnosti obsažena snaha Václava II. o založení univerzity. Tento výklad je do jisté míry legitimní, neboť na obraz Václava II. zprostředkovaný Zbraslavskou kronikou navázal vědomě již sám Karel IV. Odmítnout je však třeba jak udávání letopočtu pro Václavův zbožný záměr, tak přebírání problematického tvrzení Petra Žitavského, že za neúspěchem při pokusu o založení univerzity stála česká šlechta. Jedna hypotéza, nabízející alternativní výklad zprávy Zbraslavské kroniky o úmyslu krále Václava II., by se snad dala shrnout do sdělení, že pokud by Václav II. opravdu chtěl založit v Praze obecné učení, hlavní překážku by rozhodně nepředstavovala česká šlechta, nýbrž absence úzkých kontaktů na papežství a vidina komplikovaných diplomatických jednání, která by bylo sotva možné realizovat v kontextu nákladné politiky směřující k zahraniční expanzi (zvláště když papežství sledovalo tyto rozpínavé počiny Přemyslovců poměrně nevraživě). Nabízí se však i další řešení. Pro své současníky měla daná pasáž vykreslovat Václava II. jakožto ideál křesťanského panovníka – moudrého vládce. V tomto kontextu lze zprávu Zbraslavské kroniky označit za pouhou fabulaci bez „historického jádra“ v tom smyslu, že by se Václav II. opravdu pokoušel založit v Praze obecné učení.

⁶⁸ Z literatury věnující se konfliktnímu vztahu šlechty a církve v českých zemích na počátku 14. stol. srov. zejména HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343)*. Praha 1991.

⁶⁹ K obrazu ideálního panovníka v kontextu zpráv Zbraslavské kroniky o Václavu II. ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku: Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*. Praha 2013, s. 321-333.

⁷⁰ Zde užitá přiléhavá terminologie J. Frieda. Viz FRIED, Johannes. *Der Schleier der Erinnerung: Grundzüge einer historischen Memorik*. München 2012.

2 Teologická fakulta v čase Karla IV. a Arnošta z Pardubic

2.1 Zakladatelský akt Klimenta VI. a Karla IV.

Pražská partikulární škola byla podporována i po nástupu Lucemburků, a to zejména aktivitami pražského biskupa Jana IV. z Dražic.⁷¹ Kvalitativní posun ve formě fundace univerzity byl však možný pouze díky lucemburským diplomatickým kontaktům se Svatým stolcem a francouzskou korunou.⁷² Předchozí lucembursko-papežské styky našly svůj pomyslný vrchol v osobách Karla IV. a Klimenta VI. Právě díky lucemburské dynastii získaly české země v církevní sféře to, oč se Přemyslovci dříve marně snažili – zřízení vlastní církevní provincie povýšením pražského arcibiskupství a založení univerzity v hlavním městě.⁷³

Pro následující sled událostí se jeví jako zásadní úzký vztah mezi mladým Karlem a Pierrem Rogerem – pozdějším papežem Klimentem VI. Oba budoucí čelní představitelé evropského dění se měli seznámit za Karlova mládí během pobytu na francouzském dvoře. Zde se Pierre Roger na jistý čas stal kralevicovým učitelem.⁷⁴ Tou dobou měl podle kronikáře Beneše Krabice z Weitmile mladý Karel taktéž navštěvovat pařížskou univerzitu.⁷⁵ Tato informace se podle moderního bádání zcela jistě nezakládá na skutečnosti, neboť univerzitní studium bylo ve středověku uspořádáno tak, že by z něj mladý lucemburský princ nemohl mít valný užitek. Zprávu kronikáře je v tomto případě vnímat především v kontextu systematického budování obrazu Karla IV. jakožto ideálu

⁷¹ Srov. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV.*, s. 75n.

⁷² Z četné literatury na toto téma srov. zejména nejnovější práce: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Počátky avignonského papežství a české země*. Praha 2013. BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: Otec slavného syna*. Praha 2018.

⁷³ Literatura k fundaci univerzity je uváděna na jiných místech. K povýšení pražského arcibiskupství např. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. (Erz-) Biskup Prag. In: GATZ (ed.). Erwin. *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation*. Stuttgart 2003, s. 577. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic: Arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha 2008, s. 34n. Za Karla IV. potom dostala Praha jako sídlo císařství kvalitativně zcela nový duchovní rozměr sídla univerzalisticky pojmávaného císařství. Výstižně srov. KUBÍNOVÁ, Kateřina. *Imitatio Romae: Karel IV. a Řím*. Praha 2006, s. 275-286.

⁷⁴ Vita Karoli IV. imperatoris, Cap. III. Ed. EMLER, Josef. *FRB III*. Praha 1882, s. 340. Chronicon Benessii de Weitmil. Lib IV. Ed. EMLER, Josef. *FRB IV*. Praha 1884, s. 498.

⁷⁵ Chronicon Benessii de Weitmil. Lib. IV., s. 517. Tuto informaci považovalo zejm. starší české bádání za pravdivou, ačkoliv byla snaha výpověď kronikáře alespoň zmírnit ve smyslu, že Karlovo studium bylo pouze mimořádné, příležitostné či nesystematické. Srov. SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo (1316-1378)*. Praha 1979, s. 73. KAVKA, František. *Karel IV.: Historie života velkého vladaře*. Praha 1998, s. 32-33. Podle F. Kavky měl Karel IV. pojmout záměr založit v Praze univerzitu již během svého mládí ve Francii, což je údaj zcela nepodložený, viz KAVKA, František. *Karel IV.: Vzdělanec na královském trůně*. In: BENEŠ, Zdeněk a kol. *Duchem, ne mečem: Fakta, úvahy, souvislosti*. Praha 2003, s. 41.

moudrého krále.⁷⁶ Ostatně není ani jisté, že Karel trvale pobýval zrovna v Paříži.⁷⁷ Během Karlova výchovného pobytu ve Francii šlo v první řadě o vybudování kontaktů.⁷⁸ Tento cíl, jak ukázal následující vývoj, byl naplněn více než úspěšně. Skutečnost, že se Karel řadu let znal s Klimentem VI., nepochybně napomohla k završení mnohaletého úsilí Jana Lucemburského o znovuzískání říšské koruny pro svůj rod. Volba Karla IV., která se uskutečnila 11. července 1346, by nebyla možná bez diplomatické podpory Klimenta VI.⁷⁹ Po bitvě u Kresčaku, ve které padl Jan Lucemburský, si musel Karel IV. vybojovávat uznání v Říši. Důležitého spojence pro tento zápas hledal v Klimentovi VI., ke kterému král vyslal v říjnu toho roku poselstvo v čele s pražským arcibiskupem Arnoštem z Pardubic. Arnošt pak ve jménu panovníka vedl jednání o řadě důležitých záležitostech, z nichž patrně nejžhavější bylo vzájemné vyjasnění si poměru mezi mocí světskou a duchovní reprezentovanou císařstvím a papežstvím. Kromě toho muselo královo poselstvo vedené Arnoštem předložit Klimentovi VI. také žádosti týkající se českých zemí. Nejdůležitější z nich pak byla žádost o založení univerzity v Praze.⁸⁰

Arnoštova žádost byla korunována úspěchem v podobě založení obecného učení v Praze či aprobací (souhlasem) se založením obecného učení v Praze.⁸¹ Papež Kliment VI. toto vyjádřil v listině datované 26. ledna 1347. Zde začíná příběh zakladatelských listin Univerzity Karlovy, které v minulosti budily pro různost možných interpretací značnou pozornost mnoha badatelů. Jejich věrné reprodukce je možno, kromě roztroušených edic, dostupně nalézt v řadě publikací.⁸² Díky pozoruhodnému nálezu dvou nových listin (jedná se o druhý exemplář buly papeže Klimenta VI. z 26. ledna 1347

⁷⁶ ŽŮREK, Václav. *Karel IV.: Portrét středověkého vládce*. Praha 2018, s. 19. Dále viz tamtéž, s. 150-166, zejm. s. 156.

⁷⁷ Srov. ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha 2006, s. 27.

⁷⁸ ŽŮREK, Václav. *Karel IV.: Portrét středověkého vládce*, s. 20.

⁷⁹ Srov. IWAŇCZAK, Wojciech. *Jan Lucemburský: Dějiny bouřlivého života a hrdinské smrti českého krále a lucemburského hraběte v jednadvaceti obrazech*. Praha 2018, s. 206-207. STOOB, Heinz. *Kaiser Karl IV. und seine Zeit*. Graz – Wien – Köln 1990, s. 43-44. Podrobně též KAVKA, František. *5.4.1355. Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*. Praha 2002, s. 31-64.

⁸⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic: Arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha 2008, s. 48-49. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Papežství vrcholného a pozdního středověku a české království (1198-1417). In: ČERNUŠÁK, Tomáš a kol. *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 110n.

⁸¹ Možnosti interpretace listiny ze 26. ledna 1347 jsou rozebrány dále v textu.

⁸² Papežská listina a s ní související dokumenty KLICMAN, Ladislav. *MVB. Tom. I*. Praha 1903, s. 495-496 (č. 845). ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*. Praha 2018, s. 28-36. Listiny Karla IV. ze 7. dubna roku 1348 HRUBÝ, Václav (ed.). *ACRB. Tomus II*. Praha 1928, s. 39-69, zakládací listiny pražské univerzity s. 37-69. Eisenašský diplom Karla IV. RYNEŠOVÁ, Blažena – SPĚVÁČEK, Jiří (eds.). *RBM. Pars V, 1346-1355. Fasciculus 2, 1348-1350*. Praha 1960, č. 571. Přehledně tři zakládací listiny srov. např. CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení, vývoj a ráz v XIV. století*. Praha 1948, s. 111-122.

a její notářsky ověřený opis) se navíc staly v nedávné době cílem intenzivního vědeckého bádání, které shrnulo všechny dostupné poznatky.⁸³ Přehled veškerého diplomatického materiálu nově vyložil I. Hlaváček a k diplomatickému hodnocení pramenného materiálu nemůže tato práce nabídnout nic nového – jednalo by se pouze o parafrázi tohoto nedávného textu I. Hlaváčka.⁸⁴ Pro četnost bádání o počátcích pražské univerzity, které bylo provázeno letitým úsilím mnohých historiků, si tato práce nenárokuje přijít s novým rozbohem zakladatelských listin. Místo toho je zde podán základní nástin dosavadních interpretací a zhodnocení jejich možností a limitů.

Základní narativ počátků Karlovy Univerzity podal ve své monumentální práci již V. V. Tomek.⁸⁵ Od jeho času se rozvinula debata, jejímž středobodem byla různá interpretace vztahu jednotlivých listin k samotnému založení. Nutno hned z kraje podotknout, že bezprostředně po vydání zmíněné listiny papeže Klimenta VI. z 26. ledna 1347 přímo následovalo zahájení univerzitní výuky, což je detailně rozvedeno v následující podkapitole. Teprve v březnu dalšího roku oznámil Karel IV. při zakládání Nového Města pražského svůj úmysl založit univerzitu a 7. dubna 1348 vydal z titulu římského a českého krále zakladatelskou listinu pro obecné učení v Praze, a to jako poslední ze souboru 14 významných privilegií pro české země.⁸⁶ Založení univerzity koncepčně zapadá do etapy Karlových četných fundátorských počínů, kdy kromě založení university v Praze je třeba zmínit fundace Nového Města pražského a Karlštejna či vydání státoprávních listin, které upravovaly vztahy jednotlivých zemí České koruny. Jak trefně shrnula Z. Hledíková: „*Jako by se podstatná část Karlova zakladatelského díla v Čechách nakupila do tohoto roku a další léta byla určena k dotváření a faktickému uskutečnění oněch zásadních aktů.*“⁸⁷ Trojici zakládacích listin doplňuje tzv. eisenašský diplom ze 14. ledna 1349 spadající do tematické roviny upevňování postavení českého krále a jeho zemí v rámci říše,⁸⁸ resp. Karel IV. v Eisenachu garantoval univerzitní práva z pozice římského panovníka s odkazem na své předchůdce na římském trůnu. Současná historiografie vnímá zakladatelské listiny jako tři konstitutivní akty, které je třeba chápat

⁸³ Srov. ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*. Praha 2018.

⁸⁴ Viz HLAVÁČEK, Ivan. Dobrodružství poznávání prehistorie a počátků Univerzity Karlovy. In: ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*. Praha 2018, s. 9-27.

⁸⁵ TOMEK, Wacław W. *Děje University Pražské: Díl 1.*, s. 5-15.

⁸⁶ K interpretaci 14 listin Karla IV. srov. SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo*, s. 268n. Nově BOBKOVÁ, Lenka. *7.4.1348. Ustanovení Koruny království českého: Český stát Karla IV.* Praha 2006, s. 52-72.

⁸⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 52.

⁸⁸ Srov. BOBKOVÁ, Lenka. *7.4.1348. Ustanovení Koruny*, s. 72.

jako jeden celek.⁸⁹ U velkých interpretačních sporů je však zásadní uvést i způsob, jakým se k dané interpretaci došlo. Proto je třeba alespoň krátký historiografický exkurz o starším českém bádání.

Debaty o podstatě zakladatelských listin pražské univerzity živě plály již v první polovině 20. stol.⁹⁰ Tyto vyhraněné diskuse se týkaly zejména (z dnešního pohledu zcela zbytečného a absurdního) sporu o národnostní povahu nově založené univerzity, resp. zda Karel IV. univerzitu založil jako říšský císař, nebo jako český král. Po 2. světové válce se pak výrazný protiněmecký šovinismus v české historické vědě ještě dále upevnil. Navíc český historický diskurz ztratil po odsunu Němců a zániku německé univerzity jakoukoli zpětnou reflexi a vyčpělé šovinisticko-nacionální intepretace dějin byly konzervovány do kánonu české historiografie. V tomto duchu se k otázce vzniku Karlovy Univerzity vyjádřil již roku 1948 monografií V. Chaloupecký, přičemž protiněmecký patos se táhne celým tímto dílem.⁹¹

O mnoho dále se české bádání mnohdy neposunulo až do tzv. sametové revoluce a zbytečně se utápělo v urážení západoněmeckých badatelů. Uznání papežského zřízení univerzity a z toho plynoucích důsledků bylo pro marxistickou historiografii též zcela nepřijatelné.⁹² Výjimku představují např. výsledky bádání vědeckého kolektivu pod vedením F. Kavky, který po celá šedesátá léta 20. stol. vedl Ústav pro dějiny Univerzity Karlovy. Tento ústav „[...] se záhy stal dělným pracovištěm s velmi liberálním ovzduším“⁹³ – jak po letech vzpomíná jeden z jeho členů, F. Šmahel. Nicméně činnost ústavu měla jen krátké trvání a vlastně se podařilo uskutečnit pouze vydání *Stručných dějin University Karlovy*⁹⁴ – kvůli nástupu normalizace si vědecká obec musela počkat dalších 30 let na vydání plánovaných reprezentativních čtyřsvazkových *Dějin Univerzity*

⁸⁹ Viz NODL, Martin. Lucemburští panovníci a pražská univerzita. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 553.

⁹⁰ Souhrn lze najít např. u J. Šusty, viz ŠUSTA, Josef. *České dějiny II, 4. Karel IV. Za císařskou korunou: 1346-1355*. Praha 1948, s. 70n.

⁹¹ CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení*, passim. Ostatně protiněmecká vyhraněná dikce je typická pro celé Chaloupeckého dílo. Výstižně srov. HLEDÍKOVÁ, Zdenka. *Biskup Jan IV.*, zejména úvodní a závěrečná pasáž.

⁹² Srov. FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy: Český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*. Praha 1978, s. 261n. SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo*, s. 275n. Ještě v roce 1988 vydal J. Spěváček popularizační text do řady *Slovo k historii*, viz SPĚVÁČEK, Jiří. *Založení Univerzity Karlovy*. Praha 1988, který se stále pevně drží marxistického diskurzu a zbytečného národnostního šovinismu, srov. zejm. s. 11-14.

⁹³ ŠMAHEL, František. K sedmdesátinám prof. Františka Kavky. In: *Historické listy*. Č. 1. 1991, s. 62.

⁹⁴ Viz KAVKA, František (red.). *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*. Praha 1964.

Karlovy, jejichž redaktorem se stal právě i F. Kavka. Při Ústavu pro dějiny Univerzity Karlovy vznikl taktéž kvalitní a přinejmenším z počátku totalitním dohledem nezatížený odborný časopis *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. V souvislosti s problematikou vzniku pražského obecného učení je třeba zmínit objevný článek M. Boháčka,⁹⁵ který s využitím právního rozboru tří zakládacích listin přišel s inovativním pohledem, o němž je dále v této kapitole pojednáno. Od neplodných nacionalistických sporů se taktéž distancovali i další autoři jako např. M. Melanová-Kubová ve svém textu pro jubilejní sborník *Karolus Quartus*.⁹⁶

Česká historiografie nebyla ve druhé polovině 20. stol. jediná, kdo pokračoval v bádání o středověkém pražském obecném učení. Zde je třeba uvést jména alespoň dvou významných německých badatelů: F. Seibta⁹⁷ a P. Morawa. Zejména P. Moraw věnoval dějinám Karlovy Univerzity četné práce – za všechny je možno uvést alespoň kolektivní práci *Die Universität zu Prag*⁹⁸ a výbor z jeho prací, který vyšel v prestižní edici nakladatelství Brill.⁹⁹ V Čechách mohlo dojít k obnovení svobodného bádání o univerzitních dějinách až v devadesátých letech 20. stol. a hmatatelným výsledkem tohoto úsilí se staly již zmíněné čtyřsvazkové *Dějiny Univerzity Karlovy*. Úlohy sepsat do reprezentativních *Dějin Univerzity Karlovy* pasáž o počátcích pražské univerzity a zakladatelském aktu Karla IV. se bravurně zhostil M. Svatoš. Jeho text ohlašoval též ukončení výše popsaného neplodného sporu o charakter pražského obecného učení: „*Letité nacionalistické spory o ‚český‘ či ‚německý‘ charakter pražské univerzity jsou dnes již minulostí. [...] Pražská univerzita byla svým založením ústavem zemským, svým posláním ovšem byla určena jak domácím, tak obyvatelům říše, stejně jako ve své podstatě celému vzdělanému světu.*“¹⁰⁰ Zde M. Svatoš trefně vystihl pravý smysl Karlovy fundace, který byl pevně a nerozlučně spjat s Karlovými představami evropského křesťanského univerzalizmu.

⁹⁵ Viz BOHÁČEK, Miroslav. Založení a nejstarší organizace pražské university. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 6, č. 1. 1965, s. 5-33.

⁹⁶ Srov. MELANOVÁ-KUBOVÁ, Miloslava. Založení pražské univerzity a její rozvoj za vlády Karlovy. In: VANĚČEK, Václav (red.). *Karolus Quartus: Sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV.* Praha 1984, s. 217-220.

⁹⁷ Např. SEIBT, Ferdinand. Von Prag bis Rostock: Zur Gründung der Universitäten in Mitteleuropa. In: BEUMANN, Helmut. *Festschrift für Walter Schlesinger: Vol. 1.* Köln – Wien 1973, s. 406-426.

⁹⁸ MORAW, Peter (et. al.). *Die Universität zu Prag.* München 1986.

⁹⁹ MORAW, Peter. *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen – Personen – Entwicklungen.* Leiden – Boston 2008.

¹⁰⁰ SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419), s. 37-39.

Ukončení národnostních sporů o charakter pražské univerzity zároveň jako by předznamenovalo posun v interpretaci tří zakladatelských listin, ke kterému začalo od šedesátých let 20. stol. postupně docházet. Během tohoto posunu se eisenaušský diplom dostal z centra pozornosti historického bádání na jeho periferii a jeho místo zaujala do té doby částečně opomíjená listina papeže Klimenta VI. z ledna roku 1347. První, kdo viděl v listině Klimenta VI. zakladatelský akt pražského obecného učení (v kontrastu k názoru, že šlo pouze o souhlas se založením), byl J. Šusta: „*Listinu tu zatlačilo poněkud do stínu Karlovo privilegium z roku následujícího, ale s hlediska středověkého cítění lze sotva pochybovati o tom, že v ní jest nutno viděti především zakládací instrument pražského vysokého učení.*“¹⁰¹ Na Šustův názor navázal v šedesátých letech M. Boháček, který přinesl přesvědčivý právní rozbor zakládacích listin. Na jeho základě přišel M. Boháček s přesvědčivým závěrem, že z právního hlediska (zejm. s přihlédnutím na výraz „*vigere*“) univerzitu zřídil papež Kliment VI.: „*[...] bulu papeže Klimenta VI. z r. 1347 lze právem považovat za akt, kterým bylo pražské obecné učení založeno s právy a privilegii podstatnými pro jeho povahu ve vzájemném vztahu k ostatním universitám křesťanského světa.*“¹⁰² Takto měli univerzitní fundaci chápat již současníci.¹⁰³ Ke stejnému názoru došla i M. Kubová precizním srovnáním všech univerzitních fundací Karla IV.¹⁰⁴ Srovnání všech Karlových listin pro univerzity tak upevnilo Boháčkův právní rozbor a o založení Karlovy univerzity papežem Klimentem VI. nemůže být pochyb: „*[...] a tak [nyní je] z naprosto jiného hlediska podpořena oprávněnost tvrzení Miroslava Boháčka.*“¹⁰⁵ M. Kubová své tvrzení dále zasadila do historického kontextu, když interpretovala vznik papežské listiny jako Karlovu potřebu mít pádný argument pro univerzitní fundaci před českou šlechtou.¹⁰⁶ K těmto závěrům se dále přiklonil i J. Kadlec ve svém textu pro jubilejní sborník Katolické teologické fakulty¹⁰⁷ a Boháčkovu interpretaci papežské listiny ve smyslu založení nerozporuje ani F. Šmahel.¹⁰⁸

¹⁰¹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II, 4. Karel IV. Za císařskou korunou: 1346-1355*, s. 73.

¹⁰² BOHÁČEK, Miroslav. *Založení a nejstarší organizace pražské university*, s. 8.

¹⁰³ Tamtéž, s. 8.

¹⁰⁴ KUBOVÁ, Miloslava. *University založené Karlem IV.* In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 11, č. 1-2. Praha 1970, s. 7-31, zde zejm. s. 24-25.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 25.

¹⁰⁶ MELANOVÁ-KUBOVÁ, Miloslava. *Založení pražské univerzity a její rozvoj za vlády Karlovy*, s. 219.

¹⁰⁷ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Založení a první léta teologické fakulty Univerzity Karlovy.* In: *Sborník Katolické teologické fakulty vydáný v roce 650. výročí založení Univerzity Karlovy*. Praha 1998, s. 9-13.

¹⁰⁸ ŠMAHEL, František. *Nejstarší statuta pražské univerzity: Prolegomena k jejich edici.* In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 43.

Přes tyto interpretativní posuny se část badatelů stále přiklání k názoru, že v listině papeže Klimenta VI. šlo pouze o souhlas se založením, nikoliv tedy o samotné zřízení.¹⁰⁹ Nutno říci, že na rozdíl od výše citovaných precizních studií, nepředkládají daní badatelé žádné nové argumenty, a vlastně se tak pouze drží vousatého stanoviska, které vyslovil již V. V. Tomek.¹¹⁰ Zcela jiným směrem se v bádání o počátcích Karlovy univerzity vydal (sudeto-)německý badatel P. Moraw. Ten přišel sice s řadou originálních přístupů, mnohé z nich se však při podrobnějším zkoumání ukázaly jako chybné, další jako přinejmenším diskutabilní.¹¹¹ I k otázce papežského založení pražského obecného učení nabídl P. Moraw několik zajímavých postřehů – např. poměrně výstřední tezi, že avignonská kurie povolila Karlu IV. založit univerzitu o všech fakultách včetně té teologické z důvodu, že počítala s jejím brzkým zánikem, a tedy s neúspěchem celé fundace. Toto tvrzení autor dokládá poukázáním na dobře známý fenomén často se opakujícího zániku nově založených univerzit, jimž se nedostalo po oficiálním založení dostatečné podpory zvenčí. Pro absenci jakéhokoli pramene, který by mohl Morawovu myšlenku alespoň nepřímo podepřít, zůstává i tato teze pouhou neověřitelnou hypotézou.¹¹² Již z hlediska vnitřní logiky fungování vztahů Klimenta VI. a Karla IV. se však Morawův názor jeví jako více než nepravděpodobný.

Od devadesátých let 20. stol. vyšla řada podnětných studií, zvláště se tématem zabýval M. Svatoš. Ve svém článku pro jubilejní sborník k výročí vzniku Univerzity Karlovy znovu potvrzuje, že výklad papežské listiny ve smyslu „svolovací buly“ byl mylnou novověkou etatistickou představou.¹¹³ Zakladatelské listiny Svatoš navíc umístil do kontrastu ke zprávě svědka navýsost povolaného – Beneše Krabice z Weitmile, který

¹⁰⁹ Srov. např. FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy: Český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*. Praha 1978, s. 261. SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo*, s. 372-376. Ještě v roce 1988 SPĚVÁČEK, Jiří. *Založení Univerzity Karlovy*. Praha 1988, s. 7n. ČECHURA, Jaroslav. *Karel IV.: Na dvojím trůně*. Praha 1998, s. 100. ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I*. Praha 1999, s. 208.

¹¹⁰ TOMEK, Wacław W. *Děje Univerzity Pražské: Díl 1.*, s. 8.

¹¹¹ Viz zejm. polemické texty F. Šmahela, sepsané přímo v reakci na Morawem „hozenou rukavici“ české medievistice. Za všechny srov. ŠMAHEL, František. Záhada nejstarší pečeti pražské univerzity. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 41, č. 1-2. 2001, s. 11-31. ŠMAHEL, František. Počátky pražského obecného učení. Kritická reflexe k jubileu jednoho „národního monumentu“. In: *Český časopis historický*. Roč. 96, č. 2. 1998, s. 253-291. ŠMAHEL, František. Záhady nejstarší pečeti Univerzity Karlovy. In: *Dějiny a současnost*. Roč. 23, č. 3. 2001, s. 2-7.

¹¹² MORAW, Peter. Die älteste Universität in Mitteleuropa, s. 86. Zcela opačného názoru je např. NOVOTNÝ, Vojtěch. Univerzita a teologická fakulta léta Páně 1347. In: *Doxa: zpravodaj Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy*. Roč. 5, č. 2. 2018-2019, s. 23.

¹¹³ SVATOŠ, Michal. Pražská univerzita a její vzory. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 36-38, č. 1-2. Praha 2004, s. 12.

ve své kronice věnoval univerzitnímu založení samostatnou pasáž.¹¹⁴ V ní kronikář „parafrázuje Karlův zakládací akt stejně jako dokumenty, které měly svůj původ na církevní půdě.“¹¹⁵ Nejnověji se pak M. Svatoš k založení pražské univerzity vyjádřil ve studii do *Festschriftu* prof. F. Kavkovi, ve které upozornil na dosud opomíjenou úlohu arcibiskupa Arnošta z Pardubic.¹¹⁶ Založení pražské univerzity nemělo být žádným jednorázovým aktem, nýbrž postupnou společnou činností panovníka a arcibiskupa.¹¹⁷ Jedná se o důležitý poznatek, který je zcela pochopitelný – Arnošt sám absolvoval univerzitní studia v Itálii a při jednání s papežem Klimentem VI. hrál klíčovou úlohu.¹¹⁸

Nové pozornosti se dostalo počátkům pražského obecného učení v souvislosti s pozoruhodným nálezem dvou univerzitních listin, který byl již výše zmíněn.¹¹⁹ Úkolu sepsat počátky Univerzity Karlovy „ve světle nově objevených listin“ se zhostila renomovaná znalkyně výzkumu pražské univerzity B. Zilynská. Ta se ve svém textu přiklonila k výše zmíněné interpretační linii Boháček – Melanová-Kubová – Kadlec, když uvádí: „*Formulace listiny dovoluje tvrdit, že papež založil pražské vysoké učení o čtyřech fakultách a výslovně garantoval platnost zde získaných titulů (gradů) po celém křesťanském světě.*“¹²⁰ Zároveň dává autorka do kontextu dubnovou listinu Karla IV., která měla manifestovat panovnickou suverenitu, a proto v ní záměrně není obsažena zmínka o předchozí fundační listině Klimentově.¹²¹ V reakci na objev nově nalezených listin sepsal krátký text bez poznámkového aparátu (aniž by tím rezignoval na odbornost) děkan Katolické teologické fakulty, V. Novotný.¹²² V něm autor na malém prostoru výstižně shrnul většinu doposud vyslovených argumentů a přesvědčivě došel k závěru, že: „*Ve světle všech uvedených skutečností lze říci, že nově získaná bula Klimenta VI. je*

¹¹⁴ Srov. Chronicon Benessii de Weitmil. Lib. IV., s. 517-518. Nutno podotknout, že M. Svatoš ve svém textu uvádí chybně citaci a místo na zprávu Beneše Krabice z Weitmile, odkazuje na pasáž kroniky Františka Pražského pojednávající též o založení obecného učení v Praze. Viz SVATOŠ, Michal. Pražská univerzita a její vzory, s. 14, pozn. č. 15. Z textu M. Svatoše však více než zřejmě vyplývá že jde o chybu a je míněna zpráva Beneše Krabice z Weitmile.

¹¹⁵ SVATOŠ, Michal. Pražská univerzita a její vzory, s. 13.

¹¹⁶ SVATOŠ, Michal. Univerzitní zakladatelské dílo Karla IV. In: BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada (ed.). *Lesk královského majestátu ve středověku: Pocta Prof. PhDr. Františku KAVKOVÍ, CSc. k nedožitým 85. narozeninám.* Praha – Litomyšl 2005, s. 221-231.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 221-222.

¹¹⁸ Ke vzdělání Arnošta z Pardubic viz HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 21-27. K účasti Arnošta na jednání o vzniku univerzity viz tamtéž, s. 49; 54-55.

¹¹⁹ Viz ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy.* Praha 2018.

¹²⁰ ZILYNSKÁ, Blanka. Počátky Univerzity Karlovy ve světle nově objevených listin. In: ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy.* Praha 2018, s. 39.

¹²¹ Srov. tamtéž, s. 39.

¹²² Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. Univerzita a teologická fakulta léta Páně 1347, s. 21-23.

v pravém slova smyslu listinou zakládací. Měla účinnost de iure i de facto, i když by sama o sobě nepostačovala k zabezpečení trvalé existence nové univerzity. Ani si to nenárokovala: papež počítal s tím, že bude panovník i arcibiskup o pražské studium generale účinně pečovat.“¹²³

Počátek pražského obecného učení lze tedy vnímat jako papežské založení, k jehož odkazu se Katolická teologická fakulta Univerzity Karlovy hlásí dodnes, a to včetně odkazu na historičnost užívání obojího práva.¹²⁴ Hlavní úlohu při zakládání hrál nepochybně panovník Karel IV., který učinil první krok k založení obecného učení samotnou žádostí ke Klimentu VI. Výše uvedené skutečnosti proto rozhodně nesmí být vnímány jako umenšení Karlova záslužného díla. Třetí neopominutelnou postavou je pak pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, který se zasloužil o uvedení obecného učení v život¹²⁵ a aktivně se účastnil již jednání o jeho založení. Dané skutečnosti též nemají v žádném případě rozporovat historičnost a oprávněnost tradice, která vidí počátek pražské univerzity v dubnu 1348, zvláště pokud by byl počátek pražské univerzity vnímán z hlediska historické paměti. Právě historická paměť stojí pevně na straně Karla IV. Zatímco o papežském založení máme dobových pramenů jen poskrovnu a již na první pohled je zřejmé, že šlo o prameny zastupující proud spíše marginální,¹²⁶ rok 1348 zanechal v historické paměti znatelně větší stopu. Pokud bychom si položili hypotetickou otázku, co bychom dnes věděli bez existence zakladatelských listin, celá řada dobových svědectví by nás nenechala pochybovat o autentičnosti roku 1348, počínaje tzv. Kronikou univerzity pražské¹²⁷ přes ikonografii pečeti pražského učení¹²⁸ po oslavné řeči na počest Karla IV.: „[...] *mocně hájil práva, privilegia svobody a imunity církevní staré a nové štědře povoloval a propůjčoval, jmenovitě mistrům a žákům jak světským, tak řádovým, zřídil v Praze učení o různých fakultách a zvláště theologické, je*

¹²³ Tamtéž, s. 23.

¹²⁴ Srov. ŠENK, Martin. Dějinný příběh Katolické teologické fakulty. In: #KTFUK30: 30. výročí reinkorporace Katolické teologické fakulty zpět k Univerzitě Karlově. Praha 2020, zejm. s. 19.

¹²⁵ O tom podrobně další podkapitoly.

¹²⁶ Srov. např. jediný dochovaný rukopis kroniky Beneše Krabice z Weitmile.

¹²⁷ Chronicon Universitatis Pragensis. Ed. EMLER, Josef. FRB V. Praha 1893, s. 567.

¹²⁸ Viz ŠMAHEL, František. Záhada nejstarší pečeti pražské univerzity, s. 11-31.

založil, nadal a svobodami obdařil.“¹²⁹ Dané skutečnosti lze vysvětlit účinným ideovým programem Karla IV. a vzdělanců v jeho okolí, budovat kolem panovníka aureolu ideálu „moudrého krále“, ve kterém hrála vzpomínka na fundaci pražské univerzity ústřední roli.¹³⁰ Jakkoli se však v případě paměti na papežské založení jednalo o tradici marginalizovanou, jisté je, že nešlo o tradici zcela mrtvou. Ostatně papežské založení hrálo svou úlohu i při jednání o zrušení suspense nad pražským obecným učením, jak je dále nastíněno v poslední kapitole. Univerzitní fundace využíval Karel IV. zejména k budování svého idealizujícího obrazu, o její chod se nestaral, dokud nebyl ohrožen konkurenčními fundacemi, a univerzity nevyužíval ani ve svých službách.¹³¹

Pro docenění zakladatelské listiny Klimenta VI. pro pražskou teologickou fakultu je třeba vzít v potaz širší evropský kontext. Již existující teologické fakulty si totiž střežily svůj „monopol“ a nově zakládané univerzity zpravidla teologickou fakultu neobsahovaly.¹³² Nepopiratelný přínos papeže Klimenta VI. pro založení pražského vysokého učení o všech fakultách je jasně zřetelný v porovnání s počátky vídeňské univerzity. O její zřízení po vzoru pařížské univerzity o všech fakultách usiloval rakouský vévoda Rudolf IV.¹³³ Univerzita byla roku 1365 opravdu založena, ale bez fakulty teologické, pro kterou nedal právě papež svůj souhlas. Na zřízení teologické fakulty si tak musela vídeňská univerzita počkat až do roku 1384.¹³⁴

¹²⁹ Uvedená pasáž je ze slavné pohřební řeči Vojtěcha Raňkova z Ježova, viz *Sermones post mortem Karoli IV imperatoris per Johannem, achiepiscopum Pragensem et mag. Adalbertum Ranconis de Ericinio facti*. In: Ed. EMLER, Josef. *FRB III*. Praha 1882, s. 437. Citováno dle překladu HERMANSKÝ, František (ed.). *Čtení o Karlu IV. a jeho době*. Praha 1958, s. 353 [zde uvedeny pouze výňatky]. Další oslavné řeči zmiňují Karla jako zakladatele pražské univerzity, viz např. TRÍSKA, Josef. *Starší pražská univerzitní literatura a karlovská tradice*. Praha 1978, s. 87-88.

¹³⁰ Srov. ŽŮREK, Václav. *Karel IV.: Portrét středověkého vládce*, s. 150-166. K osobě Karla IV. v kontextu ideálu středověkého vladaře viz též ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku*, passim.

¹³¹ Podrobně viz SVATOŠ, Michal. Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419. In: PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Naomi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha 1994, s. 159n. Obdobně též M. Nodl: „[...] a pro svoji dvorskou politiku a službu univerzitány nepotřeboval a že jejich služeb na rozdíl od polských králů, rakouských knížat či rýnských falckrabat vůbec nevyužíval.“ NODL, Martin. *Středověk v nás*. Praha 2015, s. 164. Ačkoliv pro kontext nutno dodat, že Nodl vidí účel fundace nikoliv v Karlově sebezprezentaci, ale ve snaze Karla IV. mírnit národnostní spory.

¹³² Srov. ASZTALOS, Monika. The faculty of theology. In: de RIDDER-SYMOENS, Hilde (ed.). *A history of the university in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages*. Cambridge 2003, s. 433-435.

¹³³ Jednalo se o součást letitého soupeření mladého rakouského vévody s Karlem IV., viz KRIEGER, Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku: Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*. Praha 2003, s. 124-128. Podrobněji srov. KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika: I. Díl (1355-1364)*. Praha 1993, s. 179-208.

¹³⁴ Srov. ENGELBRECHT, Helmut. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs: Band 1.*, s. 204-205.

2.2 Počátky výuky na teologické fakultě

Zprávy o počátcích pražského obecného učení jsou kusé a roztroušené. Více než souvislému obrazu se tak znalosti počátků teologické fakulty podobají spíše jednotlivým kusům mozaiky, ze kterých se původní vzor skládá jen velmi obtížně. O prvních pěti mistrech teologie nás informuje ve své kronice František Pražský: „Protože si [Karel IV.] přál, aby řečené obecné učení mělo dobré a šťastné výsledky, povolal a svým listem nařídil přivolat mistry a doktory z různých učení jiných zemí a řádně a milostivě se o ně postaral, aby za svou práci měli potřeby tohoto života a štědré zaopatření. Bylo pak pět mistrů teologie, z nichž jeden četl a kázal v Kostele pražském.¹³⁵ Jemu ctihodný otec a pán, pan Arnošt, první arcibiskup pražský obstaral důstojné a hojné zaopatření. Ostatní mistři četli svatou teologii v klášterech svého řádu.“¹³⁶ Jak z uvedené pasáže vyplývá, teologická fakulta mohla plynule navázat na tradici katedrální školy u sv. Víta. Kromě toho se mohla opřít o školskou síť, která v Praze od doby přemyslovské zhoustla a kvalitativně povýšila. Jmenovitě tedy výuka teologie zpočátku probíhala kromě katedrální školy u sv. Víta taktéž ve vyšehradské kapitulní škole, augustiniánské škole u Sv. Tomáše na Malé Straně, dominikánské škole u Sv. Klimenta na Starém Městě a minoritské škole u Sv. Jakuba na Starém městě.¹³⁷ Z výše zmíněných prvních pěti mistrů teologie jsou jménem známi augustinián Mikuláš z Loun, dominikáni Jan z Dambachu a Jan Moravec a minorita Vojtěch Bludův,¹³⁸ přičemž mistři Mikuláš z Loun¹³⁹ a Jan z Dambachu zahájili výuku již roku 1347,¹⁴⁰ tedy záhy poté, co do Čech

¹³⁵ Kostelem pražským je zde myšlena pražská katedrála.

¹³⁶ Chronicon Francisci Pragensis. Lib. III. cap. XXVIII. Ed. EMLER, Josef. *FRB IV*. Praha 1884, s. 452. Český překlad vyňat z BLÁHOVÁ, Marie (et. al.). *Kroniky doby Karla IV*. Praha 1987, s. 154.

¹³⁷ K jednotlivým generálním studiím srov. KADLEC, Jaroslav. Řeholní generální studia při Karlově Universitě v době předhusitské. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 7, č. 2. 1966, s. 63-108. Poloha škol viz např. MENDELOVÁ, Jaroslava (a kol.). *Lucemburská Praha 1310-1437*. Praha 2006, s. 41

¹³⁸ SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419), s. 39.

¹³⁹ Mikuláš z Loun byl na žádost Karla IV. papežem dodatečně povýšen na doktora teologie. Prameny shrnul TRÍSKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*. Praha 1981, s. 405. Případně VYSKOČIL, Jan. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*. Praha 1947, s. 631 (pozn. 71). U mistra Mikuláše z Loun nelze nezmínit významnou studii J. Kadlece: KADLEC, Jaroslav. Die homiletischen Werke des Prager Magisters Nikolaus von Louny. In: *Augustiniana 23*. 1973, s. 242-270.

¹⁴⁰ Skutečnost, že výuka byla zahájena již roku 1347, není literaturou rozporována. Viz např. CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení*, s. 49-50. KAVKA, František. Založení university a její vývoj do roku 1409. In: KAVKA, František (red.). *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*. Praha 1964, s. 10-12. SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419), s. 39.

dorazila listina Klimenta VI. oznamující založení obecného učení v Praze.¹⁴¹ V roce 1347 snad měl zahájit výuku medicíny též mistr Walther v tzv. Týnské škole.¹⁴²

V následujícím textu jsou rozebrány klíčové prvky vývoje teologické fakulty do šedesátých let 14. stol., kdy teologické fakultě, resp. pražské univerzitě vyrostla konkurence v podobě vzniku univerzity v Krakově (1364) a ve Vídni (1365).

Důležitou úlohu sehrál v prvních letech existence obecného učení pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, který se o ni jakožto její kancléř staral – pražskému arcibiskupovi byl svěřen dohled nad univerzitou již papežskou zakládací listinou, ačkoliv zde ještě nebyl zmíněn titul kancléře. Toto označení je pramenně poprvé zachyceno již 1. července 1357¹⁴³ a nikoliv tedy v souvislosti s udělením prvního diplomu roku 1359, jak se ve většině publikací tvrdí.¹⁴⁴ Arnošt z Pardubic měl s fungováním univerzit bohaté zkušenosti. Sám studoval práva na italských univerzitách v Bologni a Padově a stal se licenciátem práv. Svě zkušenosti dokázal pro organizaci obecného učení v Praze dobře využít již od samotného počátku, kdy se staral o povolání jejích prvních mistrů.¹⁴⁵ Pražský arcibiskup měl v univerzitním životě ústřední úlohu a svou autoritou celé učení zaštiťoval. Z pozice univerzitního kancléře tak například schvaloval udílení promocií a diplomů. K první promoci, o níž víme, došlo až roku 1359,¹⁴⁶ což nasvědčuje pomalému

¹⁴¹ Srov. JIREČEK, Hermenegild (ed.). CJB. Tomi II. Pars III. Continens Scripta ad rempublicam administrandam spectantia saec. XIVmi. Praha 1889, s. 250. REICHERT, Maria (ed.). MOPH: Tomus IV.: Acta capitulorum generalium Ordinis Praedicatorum. Vol. II.: Ab anno 1304 usque ad annum 1378. Romae 1899, s. 319. Podrobně viz KADLEC, Jaroslav. *Řeholní generální studia při Karlově Univerzitě v době předhusitské*, jednotlivá hesla, kde je uveden i soupis pramenů a literatury. Zde je třeba zmínit, že identifikace Jana z Dambachu není v odborné literatuře zcela jednoznačně přijímána. K jménům prvních pěti mistrů F. Šmahel uvádí možnost augustiniána Jindřicha ml. z Friemaru. Viz ŠMAHEL, František. Počátky pražského obecného učení. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 26. Vyskočil uváděl jako čtvrtého známého mistra teologie Petra z Bíliny. Viz VYSKOČIL, Jan. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*. Praha 1947, s. 447.

¹⁴² K problematice dochování zpráv o jmenování mistra Walthera a fungování Týnské školy viz. ŠMAHEL, František. Dva drobné příspěvky k nejstarším dějinám Univerzity Karlovy. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 37-41.

¹⁴³ Toto poprvé rozpoznal M. Boháček: BOHÁČEK, Miroslav. Založení a nejstarší organizace pražské university, s. 16. A dále na to upozornil F. Šmahel: ŠMAHEL, František. Nejstarší statuta pražské univerzity: Prolegomena k jejich edici, s. 44, zejm. poznámka č. 9.

¹⁴⁴ Zmíněný diplom viz BOROVI, Clemens (ed.). *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Liber I. (1358-1376)*. Praha 1873, s. 15-16 Ke kancléřství Arnošta z Pardubic a vzniku této funkce viz HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 55. SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství. In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav V. *Pražské arcibiskupství 1344-1994: Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*. Praha 1994, s. 86-87.

¹⁴⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic*, s. 21-27.

¹⁴⁶ Jednalo se o promoci Jindřicha Janova z Libčic na artistické fakultě. Edice BOROVI, Clemens (ed.). *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Liber I.*, s. 15-16. Přetisk a český překlad CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení*, s. 123-125. K Jindřichovi z Libčic nejnoveji ŠMAHEL, František. Dva drobné příspěvky k nejstarším dějinám Univerzity Karlovy, s. 41-42.

rozjezdu nové instituce: „*To, že písemnost byla vydána arcibiskupskou kanceláří a opatřena pečeti nejvyššího církevního úřadu v zemi, je svědectvím nejen o významu kancléřské funkce, ale především o nerozvinutém charakteru naší univerzity.*“¹⁴⁷ V rámci kontextu středověkého univerzitního systému šlo o neobvyklý krok, který se ani na pražské univerzitě v budoucnu již nikdy neopakoval.¹⁴⁸ Sama univerzita začala řádně vystavovat vysvědčení o absolvování zkoušek až po vyhotovení univerzitních statut.¹⁴⁹

Jak bylo řečeno, v prvních letech probíhala výuka v prostorách původních partikulárních studií, potřebné reprezentativní prostory zajišťovalo univerzitě zpočátku pražské arcibiskupství.¹⁵⁰ Stejně tak nebylo pražské učení Karlem IV. nadáno žádnými statky, které by mohly zajišťovat financování univerzity a obživu pro univerzitní mistry. Všechny záležitosti spojené s hmotnými potřebami tak vzal na svá bedra Arnošt z Pardubic. První hmotné zajištění teologické fakulty plynulo přímo ze statků Arnoštova rodu, z vesnic Hřmenín a Vazice na Pardubicku. Další statky včetně stálého platu pak přidala pražská kapitula. Následujícím krokem směřujícím k hmotnému zajištění univerzity pak byly sbírky duchovenstva. První taková sbírka je dochována již k roku 1352. Z výtěžků sbírek a rozličných finančních darů pak byly nakoupeny statky, které byly roku 1357 zapsány do zemských desek jako svobodný statek.¹⁵¹ Ke kvalitativnímu posunu došlo však až v šedesátých letech 14. stol. v souvislosti se vznikem kolejního systému. Tehdy také získal Karel IV. od papeže Urbana V. listinu, která nabádala představitele žebrevých řádů ustanovit na pražském obecném učení mistry teologie, což napomohlo další amalgamaci řádových studií s korpusem teologické fakulty v sedmdesátých letech 14. stol. Ačkoliv tedy pražská univerzita byla institucí ne zcela adekvátně zajištěnou, již v počátečních letech na ní docházelo k volbě rektora. O tom nás

¹⁴⁷ SVATOŠ, Michal. Středověká vysvědčení absolventů pražské univerzity (Studie k univerzitnímu diplomatáři III). In: POLÍVKA, Miloslav – SVATOŠ, Michal (eds.). *Historia docet: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.* Praha 1992, s. s. 465.

¹⁴⁸ SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství, s. 87.

¹⁴⁹ SVATOŠ, Michal. Středověká vysvědčení absolventů pražské univerzity (Studie k univerzitnímu diplomatáři III), s. 465-466.

¹⁵⁰ Srov. např. SVATOŠ, Michal. Formy promoce na pražské univerzitě v letech 1348-1622: Kus kulturní a intelektuální historie českých dějin. In: HRABOVÁ, Libuše (ed.). *Ve znamení země Koruny české: Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 403.

¹⁵¹ Srov. Chronicon Francisci Pragensis. Lib. III. cap. XXVIII. Ed. EMLER, Josef. *FRB IV.*, s. 452. *MHUP II-I.* Praha 1834, s. 225-229. TADRA, Ferdinand (ed.). *Cancellaria Arnesti. Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic. Nach einer Handschrift der k.k. Universitäts-Bibliothek zu Prag.* Wien 1880, s. 515-517. JIREČEK, Hermenegild (ed.). *CJB. Tomi II. Pars III.*, s. 248. VYSKOČIL, Jan. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, s. 444-446. SVATOŠ, Michal. Hospodářské zázemí pražské univerzity v době Karla IV. (1347-1378). In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis.* Roč. 18, č. 2. 1978, s. 8-10. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic* s. 56-57.

informuje kronikář František Pražský, který svou kroniku dokončil před rokem 1353: „Podle obyčeje obecných učení byl každý rok volen rektor univerzity a slavnostně potvrzen v Kosteletě pražském.“¹⁵² Skutečnost, že danou informaci nelze odmítat, prokázal F. Šmahel – ostatně titul rektora je doložen již před vystavením prvního univerzitního diplomu.¹⁵³

Uvádění univerzity v život bylo po prvním úspěšném udělení titulu dokončeno následujícího roku (1360), kdy byla vydána univerzitní statuta – tedy oficiální právní a organizační předpisy pro její fungování. Statuta sestavil a 10. dubna 1360 vydal Arnošt z Pardubic a nesou označení *Ordinationes Arnesti*.¹⁵⁴ Arnošt z Pardubic vydal statuta jak z úřadu pražského arcibiskupa, tak kancléře.¹⁵⁵ Hned první článek statut udává, že v řečeném učením má být jeden rektor a jedna univerzita, což dokládá, že spor mezi juristy a ostatními členy obecného učením (zejména chudými artisty) má své počátky již v raných dobách univerzitních dějin.¹⁵⁶ Dále jsou ve statutech specifikovány funkce rektora a vicerektora, požadavky pro náplň rektorské funkce a podobné organizační záležitosti. V souvislosti se zmínkou o volitelích rektorovy rady je poprvé zmíněna instituce univerzitních národů.¹⁵⁷ Arcibiskup si svým zásahem v podobě sepsání statut nepochybně přál uvést pražský univerzitní život alespoň částečně do souladu se stavem, který znal z ostatních evropských univerzit. Zároveň „[s]ám arcibiskup cítil určitou nepatřičnost zásahu do výsad samosprávné korporace, a proto dává univerzitě podnět ke vzniku komise, která by sepsala úplná statuta.“¹⁵⁸ Jak se ke sporu artistů s juristy stavěli mistři teologické fakulty, není známo. Na tvorbě statut však určitě neměli zásadní podíl, neboť

¹⁵² Český překlad převzat z BLÁHOVÁ, Marie (et. al.). *Kroniky doby Karla IV.*, s. 154. *Chronicon Francisci Pragensis*. Lib. III. cap. XXVIII. Ed. EMLER, Josef. *FRB IV.*, s. 452. K procesu volby rektora na pražské univerzitě viz NODL, Martin. Volba rektora pražského vysokého učení. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha 2014, zejm. s. 168-169. Případně SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní autonomie za Karla IV. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Sciencia Nobilitat: Sborník prací k počtům prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc. (Příspěvky k dějinám vzdělanosti v českých zemích 1)*. Praha 1998, s. 63-64.

¹⁵³ ŠMAHEL, František. Nejstarší statuta pražské univerzity: Prolegomena k jejich edici, s. 44-45.

¹⁵⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic* s. 58.

¹⁵⁵ „[...] sancte Pragensis ecclesie archiepiscopus ac studii Pragensis cancellarius.“ ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.: Statuta et acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis: 1360-1614*. Praha 2018, s. 4.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

¹⁵⁷ Ačkoliv v textu je původně psáno „rationibus“ – ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.*, pozn. d. – je třeba tento údaj považovat za zřejmý omyl. Viz např. SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní autonomie za Karla IV., s. 68, pozn. č. 14. Definici univerzitního národu nabízí STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*. Praha 2010, s. 31n.

¹⁵⁸ SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství, s. 88.

ty vykazují spíše juristický vliv. Článek upravující rektorskou volbu totiž nařizoval, že rektorem se může stát „*clericus secularis*“,¹⁵⁹ což z volby automaticky vylučovalo naprostou většinu mistrů teologické fakulty, neboť ti byli obvykle členy některého řádu.

Lze tedy konstatovat, že výuka na teologické fakultě, resp. na univerzitě započala již roku 1347, což nepochybně dokazuje účinnost a platnost papežského založení pražského obecného učení. O to, aby tato papežská fundace nezůstala jen na papíře, se postaral nikoliv druhý zakladatel Karel IV., ale pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, který měl pro tuto činnost oprávnění z funkce univerzitního kancléře. Zde je však třeba poznamenat, že pražský arcibiskup pečoval o pražské obecné učení i nad rámec svých povinností a snažil se o jeho co největší prosperitu, což dokládají Arnoštova statuta, která arcibiskup vydal ve snaze o záchranu jednotné univerzity.

¹⁵⁹ ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.*, s. 4.

3 Zlatá doba před velkou bouří

3.1 Nástin hlavních pramenů a literatury k dějinám teologické fakulty před vypuknutím sporů o Viklefa

V přechozích kapitolách byly pramenné zmínky spíše roztroušené a podat jejich základní komentovaný přehled bylo možné přímo v textu. Od šedesátých let 14. stol. stoupá počet pramenů pro dějiny pražské univerzity a narůstá i objem obdobné literatury zaměřené na jednotlivé aspekty univerzitních dějin. Na tomto místě je proto třeba podat stručný přehled pramenů (resp. edic a pramenných soupisů) a hlavních publikací se zřetelem na dějiny teologické fakulty relevantních pro tuto kapitolu – tedy do počátků sporů o Jana Viklefa. Nejedná se o žádný detailní soupis – ty jsou pravidelně publikovány v předních odborných časopisech či v úvodních studiích nejnovějších monografií¹⁶⁰ a vypisování těchto seznamů by zde bylo samoúčelné. Tato podkapitola má spíše nastínit, co vůbec umožňuje z dějin teologické fakulty pramenná základna postihnout, které aspekty byly v nedávné době detailně prozkoumány a kde je potenciál dalšího výzkumu.

Základní edicí pro dějiny pražské univerzity jsou tři díly edice *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis*.¹⁶¹ Tato edice začala vznikat v závěru první třetiny 19. stol. a měla obsáhnout hlavní středověké prameny k dějinám pražské univerzity. Edice vycházela v časovém rozestupu od roku 1830, kdy vyšel první svazek prvního dílu, do roku 1848, kdy vyšel díl třetí. Z původních pěti svazků knih této

¹⁶⁰ Zejména je třeba zmínit dodnes cenou studii MELANOVÁ, Miloslava – SVATOŠ, Michal. *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*. Praha 1979. Směrodatný soupis hlavních pramenů a jejich soupisů nabízí SVATOŠ, Michal. Prameny a literatura. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 15-25. Nověji pak výběrově STOČES, Jiří. Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit. Přehled středoevropské historické produkce po roce 1989 s důrazem na předhusitské pražské univerzity. In: *Český časopis historický*. Roč. 102, č. 2. 2004, s. 342-371. STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*. Praha 2010, s. 14-30. Další možnosti nedávno nastínil ĎURČANSKÝ, Marek – ZILYNSKÁ Blanka. Zpřístupňování pramenů k dějinám univerzit předmoderní doby ve střední Evropě. Ohlédnutí za posledními dvěma dekadami a výhledy do budoucna. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 58, č. 2. 2018, s. 13-25.

¹⁶¹ [Zde záměrně uváděny plné názvy, v ostatních podkapitolách již ve zkrácené formě podle seznamu zkratk. Stejně tak autor činí i u ostatních poznámek v této podkapitole.] *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-I. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Prima*. Praha 1830. *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-II. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Secunda*. Praha 1832. *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II-I. Album seu matricula Facultatis juridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418. Codex diplomaticus universitatis eiusdem originem, incrementa, privilegia, jura, beneficia, aliaque fata, tum prospera, tum adversa illustrans*. Praha 1834. DITTRICH, Antonín – SPIRK, Antinín F. (eds.). *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis III. Statuta universitatis Pragensis*. Praha 1848.

edice – první a druhý díl byl rozdělen do dvou svazků – se však dochovaly pouze svazky čtyři. Prakticky celý náklad druhého svazku druhého dílu byl zničen během povstání v roce 1848 a zbylé zachovalé kusy (uvádí se, že na začátku 20. stol. byly známé tři kusy) zanikly během 2. sv. války. První díl obsahuje ve dvou svazcích tzv. děkanskou knihu artistické fakulty. Druhý díl obsahuje jednak matriční knihu právnické univerzity a část univerzitního diplomatáře (moderní vydání univerzitního diplomatáře by zásadně napomohlo dalšímu rozvoji bádání v oblasti univerzitních dějin). Druhá část diplomatáře zanikla s nákladem druhého svazku druhého dílu *Monument*. Třetí díl pak obsahuje univerzitní statuta.¹⁶²

K této edici je nutno poznamenat, že metodologické zpracování již neodpovídá dnešním odborným normám a na nezbytnost její revize je dlouhodobě upozorňováno. Skutečnost, že při práci na novém vydání půjde o dílo velmi pracné a zdlouhavé, ukázal F. Šmahel, který v nedávné době vlastně revidoval třetí svazek *Monument*, když vydal jako první díl nové edice *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I. statuta a acta rectorum pražské univerzity dovedená do roku 1622*.¹⁶³ Zde je třeba zmínit, že statuta pražské teologické fakulty se bohužel nedochovala, což omezuje naše poznání na komparativní studium, jak je v následujících podkapitolách ukázáno. Další prameny už jsou roztroušené do rozličných edičních řad. Zlomek z celouniverzitních matrik vydal F. Doelle.¹⁶⁴ Z dalších pramenů je třeba zmínit registář listin doby Karla IV. a Václava IV.,¹⁶⁵ soudní akta pražské konsistoře¹⁶⁶ či formulářové sbírky¹⁶⁷ a statuta pražských synod.¹⁶⁸ Řada pramenů a listin je též vydána „ad hoc“ v různých monografiích a o nich je v případě potřeby pojednáno na příslušných místech tohoto textu.

¹⁶² K historii této edice viz TRUC, Miroslav. Nad edicí *Monument* pražské univerzity. In: *130 let zemského archivu: Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 130. výročí založení zemského archivu a 100. výročí úmrtí jeho zakladatele a 1. ředitele prof. A. Gindelyho*. Praha 1993, s. 72-81. Nově pak KRMÍČKOVÁ, Helena. *Edice středověkého diplomatického materiálu*. Brno 2014, s. 82-84.

¹⁶³ ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.: Statuta et acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis: 1360-1614*. Praha 2018.

¹⁶⁴ DOELLE, Ferdinand. Ein Fragment der verlorengegangenen Prager Universitätsmatrikel aus dem 14. Jahrhundert. In: *Miscellanea Francesco Ehrle III – Studi e testi* 39. Roma 1924, s. 88–102.

¹⁶⁵ Zejm. viz JENŠOVSKÁ, Věra. *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.)*. Tomus I.: *Fontes archivi capituli metropol. eccl. Pragensis. Fasc. I-VII*. Praha 1967-1981. BLECHOVÁ, Lenka (ed.). *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria. Pars VIII, 1364-1378. Fasciculus I-III*. Praha 2014, 2017, 2019.

¹⁶⁶ TADRA, Ferdinand (ed.). *Acta judiciaria I-VII. Soudní akta konzistoře pražské*. Praha 1893-1901.

¹⁶⁷ Zde je nejlépe odkázat na práce F. Tadrý, který četné formulářové sbírky editoval a univerzitními souvislostmi se přímo zabýval. Srov. např. TADRA, Ferdinand (ed.). *Summa Cancellariae. Cancellaria Caroli IV. Formulář královské kanceláře XIV. století*. Praha 1895.

¹⁶⁸ POLC, Jaroslav V. – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (eds.). *Pražské synody a koncily předhusitské doby*. Praha 2002.

Z narativních pramenů, o nichž ještě nebylo pojednáno, zbývá zmínit tzv. Kroniku pražské univerzity.¹⁶⁹ Ta vyvolávala v české badatelské obci zatím spíše skepsi a (zvláště v porovnání s informovanými kronikáři doby Karly IV.) bylo k ní přistupováno jako k čistě kompilačnímu dílku, bez zvláštní historické hodnoty.¹⁷⁰

Všechny tyto výše uvedené edice pramenů, které obsahují cenné informace i o dějinách teologické fakulty, byly již mnohokrát detailně zkoumány a není pravděpodobné, že do vydání revidovaných edic dojde k zásadnímu zlomu v narativu dějin teologické fakulty do konce osmdesátých let 19. stol. Potenciál naopak mají rukopisná díla jednotlivých mistrů, která by mohla více prozradit o duchovním vývoji na pražském bohosloví. K jejich studiu již byl učiněn první zásadní krok,¹⁷¹ a to pořízením několika fundovaných soupisů univerzitních rukopisů. Na prvním místě stojí beze sporu často citovaná studie J. Kadlece. Ten provedl soupis činnosti příslušníků jednotlivých řádových studií při univerzitě a jednotlivá jména opatřil biografickým medailonkem a citačním aparátem.¹⁷² Tato znamenitá studie bude jistě i do budoucna základním orientačním bodem při studiu duchovního života mistrů teologické fakulty. Soupisu pramenů a jejich vydávání se věnovali též P. Spunar a J. Tříška.¹⁷³ Zmínit je třeba i velké dílo F. Šmahela *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*, ze kterého má však užitek zejména výzkum pražského reformního hnutí.¹⁷⁴ Studium univerzitní a teologické produkce mistrů pražského bohosloví patří k velkým úkolům, které čeká výzkum univerzitních dějin.¹⁷⁵ Zpracování těchto pramenů, nezbytných pro

¹⁶⁹ Chronicon Universitatis Pragensis. Ed. EMLER, Josef. *FRB V*. Praha 1893, s. 565-588.

¹⁷⁰ Výjimku k výše prezentovanému názoru tvoří P. Čornej, který věnoval tomuto dílu také jedinou rozsáhlejší studii od časů F. M. Bartoše, J. Pekaře a V. Novotného. Srov. ČORNEJ, Petr. Tzv. Kronika univerzity pražské a její místo v husitské historiografii. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 23, č. 1. 1983, s. 7-25. Podle P. Čorneje se v první (tj. původní části) kroniky jedná vlastně o záměrný úvod k textu kroniky Vavřince z Březové, který na kroniku volně navazuje. Pozoruhodný je ve vztahu k interpretaci dějin univerzity též závěr Čornejovy studie. Viz tamtéž, s. 22-24.

¹⁷¹ Rukopisy, které byly již po různu edičně vydány, budou citovány až na patřičných místech v textu.

¹⁷² KADLEC, Jaroslav. Řeholní generální studia při Karlově Univerzitě v době předhusitské. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 7, č. 2. 1966, s. 63-108.

¹⁷³ TŘÍŠKA, Josef. *Výbor ze starší pražské univerzitní literatury*. Praha 1977. TŘÍŠKA, Josef. *Starší pražská univerzitní literatura a karlovská tradice*. Praha 1978. TŘÍŠKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*. Praha 1981. SPUNAR, Pavel. *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustans I+II*. Wrocław 1985, 1995.

¹⁷⁴ ŠMAHEL, František. *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*. Wrocław 1980. Důkladně vypracované rejstříky však nabízí mnohé využití i pro dějiny teologické fakulty.

¹⁷⁵ Z nejnovejší literatury srov. zejm. ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo (eds.). *Henry Totting of Oyta: three sermons of a late medieval intellectual: De passione Domini: De assumptione Beate Virginis Marie: De nativitate Iohannis Baptiste*. Frankfurt am Main 2016.

utvoření celistvého obrazu duchovní činnosti pražských teologů, však neposkytuje příliš mnoho informací o strukturách samotné teologické fakulty. Zcela bezpředmětné je pak pro dějiny teologické fakulty studium dobové latinské poezie a podobných žánrů.¹⁷⁶

Bádání o středověké pražské univerzitě učinilo od devadesátých let 20. stol. výrazný posun. Řada dílčích otázek byla detailně prozkoumána případovými studii. Zde je třeba zmínit zejména dílo M. Svatoše a F. Šmahela.¹⁷⁷ Univerzitním knihovnám se pak ve svých studiích soustavně věnuje I. Hlaváček.¹⁷⁸ Vybrané specifické otázky z dějin pražské univerzity se dočkaly i specializovaných monografií. Rozdělení jednotného pražského učení na univerzitu juristickou a univerzitu třífakultní zpracoval J. Kejř.¹⁷⁹ Prosopografii pražské univerzity, jejím matrikám a zejména pražským univerzitním národům v době před vydáním Dekretu kutnohorského se věnoval J. Stočes.¹⁸⁰ Dlouhou cestu k Dekretu kutnohorskému pak nově interpretoval M. Nodl.¹⁸¹ Nedávno též vyšla monografie M. Holé, která zpracovala historii kolejního systému v Praze.¹⁸² Pro počátky pražského reformního hnutí je pak třeba zmínit studii francouzského badatele O. Marina.¹⁸³ Díky tomu jsou v následujících podkapitolách v případě odkazů na výše zmíněná témata citovány zejména závěry těchto studií. Dějinám teologické fakulty jako celku se však dosud věnoval pouze J. Kadlec ve své studii pro

¹⁷⁶ Srov. VILIKOVSKÝ, Jan. *Latinská poesie žakovská v Čechách*. Bratislava 1932, s. 29n.

¹⁷⁷ Uvádět zde jednotlivé studie z jejich monumentálního díla by nemělo význam – studie obou autorů jsou citovány různě v rámci celé práci. Dobře dostupné jsou bibliografické soupisy obou autorů, které napoví mnohé, viz např. ČORNEJOVÁ, Ivana – STOČES, Jiří. *Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy: Sborník k životnímu jubileu PhDr. Michala Svatoše, CSc.* Praha 2007. [vydáno jako] *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. 2007, s. 13-33. PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Naomi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha 1994, s. 1059-1129. DOLEŽALOVÁ, Eva – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (eds.). *Evropa a Čechy na konci středověku: Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*. Praha 2004, s. 11-33. DOLEŽALOVÁ, Eva – NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*. Praha 2004, s. 309-314. ŠMAHEL, František. *Nalézání, setkávání a míjení v životě jednoho medievisty*. Praha 2009, s. 544-520. DOLEŽALOVÁ, Eva – SOMMER, Petr (eds.). *Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou: Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*. Praha 2016, s. 683-698.

¹⁷⁸ HLAVÁČEK, Ivan. *Knihy a knihovny na pražské univerzitě v době předhusitské*. In: BARCIAK, Antoni. *Kultura edukacyjna na Górnym Ślasku*. Katowice 2002, s. 311-321. HLAVÁČEK, Ivan. *Knihy a knihovny na pražské univerzitě ve středověku (stručný nástin)*. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 36-38, č. 1-2. Praha 2004, s. 23-29.

¹⁷⁹ KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha 1995.

¹⁸⁰ STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*. Praha 2010.

¹⁸¹ NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.

¹⁸² HOLÁ, Mlada. *Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a raném novověku: Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622)*. Praha 2017.

¹⁸³ MARIN, Olivier. *Geneze pražského reformního hnutí: 1360-1419*. Praha 2017.

Dějiny Univerzity Karlovy,¹⁸⁴ která však postrádá poznámkový aparát, je psaná sice krásným, ale pro dnešního čtenáře již zastaralým slohem a pochopitelně v ní nejsou reflektovány badatelské posuny, ke kterým od devadesátých let 20. stol. došlo. Kadlecova studie též postrádá výraznější narativní linku, což by nemuselo být chybou, nicméně textu nepřidává na přehlednosti ani dělení na dvě zcela rozdílně rozsáhlé kapitoly. Ve druhé kapitole, široce ohraničené roky 1366-1416, se tak čtenář ne zcela seznámený s dějinami pražské univerzity nemá bez žádného narativního rámce v podstatě čeho chytit.

3.2 Teologická fakulta a měnící se podoba obecného učení do roku 1378

Smrt pražského arcibiskupa Arnošta z Pardubic (+1364) a založení nových univerzit ve střední Evropě v šedesátých letech 14. stol. (Krakov, Pécs a Vídeň), které navíc vznikly jako přímá konkurence pražskému obecnému učení, znamenaly pro pražskou univerzitu jistý mezník. Následující arcibiskupové již nenavázali na příklad Arnošta z Pardubic a o univerzitu neprojevovali tak srdečný zájem. Ba naopak, namísto podpory bylo cítit spíše napjaté vztahy a vzájemnou animozitu. Tuto skutečnost lze částečně vysvětlit absencí univerzitního vzdělání u většiny Arnoštových nástupců.¹⁸⁵ Zároveň se univerzita dočkala obnoveného zájmu Karla IV., který potřeboval upevnit pozici pražské univerzity v souvislosti s měnící se středoevropskou politickou scénou.

V následující podkapitole je popsán základní dějový rámec vývoje teologické fakulty v rámci pražské univerzity až do roku 1378, který znamenal pro pražské bohosloví řadu převratných změn. Z těch nejdůležitějších událostí vývoje teologické fakulty v rámci obecného učení se jedná o zrod kolejního systému, typického pro pražskou univerzitu až hluboko do novověku, rozdělení univerzity na juristickou a třífakultní, postavení fakulty v rámci pražských měst, počátek utváření univerzitních národů. Z vnitřních záležitostí je pak pozornost věnována sporu Vojtěcha Raňkova z Ježova s mistrem bohosloví

¹⁸⁴ KADLEC, Jaroslav. Teologická fakulta. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 135-162.

¹⁸⁵ U Arnoštových nástupců lze univerzitní vzdělání doložit u dvou až třech arcibiskupů (Jan z Jenštejna, Albík z Uničova a možná Jan ze Středy). Srov. SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství, s. 88-93. K nové generaci duchovních, kteří nastoupili na čelné místo na dvora Karla IV. po zesnulém Arnoštovi z Pardubic, výstižně DOLEŽALOVÁ, Eva. Klérus na dvorech lucemburských králů ve 14. století. In: DVORÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a kol. *Dvůr a církev v českých zemích ve středověku*. Praha 2017, s. 94-95.

Jindřichem Tottinem z Oyty, který ilustruje kvalitativní posun vývoje teologické fakulty na sklonku vlády Karla IV.

Události spojené se obnovením zájmu Karla IV. o pražskou univerzitu jsou obecně známé: „*Když v krátké době za sebou vznikly dvě nové střeoevropské univerzity, v Krakově roku 1364 a ve Vídni v roce 1365, pospíšil si Karel IV. a mocensko-prestižním gestem roku 1366 věnoval mezitím stabilizovanému pražskému učení první kolej pro dvanáct mistrů svobodných umění (měli být schopni přednášet rovněž teologii).*“¹⁸⁶ Založení Karlovy koleje bylo význačným posunem hmotného zabezpečení zejména pro artistickou fakultu, zároveň tato nadace položila první základy pro budování samostatné teologické fakulty nezávislé na řádových studiích.¹⁸⁷ Ostatně, jak je vidět ze soupisu mistrů Karlovy koleje, který vytvořil F. Šmahel, mistři teologické fakulty na koleji zaujímali význačné místo.¹⁸⁸ Dalším důležitým aspektem ve vývoji kolejního systému pak bylo provázání Karlovy koleje s kapitulou Všech svatých na Pražském hradě, která se postupně stala doménou teologů.¹⁸⁹ K prostorům výuky teologické fakulty lze tedy shrnout, že zatímco standartní výuka teologické fakulty se odehrávala především v okolí budov etabloujícího se Karolina (tedy i po přesunu koleje za Václava IV.),¹⁹⁰ výuka řádových studií se řídila svými specifickými potřebami (např. kolej sv. Bernarda pro cisterciácká studia).¹⁹¹

Poté co se univerzita hmotně etablovala, začala zajisté jakožto jediná říšská univerzita přitahovat studenty ze zahraničí. S příchodem cizích studentů se na pražském obecném učení (obdobně jako na ostatních tehdejších univerzitách) postupně utvářel systém univerzitních národů – tedy korporace studentů z jedné oblasti, kteří si vzájemně

¹⁸⁶ PETRÁŇ, Josef. *Karolinum*. Praha 2010, s. 11-13. Text Karlova privilegia *MHUP II-I*. Praha 1834, s. 231-235. Více ke Karlovy koleji a kontextu jeho založení HOLÁ, Mlada. *Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a raném novověku: Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622)*. Praha 2017, s. 54n.

¹⁸⁷ Srov. KADLEC, Jaroslav. Teologická fakulta. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 138.

¹⁸⁸ ŠMAHEL, František. Doplnky k nejstarším dějinám mistrovských kolejí pražské univerzity do roku 1420. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 116-122

¹⁸⁹ K tomu podrobně SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní kolej Všech svatých. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 31, č. 1. 1991, s. 85-93. Upřesňující informace viz HOLÁ, Mlada. *Studentské koleje pražské univerzity*, s. 55n.

¹⁹⁰ Původní Karlova kolej se nacházela nejspíše v prostoru dnešní Široké ulice. Viz např. PETRÁŇ, Josef. *Karolinum*, s. 13.

¹⁹¹ K tomu srov. SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství, s. 90-91. SVATOŠ, Michal. *Město a univerzita ve středověku*, s. 44.

vypomáhali, měli vlastní organizační struktury a výrazně ovlivňovali směřování univerzity.¹⁹² O vzniku univerzitních národů a jejich původní struktuře však nevíme nic určitějšího.¹⁹³ O existenci čtyř univerzitních národů (tedy českého, bavorského, saského a polského) nás poprvé informují první samostatná univerzitní statuta, která byla vypracována pravděpodobně roku 1366 (dochovala se až ve fragmentu z roku 1385 a v novějších revidovaných verzích).¹⁹⁴ Ačkoliv se dlouho mělo za to, že v předhusitské Praze existovaly univerzitní národy čtyři, po rozdělení univerzity na dva subjekty (o čemž bude záhy pojednáno) došlo i k rozdělení instituce národů na „dvě kvarteta“¹⁹⁵ a v Praze se tedy nacházelo celkem osm univerzitních národů.¹⁹⁶

Hned druhý zápis tzv. Kroniky univerzity pražské je uveden k roku 1372 a obsahuje strohou informaci o sporu ohledně volby rektora, který vedl k rozdělení univerzity.¹⁹⁷ Onoho roku byl dokonán zcela zásadní přelom v univerzitních dějinách, když došlo k rozdělení pražského obecného učení na dva samostatné subjekty – na tzv. třífakultní univerzitu, jejíž součástí byla i teologická fakulta, a na tzv. právnickou univerzitu. Někteří badatelé vidí počátek dualismu u pražského obecného učení již v zakládací listině Karla IV. z dubna 1348, která určuje pražské univerzitě za vzor univerzity v Paříži a Bologni (s plným vědomím, že text je téměř doslova převzat z formuláře Petra z Viney pro Neapol).¹⁹⁸ Kromě možných formalistických důvodů byl ovšem na univerzitě od samotného počátku zcela jasně patrný rozdíl mezi majetnými a dobře sociálně etablovanými juristy a chudými artisty, kteří se studii teprve začínali. V dané situaci stála teologická fakulta z povahy svého učení spíše na straně artistů, ačkoliv nelze u teologů pochybovat, že společenským statutem měli blíže spíše

¹⁹² K univerzitním národům obecně srov. STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*, s. 31-53. Stručně též GIEYSZTOR, Aleksander. Management and resources. In: de RIDDER-SYMOENS, Hilde (ed.). *A history of the university in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages*. Cambridge 2003, s. 114-116.

¹⁹³ STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*, s. 54n. K prvnímu dokladu univerzitních národů na pražském obecném učení viz výše zmíněný rozbor *Ordinationes Arnesti*.

¹⁹⁴ „*In universitate sint quatuor naciones, ut de facto sunt; scilicet: Boemorum, cui nationi coniuncti sunt Moravi, Ungari, atque Slavi; alia sit nacio Polonorum, alia Bavarorum alia Saxonum [...]*.“ ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.*, s. 23. Podrobně k rukopisnému dochování a interpretaci vzniku prvních samostatných univerzitních statut viz tamtéž, s. XXI-XLV.

¹⁹⁵ Pojem srov. STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*, s. 76.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 67-79.

¹⁹⁷ *Chronicon Universitatis Pragensis*. Ed. EMLER, Josef. *FRB V.*, s. 567.

¹⁹⁸ CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení*, s. 117. Srov. např. SVATOŠ, Michal. *Pražská univerzitní autonomie za Karla IV.*, 57-61. Ke komparativnímu rozboru listiny srov. KUBOVÁ, Miloslava. *University založené Karlem IV.*, s. 7-31.

k juristům. Chybějící pramenná základna neumožňuje detailněji sledovat počátek sporu mezi juristy a ostatními fakultami. Skutečnost, že spor probíhal a nebyl nijak marginální, je jasně zřetelná z *Ordinationes* Arnošta z Pardubic, jak bylo výše ukázáno.¹⁹⁹ Právě Arnošt z Pardubic se tímto dokumentem snažil univerzitní spory smírným způsobem řešit. Arcibiskupovo úsilí však bylo zanedlouho zcela znegováno vydáním samostatných univerzitních statut. Tím byla narušena křehká rovnováha, kterou se pokusily nastolit Arnoštova *Ordinationes*. Právníci byli totiž v novém systému volby znevýhodnění, neboť ztratili jistotu svého zastoupení v rektorském úřadě.²⁰⁰ Výsledkem tohoto vnitrouniverzitního boje bylo rozštěpení na dva samostatné ústavy, proti čemuž neprotestoval nakonec ani univerzitní kancléř arcibiskup Jan Očko z Vlašimi. S jejím rozdělením vyslovil souhlas i sám Karel IV.²⁰¹ Z jeho strany se v tomto případě nejednalo o realizaci nějakého promyšleného programu – panovník pouze respektoval autonomii právního subjektu obecného učení, do níž neměl právo nikterak zasahovat. Univerzita totiž byla stále vnímána především jako církevní instituce. Její založení navíc má počátek v papežském zřízení a právě papeži byla i v konečné instanci podřízena.²⁰² I zde je tedy snad možné vidět dozvuk papežské fundace pražské univerzity.

Univerzity vystoupily společně již jen jednou, a to roku 1374 při podpisu smlouvy se Starým Městem ohledně jurisdikce nad univerzitními příslušníky. Jednalo se o vyústění dalšího konfliktu, který se odehrával tentokrát mezi prostředím univerzitním a městským.²⁰³ „*Město zjevně považovalo vznik vysoké školy za zásah do městské integrity a nehodlalo uzнат univerzitní jurisdikci jako samostatný právní okruh. Spíše než přímo doložit, lze jen tušit, že se Praha brání univerzitě jako cizorodému prvku, vnucenému městu panovníkem a arcibiskupem.*“²⁰⁴ Po příměří, dojednaném smluvně v roce 1374, následoval ve vztazích mezi městem a univerzitou v osmdesátých letech 14. stol. obrat, když si měšťané začali uvědomovat hospodářský potenciál vzkvétající

¹⁹⁹ Události roku 1372 začal jistý spor o dům pedela Eckarta. Podrobně srov. KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*, s. 19-28.

²⁰⁰ KEJŘ, Jiří. Právnická fakulta a univerzita. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 164-165.

²⁰¹ *MHUP II-I*. Praha 1834, s. 25; 28. Klasický výklad podává SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní autonomie za Karla IV., s. 61-62. Jinou interpretaci nabízí M. Nodl – podle něj Karel IV. ani Václav IV. nikdy nepotvrdili rozdělení univerzity žádným privilegiem. Srov. NODL, Martin. Lucemburští panovníci a pražská univerzita, s. 555.

²⁰² Výstižně srov. STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*, s. 57-58.

²⁰³ Srov. SVATOŠ, Michal. Město a univerzita ve středověku, s. 42. SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní autonomie za Karla IV., s.62.

²⁰⁴ SVATOŠ, Michal. Město a univerzita ve středověku, s. 42.

instituce, způsobený jak pobytem velkého množství univerzitanů, tak rozvojem hospodářských odvětví na univerzitní chod navázaných. V praktické rovině se toto přehodnocení vztahu měšťanů k nové instituci projevilo v mecenášské podpoře univerzity.²⁰⁵

Nejvýznamnější událostí teologické fakulty v rámci třífakultní univerzity před smrtí Karla IV. se stal spor Vojtěcha Raňkova z Ježova s přední postavou pražského bohosloví – Jindřichem Tottinem z Oyty.²⁰⁶ Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova²⁰⁷ se narodil kolem roku 1320 v Malém Ježově na Tábořsku. Ještě před založením pražské univerzity byl poslán na studia, a to do Paříže, kde vystudoval artistickou fakultu. Stal se mistrem svobodných umění a učitelem na artistické fakultě. Začal studovat na teologické fakultě, kde dosáhl přinejmenším titulu bakaláře. V Paříži dosáhl Vojtěch Raňkův nevšedních úspěchů: stal se prokurátorem anglického národa, posléze byl zvolen za člena do přední koleje Sorbonny a svou univerzitní kariéru završil jako rektor pařížské univerzity.²⁰⁸ Pozoruhodné je, že se vyhýbal kněžskému svěcení a ačkoliv stoupal příčkami církevních úřadů, zůstával pouze u nižšího svěcení. Již roku 1349 mu papež Kliment VI. udělil místo v pořadí na prebendu pražského kanovníka. Ve snaze získat prebendu uspěl, vydal se Vojtěch Raňkův do Avignonu, kde dokonce zastával úřad papežského penitenciáře.²⁰⁹ Do Čech se vrátil v roce 1366, kdy usedl mezi metropolitní kanovníky u sv. Víta v Praze. Dostal hodnost scholastika a byly mu pod správu svěřeny latinské školy. Tím se dostával do kontaktu s pražskou univerzitou, ačkoliv na univerzitě samotné nepůsobil.²¹⁰ Naopak: „[...] M. Vojtěch hrdý na své pařížské vzdělání, pohlížel svrchu na domácí universitu, zápasící ještě s různými obtížemi začátků, a nelibě nesl, že na bohoslovecké fakultě mají v profesorském sboru převahu mniši a cizinci.“²¹¹ Svým odporem k mnichům se nikterak

²⁰⁵ Tamtéž, s. 42-43.

²⁰⁶ Na úvod je zde třeba podotknout, že cenné prameny k tomuto sporu dosud nebyly edičně publikovány. Srov. NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, s. 342, pozn. 559. Vzhledem k tomu, že daný spor byl již odbornou literaturou několikrát popsán, přičemž nedošlo od té doby k posunu ve výzkumu pramenné základy, omezí se tato práce na kompilaci údajů z dosavadní literatury, přičemž bude brán zvláštní zřetel na dějiny teologické fakulty.

²⁰⁷ V pramenech uváděn jako Adalbertus Rankonis de Ericino. K výkladu Vojtěchova jména viz KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*. Praha 1969, s. 11. K vydání jeho díla srov. doposud nejzásadnější práci: KADLEC, Jaroslav. *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Rankonis de Ericino: Aus dem Nachlaß von Rudolf Holinka und Jan Vilikovský*. Münster 1971.

²⁰⁸ KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 11-14.

²⁰⁹ Podrobně tamtéž, s. 21.

²¹⁰ Husovo podání, v pamětní řeči na Karla IV., kde je „Vojtěch“ označen jako mistr pražské teologie, je zcela jistě chybné. Česky viz STEIN, Evžen (ed.). *M. Jan Hus jako univerzitní rektor a profesor: Výbor z jeho projevů*. Praha 1948, s. 85.

²¹¹ KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 24.

netajil a udržoval styky s Konrádem Waldhauserem, Milíčem z Kroměříže, Matějem z Janova a Tomášem ze Štítného.²¹²

Záhy též pražské bohosloví mělo poznat Vojtěchovu zášť, když vstoupil do ostrého sporu s předním německým mistrem Jindřichem Tottingem. Ten pocházel z Oyty (dnešní Friesoythe) v osnabrücké diecézi, studoval v Erfurtu a Praze, stal se mistrem svobodných umění a bakalářem teologie. V šedesátých letech 14. stol. stál u rozkvětu pražské artistické fakulty²¹³ (do Prahy přišel pravděpodobně v roce 1364). Stal se učitelem pozdějších věhlasných pražských teologů Konráda Soltau, Matouše z Krakova či Jana Marienwerdera z Kwidzyna. Zároveň byl jedním z nejpłodnějších autorů bohoslovecké fakulty ve 14. stol.²¹⁴ Jeho německý původ nebyl ničím atypickým – z německých oblastí pocházela naprostá většina známých pražských teologů této doby.²¹⁵

Narčení z kacířství představovalo ve středověku přirozené riziko spojené s povoláním teologa.²¹⁶ Prvním pražským bohoslovcem, který měl svou nauku před takovýmto narčením obhájit, byl Jindřich Totting z Oyty.²¹⁷ Povahou sporu se detailně zabýval J. Kadlec, který obžalování krátce shrnul takto: „[Roku 1370] obvinil M. Vojtěch Raňkův z Ježova, vrativší se nedávno z Paříže, Oytu z kacířství, protože učí, že člověk v těžkém hříchu hřeší i každým dobrým skutkem, který v tomto stavu koná, vázán příkázáním nebo slibem, že kněz ve zpovědi pouze ohlašuje odpuštění hříchů, kdežto

²¹² Srov. HEROLD, Vilém. Vojtěch Raňkův z Ježova a česká reformace. In: MIKULEC, Jiří – POLÍVKA, Miloslav (eds.). *Per saecula ad tempora nostra: Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Svazek I.* Praha 2007, s. 82-83.

²¹³ „[...] teprve Jindřich Totting z Oyty (+1397) byl pro pražskou artistickou fakultu prvořadou osobností, na niž čekala.“ ŠMAHEL, František. *Fakulta svobodných umění.* In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622).* Praha 1995, s. 104.

²¹⁴ Základní biografie srov. TRÍSKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity*, s. 173-174. NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*, s. 217. Osobnost Jindřicha Tottinga z Oyty se v nedávné době dočkala kolektivní monografie – ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo (eds.). *Henry Totting of Oyta: three sermons of a late medieval intellectual: De passione Domini: De assumptione Beate Virginis Marie: De nativitate Iohannis Baptiste.* Frankfurt am Main 2016 (pro tuto část zejm. viz část J. Odstrčilíka *Life and Works of Henry Totting of Oyta*, s. 13-21). – a dvou detailních studií. V kontextu pražského nominalismu zpracoval dílo Jindřicha Tottinga viz DEKARLI, Martin. *Henry Totting of Oyta and the Prague Nominalist Schola Communis between 1366 and 1409: A Preliminary Draft.* In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis.* Roč. 55, č. 1. 2015, s. 53-70. Ke kazatelské činnosti Jindřicha Tottinga viz ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo. *The Preaching of Henry Totting of Oyta.* In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis.* Roč. 55, č. 1. 2015, s. 71-91.

²¹⁵ Srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 1: Doba vymknutá z kloubů.* Praha 1995, s. 348-349.

²¹⁶ Srov. PATSCHOVSKÝ, Alexander. *Bludiště pravé víry: Sektáři, kacíři a reformátoři ve středověkých Čechách.* Praha 2018, s. 17.

²¹⁷ K širšímu kontextu srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2: Kořeny české reformace.* Praha 1996, s. 45.

*hříchy odpouští pouze Duch svatý, že je lépe se zpovídat knězi, který dovede rozeznat hříchy, třebas nemá jurisdikci, než tomu, který jurisdikci má, ale nemá vzdělání k rozeznání hříchů.*²¹⁸ Tato obžaloba, ač by se podle výše uvedeného výčtu mohla jevit jako oprávněná, byla vedena Vojtěchovou snahou ukázat svou vědeckou superioritu a měla jednu zásadní vadu – Jindřichovy články byly předloženy pouze *ad disputandum*, nikoliv *assertive*.²¹⁹ Spor mezi Vojtěchem a Jindřichem nabýval na síle a musel se do něj vložit i pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, který nařídil Vojtěchovi mlčení. Avšak roku 1371: „*jeho [Vojtěchova] uražená ješitnost jej hnala k tomu, že hledal dostiučinění za pražskou porážku u papežského dvora.*“²²⁰ V reakci na to se musel Jindřich Toting z Oyty dostavit do Avignonu před papežský soud a jeho domov byl prohledán. V Avignonu musel kvůli zákeřné (jak se také záhy ukázalo) obžalobě mistra Vojtěcha strávit dva roky svého života – proces totiž skončil Jindřichovým plným osvobozením (1373). Předvolání Jindřicha Totinga z Oyty před soud vyvolalo mezitím v Praze bouři nevole a univerzitní mistři se svorně postavili za svého kolegu. Do ciziny tak odešel i Vojtěch Raňkův z Ježova. Ve své záškodnické činnosti však pokračoval dále, a tak se na něj rozhněval i císař Karel IV. a zakázal mu návrat do Čech.²²¹

Jindřich Toting z Oyty si následně dokončil v Paříži doktorát z teologie (1380) a poté se vrátil do Čech (viz níže). Kvůli vynucené pauze, způsobené útokem mistra Vojtěcha, tak mohl ukončit řádné teologické studium až 15 let od jeho začátku.²²² Vojtěch Raňkův z Ježova si též dokončil doktorát z teologie a nakonec se na přímluvu Jana z Jenštejna (v té době míšeňského biskupa) u Karla IV. mohl vrátit do Čech. Z celé kauzy si však mistr Vojtěch vzal pramále poučení. Ani poté, co málem zničil život nadějného mladého mistra, nepřestával vést další vyhrocené pře. V osmdesátých letech 14. stol.

²¹⁸ KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin I*. Praha 1991, s. 237. Jedná se především o výtah ze staršího díla A. Langa. Srov. LANG, Albert. Heinrich Toting von Oyta: ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Ersten deutschen Universitäten und zur Problemgeschichte der Spätscholastik. In: *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters*. Bd. 33, Heft 4/5. 1937, s. 18-28.

²¹⁹ KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 25.

²²⁰ KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 25. Obdobně viz u F. Šmahela: „[*Vojtěch Raňkův z Ježova*] *namyšlený odchovanec pařížského teologického studia neshledal to náležitým zadostiučiněním [...]*.“ ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2*, s. 195.

²²¹ Srov. KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 25-27.

²²² Srov. ODSTRČILÍK, Jan. Life and Works of Henry Toting of Oyta. In: ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo (eds.). *Henry Toting of Oyta: three sermons of a late medieval intellectual: De passione Domini: De assumptione Beate Virginis Marie: De nativitate Iohannis Baptiste*. Frankfurt am Main 2016, s. 16-17.

dokonce vstoupil do ostrého sporu s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna.²²³ Stalo se ironií osudu, že dobrý přítel předchůdců Jana Husa²²⁴ žaloval z nepravověří německého mistra, který byl zase učitelem pozdějších odpůrců učení Jana Viklefa.

3.3 Podoba pražského bohosloví v osmdesátých letech 14. stol.

Rok 1378 přinesl dva základní milníky evropských, ale i univerzitních dějin. Prvním bylo vypuknutí papežského schizmatu, které mělo na univerzitní prostředí všude po Evropě zásadní vliv. Druhým byla smrt velkého panovníka Karla IV., kterého vystřídal jeho mladý syn Václav IV. Pro pražskou teologickou fakultu to byla doba velmi dynamická, snad ji lze označit i za zlatou dobu pražského bohosloví,²²⁵ před velkou bouří, která na začátku 15. stol. vyvrcholila v husitskou revoluci.²²⁶ Však také: „*Vrchol navštěvovanosti a také největší rozkvět universálního obecného učení spadá tedy do osmdesátých let 14. století.*“²²⁷ Jednalo se o dobu, kdy již vyrostla generace pražských teologů odchovaných Jindřichem Tottinem z Oyty před jeho nuceným odchodem z Prahy a zároveň ještě nebyla teologická fakulta ohrožována konkurencí zahraničních univerzit (její „říšský“ a středoevropský monopol narušilo až v roce 1384 založení teologické fakulty ve Vídni), ani vnitrouniverzitními spory s viklefisty. V této podkapitole jsou popsány události roku 1378 a jejich dozvuky, spory s pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna a podoba studia na teologické fakultě.

Papežství se s osobou Řehoře XI. vrátilo v roce 1377 z Avignonu do Říma. Již následujícího roku ale papež Řehoř XI. v Římě zemřel a na jeho místo byl v dubnu 1378 zvolen Urban VI. Dne 20. září téhož roku byl však částí kardinálského sboru, která

²²³ Srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2*, s. 194-195. HEROLD, Vilém. Vojtěch Raňkův z Ježova a česká reformace, s. 83-84. KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*, s. 26-28; 31-57.

²²⁴ K přátelství Vojtěcha Raňkova z Ježova s Konrádem Waldhauserem, Milíčem z Kroměříže, Matějem z Janova a Tomáše Štítným ze Štítného (tedy s takřka kompletním sborem českých předchůdců Jana Husa) srov. HEROLD, Vilém. Vojtěch Raňkův z Ježova a česká reformace, s. 82-83.

²²⁵ V moderní odborné literatuře se v otázce „zlatého věku“ objevují dvě převládající interpretace. Část autorů vidí onen zlatý věk pražské univerzity v sedmdesátých a osmdesátých letech 14. stol., zatímco M. Nodl až v devadesátých letech 14. stol. Srov. např. SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století. In: NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr a kol. *Zrození mýtu: Dva životy husitské epochy*. Praha – Litomyšl 2011, s. 42. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010, s. 107n. Z hlediska teologické fakulty se jeví jako oprávněnější hodnocení M. Svatoše.

²²⁶ Tato práce se přidrží osvědčeného termínu „husitská revoluce“, k problematice jeho užití srov. PATSCHOVSKY, Alexander. *Bludiště pravé víry*, s. 277-295.

²²⁷ SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419), s. 73.

neuznala legitimitu dubnové volby, zvolen vzdoropapež Kliment VII. Podporu římského císaře Karla IV. si zajistil Urban VI., jelikož stihnul včas uznat volbu jeho syna Václava IV. římským králem. Římského papeže podpořila též severní Itálie, Uhry, Polsko, Anglie a severské země. Za Klimentem VII. stála naopak Francie, Neapolsko, Skotsko, Kastilie a Aragonie. V Evropě začalo papežské schizma.²²⁸ Tíži jeho důsledků nesly na svých bedrech také teologické fakulty evropských univerzit, včetně té pražské, pro kterou mělo schizma nedozírné konsekvence.

V listopadu 1378 pak skončil Karel IV. Na jeho velkolepém pohřbu, jehož se účastnili ve velkém počtu učitelé a studenti pražských univerzit,²²⁹ promluvili již zmínění Vojtěch Raňkův z Ježova a Jan z Jenštejna.²³⁰ Mladý římský král Václav IV. byl tak vržen do víru evropské politiky ve velmi ošemetné době. Výměna mocenských struktur byla během krátké chvíle takřka kompletní, neboť záhy rezignoval nemocný arcibiskup Jan Očko z Vlašimi a na jeho místo nastoupil jeho synovec, míšeňský biskup Jan z Jenštejna.²³¹

Mezitím došlo také k zásadním událostem ve Francii. Klíčovou úlohu v dějinách papežského schizmatu hrála od samého počátku pařížská univerzita. Koneckonců francouzský král Karel V. se otázel nejprve teologů a prelátů na jejich stanovisko, než veřejně podpořil Klimenta VII. Sorbonna však nebyla zdaleka jednotná. Ještě v roce 1379 se Sorbonna pokusila vyhlásit svou neutralitu, avšak nátlak Karla V., požadujícího podporu Klimenta VII., pokračoval. Proti tomuto proudu se postavili zejména němečtí mistři – ve známost vešli především Jindřich Haynbuch z Langensteinu a Konrád z Gelnhausenu. Následoval příkaz Karla V. uznat právoplatnost volby Klimenta VII.

²²⁸ Z obecné literatury srov. např. ŠMAHEL, František. Evropské panorama 1378-1437. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 595n. SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny: Antika a středověk*. Praha 2013, s. 342n. KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika: II. Díl (1364-1378)*. Praha 1993, s. 223-240. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Papežství vrcholného a pozdního středověku a české království*, s. 123n.

²²⁹ F. Šmahel uvádí ve své detailní studii 800 účastníků z řad učitelů a studentů pražských univerzit během pohřebního průvodu císaře Karla IV. Viz ŠMAHEL, František. *Smuteční ceremonie a rituály při pohřbu císaře Karla IV.* In: ŠMAHEL, František. *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002, s. 149.

²³⁰ V historiografii dlouho panoval názor, že řeč pronesl Jan Očko z Vlašimi. Teprve F. Šmahel spolehlivě prokázal, že došlo k záměně dvou Janů a řeč nepronесl staříčský nemocný arcibiskup Jan Očko z Vlašimi, ale právě Jan z Jenštejna. Viz ŠMAHEL, František. *Kdo pronesl smuteční řeč při pohřbu císaře Karla IV.?* In: *Studia Mediaevalia Bohemica*. Roč. 2, č. 2. 2010, s. 215-220.

²³¹ Srov. HLAVÁČEK, Ivan. *Nevděčné nástupnictví Václava IV.* In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 633-642. Současná literatura vidí do značné míry selhání Václava IV. jako následek působení samotného Karla IV. Srov. tamtéž, s. 642.

a v reakci na to ho Sorbonna skutečně uznala za legitimního papeže. Debaty na univerzitě pokračovaly dále a po smrti Karla V. (+1380) došlo k dalšímu vyostření situace řadou nešetrných zásahů do univerzitních svobod.²³²

Vyústěním celé situace byla secese pařížských mistrů. Situace se snažil využít pražský arcibiskup Jan z Jenštejna a na říšském sněmu ve Frankfurtu, který měl v celé Svaté říši prosadit obedienci Urbana VI., se pokusil o přenesení pařížské univerzity do Prahy (*in Pragam transferatur*).²³³ Pokusil se tak učinit z titulu kancléře univerzitního a říšského.²³⁴ Arcibiskupův pokus byl předem odsouzen k neúspěchu. Do Prahy však přesto zamířili někteří pařížští mistři – o významu proklamace Jana z Jenštejna k jejich příchodu je třeba spíše pochybovat. Z Paříže se vrátil jednak již zmiňovaný Jindřich Toting z Oyty a teologickou fakultu dále obohatily přední postavy tehdejšího intelektuálního světa – Jindřich Haynbuch z Langensteinu a Konrád z Gelnhausenu.²³⁵ Celou akci se snažil podpořit i král Václav IV. pomocí patřičného hmotného zajištění univerzity (viz např. přenesení Karlovy koleje do paláce pražského rodu Rotlevů).²³⁶

Ani společná arcibiskupova a králova snaha však nepřinesla kýžené ovoce. Němečtí mistři Prahu záhy opustili a stáli u zrodu nových učení, která se stala od devadesátých let 14. stol. dravou konkurencí pražské teologické fakulty – jednalo se zejména o vídeňskou univerzitu, která se roku 1384 dočkala vzniku teologické fakulty, u jejíhož zrodu stáli právě Jindřich Toting z Oyty²³⁷ a Jindřich Haynbuch z Langensteinu (ten nakonec do Prahy snad ani vůbec nedorazil),²³⁸ a nově založené univerzity v Heidelbergu (1385), kam odešel Konrád z Gelnhausenu.²³⁹ I přes neúspěch tohoto

²³² Srov. ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie*, s. 207-209. Podrobně SWANSON, Robert N. *Universities, Academics, and the Great Schism*. Cambridge 1979, s. 22-44.

²³³ DENIFLE, Henricus. *CUP. Tomus III*. Paris 1889, s. 584-585, č. 1642.

²³⁴ Ke kontextu politiky Jana z Jenštejna prosadit obedienci Urbana VI. srov. HOLINKA, Rudolf. *Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI.* Bratislava 1933, s. 21n.

²³⁵ Jindřich Haynbuch z Langensteinu (ca 1340-1397) a Konrád z Gelnhausenu (ca 1320-1390) byli přední němečtí teologové na pařížské univerzitě a přední zastánci rodícího se konciliarismu. Dále srov. např. ŠMAHEL, František. *Státní teologie Karla IV.*, „národní“ doktrína Francie a počátky konciliarismu. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 148-151. ŠMAHEL, František. *Král Václav IV. a pražské studium generale do vydání Dekretu kutnohorského v roce 1409*. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, 210-211.

²³⁶ *MHUP II-I*. Praha 1834, s. 266-268. Srov. SVATOŠ, Michal. *Obecné učení (1347/48-1419)*, s. 44-46. ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie*, s. 215.

²³⁷ V Praze je naposledy pramenně doložitelný roku 1385. Viz TADRA, Ferdinand (ed.). *Acta judiciaria II. Soudní akta konzistoře pražské*. Praha 1893, s. 307.

²³⁸ Srov. ŠMAHEL, František. *Král Václav IV. a pražské studium generale do vydání Dekretu kutnohorského v roce 1409*, s. 217.

²³⁹ Výstižně srov. WERNISCH, Martin. *Husitství: Raně reformační příběh*. Brno 2003, s. 15-16.

velikášského plánu studia v Praze vzkvétala, a to i zásluhou Jindřicha Tottinga z Oyty, neboť na bohoslovecké fakultě mezitím vyrostla generace jeho žáků. Z těch nejvýznačnějších je třeba jmenovat již zmiňovaného Konráda Soltau, Matouše z Krakova a Jana Marienwerdera z Kwidzyna.

Místo naplnění skvěle znějících plánů se však i v důsledku působení samotného arcibiskupa Jana z Jenštejna stáhla nad rozbřeskem pražského bohosloví již v osmdesátých letech 14. stol. mračna. Druhá krize tentokrát nepřišla zvenčí (jako v případě žaloby Vojtěcha Raňkova z Ježova), ale zvnitřku samotného obecného učení v důsledku rozporů v univerzitním společenství.

Založení teologické fakulty ve Vídni totiž nebylo jedinou význačnou událostí, která ovlivnila roku 1384 život na pražském bohosloví. Téhož roku došlo k zásadnímu střetu mezi pražským arcibiskupem Janem z Jenštejna a králem Václavem IV.²⁴⁰ Tohoto střetu mezi arcibiskupem a králem se pokusil využít tehdejší rektor pražské univerzity, kterým byl zrovna Konrád Soltau. Následující události vedly k secesi německých mistrů (zejm. teologů) a jednalo se o tak významnou záležitost, že ji dokonce zaznamenal do svého svodu anonymní kompilátor tzv. Kroniky univerzity pražské.²⁴¹ Zdánlivě jasný výklad sporu a jeho výsledku podrobil detailní kritice M. Nodl ve své monografii, již předcházela řada přípravných studií. M. Nodl tak přesvědčivě prokázal, že spor v osmdesátých letech 14. stol. nebyl předobrazem roku 1409 a že spor nebyl motivován nacionálně.²⁴²

Z hlediska teologické fakulty je podstatné, že roku 1384 byl zvolen rektorem právě význačný představitel německých bohoslovců na univerzitě – Konrád Soltau. Ten se pokusil o revizi univerzitních statut, což mělo vést k posílení pozice teologické fakulty

²⁴⁰ Srov. DOLEŽALOVÁ, Eva. Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 657-659.

²⁴¹ *Chronicon Universitatis Pragensis*. Ed. EMLER, Josef. *FRB V*, s. 567.

²⁴² Zejména NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010, passim, zejm. s 35-106. Dále srov. např. NODL, Martin. *Iurare vel promittere. Příspěvek k problematice pražských univerzitních statut*. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 49-57. NODL, Martin. „Smíření národů“ na pražské univerzitě na přelomu 14. a 15. století. In: NODL, Martin – WIHODA, Martin (eds.). *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2007, s. 260-272. NODL, Martin. Národní a zemské zájmy v interpretacích „deketu kutnohorského“ (Palacký – Tomek – Helfert – Höfler). In: AMBROŽOVÁ Hana a kol. *Historik na Moravě: Profesoru Jiřimu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám*. Brno 2009, s. 77-90. NODL, Martin – ŠMAHEL, František. *Kutnohorský dekret po 600 letech. Bilance dosavadního bádání*. In: *Český časopis historický*. Roč. 107, č. 1. 2009, s. 1-45.

vůči fakultě artistické. Zároveň propukly spory vyvolané českým univerzitním národem o obsazování mistrovských kolejí (čeští mistři získávali místa v Karlově koleji a koleji Všech svatých jen velmi zřídka).²⁴³ Do celé záležitosti se pak nevybíravě vložil i pražský arcibiskup, který se toužil mstít žákům Jidřicha Tottunga z Oyty.²⁴⁴ První výsledek se dostavil záhy na přelomu let 1386-1387 ve formě výše zmíněné secese německých teologů včetně Konráda Soltau (čemuž se nelze vůbec divit, neboť rektor Konrád Soltau měl být podle tzv. Kroniky univerzity pražské dokonce fyzicky napaden)²⁴⁵ a dalších více než dvaceti kolegů. Ti poté stáli u zrodu a rozkvětu univerzit ve Vídni a Heidelbergu.²⁴⁶ Dalších deset mistrů poté odešlo roku 1388 na nově založenou univerzitu v Kolíně nad Rýnem.²⁴⁷ Přední postavou teologické fakulty po této jistě bolestivé secesi se stal dominikán Jindřich z Bitterfeldu (zvláště po roce 1390, kdy byl z Prahy vyhnán Matouš z Krakova).²⁴⁸ Co se týče pokračujících sporů, tak jejich řešení přišlo až po šesti letech v roce 1390 uzavřením dohod, včetně tzv. *concordia nacionum*,²⁴⁹ čímž vznikla: „[...] dohoda o svornosti mezi národy, jež měla potlačovat latentní napětí, které mezi národy na pražské univerzitě panovalo, a řešení sporů, jež překročily obvyklý rámeček univerzitního života, měla napříště ponechat na univerzitánech samotných, pro něž dodržování svornosti mezi národy posilovalo univerzitní autonomii, opakovaně ohrožovanou vnějším světem.“²⁵⁰ Odklon od tohoto nadějněho kurzu, nastaveného v roce 1390, přinesla až aktivita viklefišťů a vydání Dekretu kutnohorského, který znamenal prohru pro celou univerzitu.

²⁴³ Spor lze sledovat pouze omezeně na základě dochovaných záznamů v soudních aktech pražské konzistoře, viz TADRA, Ferdinand (ed.). *Acta judiciaria II. Soudní akta konzistoře pražské*. Praha 1893. Úplný soupis podává v poznámkovém aparátu ŠMAHEL, František. Král Václav IV. a pražské studium generale do vydání Dekretu kutnohorského v roce 1409, s. 218-220.

²⁴⁴ Srov. NODL, Martin – WIHODA, Martin (eds.). *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku*, s. 265. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 76-77.

²⁴⁵ „[...] rector cum quibusdam aliis [...] fuerunt a Bohemis [...] siccis plagis percussi [...]“. *Chronicon Universitatis Pragensis*. Ed. EMLER, Josef. *FRB V*, s. 567.

²⁴⁶ Srov. ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2*, s. 200-202. SVATOŠ, Michal. *Obecné učení (1347/48-1419)*, s. 86.

²⁴⁷ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: Struktury, procesy, ideje*. Praha 2001, s. 252.

²⁴⁸ K osobě Jindřicha z Bitterfeldu srov. ČERNUŠKA, Pavel (ed.). *Jindřich z Bitterfeldu: Eucharistické texty*. Brno 2006. ČERNUŠKA, Pavel. *The Eucharist in the Writings of Heinrich of Bitterfeld*. In: *The Bohemian Reformation and Religious Practice. Vol. 7*. Praha 2007, s. 80-90. Ke kontextu duchovního života v Čechách výstižně POLC, Jaroslav V. *Duchovní proudy v Čechách ve XIV. století*. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 59-70.

²⁴⁹ Viz. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 92n.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 106.

Blíže poznat každodennost řádného člena teologické fakulty je prakticky nemožné – dostupné informace týkající se každodennosti pražských univerzitanů shrnuli P. Soukup a F. Šmahel.²⁵¹ Poznání vnitřního života teologické fakulty je do značné míry limitováno stavem dochování pramenné základny – tedy zejména absencí fakultních statut. Teologická fakulta měla vlastní statuta jistě již před rokem 1383, což jasně vyplývá jak ze zápisu plenární kongregace mistrů teologické fakulty konané téhož roku, tak ze skutečnosti, že fakulta by zřejmě nemohla pořádat více než třicet let výuku a promoce, aniž by k tomu měla sepsaná pravidla.²⁵²

Problematicke statut pražské teologické fakulty věnoval podrobnou studii F. Kavka, který na základě komparace fakultních statut z okolních univerzit (zejména vídeňské, která byla pod silným pražským vlivem) popsal pravděpodobnou podobu organizace výuky na pražském bohosloví. Studium na teologické fakultě předpokládalo dosažený mistrovský titul z artistické fakulty, nejvyšší stupeň nižšího svěcení, manželský původ a oproštěnost od vážných tělesných vad. Samotné studium na teologické fakultě trvalo dvanáct let a dělilo se na dvě podobně dlouhé části. Prvních šest let trvalo dosažení bakalářeátu, který byl završen konáním náročné zkoušky. Dalších šest let pak trvalo dosažení vyšší akademické hodnosti – magistra (doktora) teologie. V této druhé části studia měl student kromě získávání dalších akademických titulů také vykonávat přednášky. Prvním krokem potenciálního zájemce z řad bakalářů teologie o dosažení vrcholných titulů bylo získání licenciátu. Žadatel o licenciát již neskládal žádné zkoušky, neboť jeho znalosti prokazoval dokončený bakalářeát – o udělení licenciátu rozhodoval kancléř a souhlas musela vyslovit dvoutřetinová většina fakultních mistrů. Teprve tehdy se nový licenciát stával plnoprávným členem teologické fakulty. Chtěl-li licenciát získat také titul mistra či doktora teologie, stačilo už jen vykonat slavnostní promoci sestávající ze dvou velkých disputací. Nutno říci, že pouze malý počet studentů dosáhl vrcholných fakultních titulů, neboť pro vykonávání jakékoliv profese v předhusitských Čechách nebylo získání titulu přímou podmínkou a cesta k oficiálnímu nabytí titulu byla poměrně finančně nákladná. S dosažením titulů většina studentů proto také příliš nespíchala

²⁵¹ SOUKUP, Pavel. Jeden den středověkého učence. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha 2014, s. 143-163. ŠMAHEL, František. Pražští studenti v letech 1348-1622. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 560-573.

²⁵² Viz ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.*, s. LXXIII, text srov. tamtéž, s. 284.

(snad s výjimkou řeholníků, kterým byl získání univerzitního titulu nakázáno). Z výše nastíněných skutečností vyplývá, že studenti teologické fakulty byli obvykle starší muži, často již hmotně zabezpečení, a oproti mladým nezajištěným studentům z fakulty artistické představovali konzervativní a důstojnou protiváhu při možných střetech.²⁵³

²⁵³ Výše uvedený popis je částečně zjednodušený, neboť teologické akademické tituly měly specifickou terminologii. Pro doplnění je zde tedy třeba uvést jejich výčet: bakalářské grady – *baccalaureus cursor*, *baccalaureus biblicus*, *baccalaureus sententiaris*, *baccalaureus formatus*; vyšší grady – *licenciatus*, *magister* či *doctor teologie*. Srov. KAVKA, František. Zur Frage der Statuten und der Studienordnung der Prager theologischen Fakultät in der vorhussitischen Zeit. In: *Folia diplomatica 1*. Brno 1971, s. 129-143. KADLEC, Jaroslav. Teologická fakulta, s. 138-142. SVATOŠ, Michal. Vzdělanec – učenec – profesor. In: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (eds.). *Člověk českého středověku*. Praha 2002, s. 274-281.

4 Labutí píseň a zánik teologické fakulty

4.1 Nástin hlavní literatury k dějinám teologické fakulty na přelomu 14. a 15. století

Kritické dějepisectví se dějinami pražské univerzity v době Husově intenzivně zabývá již od 19. stol. Uvádět zde obsáhlý přehled bádání od jeho počátků by však bylo samoúčelné, neboť historiografie od druhé poloviny 20. stol. prošla zásadní proměnou, předchozí národnostní a konfesijní střety prakticky vymizely a bádání přišlo s celou řadou zásadních reinterpretací. Tím rozhodně nemá být míněno, že starší objemné práce ztratily na významu a hodnotě, jejich přehled je ovšem běžně dostupný v řadě publikací a účelem této kapitoly je především podat obraz dějin teologické fakulty v zrcadle současné historické vědy – proto je zde zmíněno alespoň několik nejzásadnějších prací. Předně jde o dílo W. W. Tomka a F. Palackého, přičemž práce prvně jmenovaného jsou díky svým propracovaným rejstříkům dodnes pro univerzitní dějepisectví nepostradatelné (navíc W. W. Tomek pracoval s prameny, které jsou dnes již ztracené, a tudíž se jeho dílo, zejména Dějepis města Prahy, stalo vlastně i pramenem).²⁵⁴ Za německou historiografii je třeba zmínit alespoň J. Losertha.²⁵⁵ Na začátku 20. stol. pak přibyla celá řada zásadních studií na téma osobnosti Jana Husa. Z nejvýznačnějších je třeba na prvním místě zmínit dílo katolického historika Jana Sedláka, který ve svých syntetických pracích o Husovi a jeho době věnoval dostatečnou pozornost i jeho odpůrcům – často z řad pražské teologické fakulty.²⁵⁶ Dodnes používané je např. i několikasvazkové dílo V. Novotného a V. Kybala.²⁵⁷ Veškeré předchozí bádání pak shrnul v šesté části druhého dílu *Českých dějin* F. M. Bartoš.²⁵⁸

²⁵⁴ Zejm. PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle původních pramenůw II.2. Od roku 1333 do roku 1403*. Praha 1877. PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle původních pramenůw III.1. Od roku 1403 do roku 1424*. Praha 1850. TOMEK, Wacław W. *Děje University Pražské: Díl I*. Praha 1849. TOMEK, Wacław W. *Dějepis města Prahy: Díl III*. Praha 1875. Ke srovnání Tomkova a Palackého díla výstižně NODL, Martin. *Dějepisectví mezi vědou a politikou: Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Brno 2007, s. 11-33.

²⁵⁵ Srov. např. LOSERTH, Johann. *Hus und Wiclif: Zur Genesis der husitischen Lehre*. Prag – Leipzig 1884.

²⁵⁶ Srov. zejm. SEDLÁK, Jan. *Jan Hus*. Praha 1915. SEDLÁK, Jan (ed.). *Studie a texty k náboženským dějinám českým I-II, č. 1-8*. Praha 1914-1915. Výbor z práce J. Sedláka sestavili J. V. Polc a S. Příbyl, viz SEDLÁK, Jan. *Miscellanea husitica Ioannis Sedlák*. Praha 1996.

²⁵⁷ KYBAL, Vlastimil – NOVOTNÝ, Václav. *M. Jan Hus: život a učení I-V*. Praha 1919-1931.

²⁵⁸ BARTOŠ, František M. *České dějiny II, 6. Čechy v době Husově (1378-1415)*. Praha 1947.

V šedesátých letech 20. stol. publikoval mladý F. Šmahel zcela zásadní a přelomovou studii v monografii nazvané „*Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419: Statistickosociologická studie*“, ve které přišel s přehodnocením názoru na početní většinu členů českého univerzitního národa na pražské univerzitě před vydáním Dekretu kutnohorského, čímž dokázal, že do té doby panující přesvědčení o oprávněnosti požadavků Čechů z roku 1409 bylo zcela mylné.²⁵⁹ Tím také v zásadě nastavil kurz, který vedl přes řadu dílčích studií k přehodnocení názoru na vydání Dekretu kutnohorského a jeho interpretace se po výzkumech F. Šmahela a M. Nodla otočila o sto osmdesát stupňů. Dekret kutnohorský je tak nyní nazírán především jako prohra celého univerzitního společenství, která neměla žádného vítěze. Vydání Dekretu kutnohorského roku 1409 vedlo ke stavu, kdy si král mohl nárokovat právo kdykoliv volně zasahovat do univerzitních sporů a do univerzitního života obecně. Ve výsledku to znamenalo úpadek celého obecného učení.²⁶⁰ Pronikání myšlenek Jana Viklefa na pražskou univerzitu a genezi reformního hnutí, ze kterého vzešla husitská reformace, je věnována v odborném prostoru stále velká pozornost. Bylo by proto neúčelné jmenovat zde průřez tohoto badatelského oboru, který má již vlastní dějiny. Přesto je dobré zmínit alespoň několik zásadních studií. Kromě obsáhlé práce F. Šmahela²⁶¹ nelze v souvislosti s proměnou pražské univerzity na přelomu 14. a 15. stol. opomenout studie M. Svatoše a V. Herolda a již zmíněnou monografii O. Marina.²⁶² V kontextu dějin pražského obecného učení se také trvale dostává velké pozornosti postavě Jana Husa – nejnověji se na toto téma vyslovili např. P. Soukup a F. Šmahel.²⁶³

²⁵⁹ ŠMAHEL, František. *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419: Statistickosociologická studie*. Praha 1967.

²⁶⁰ Srov. zejm. NODL, Martin – ŠMAHEL, František. Kutnohorský dekret po 600 letech. Bilance dosavadního bádání. In: *Český časopis historický*. Roč. 107, č. 1. 2009, s. 1-45. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.

²⁶¹ Srov. již zmiňovanou práci *Husitská revoluce*, zde zejm. její 2. díl.

²⁶² Srov. SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století. In: NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr a kol. *Zrození mýtu: Dva životy husitské epochy*. Praha – Litomyšl 2011, s. 42-49. HEROLD, Vilém. *Pražská univerzita a Wyclif: Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*. Praha 1985. HEROLD, Vilém. Ideové kořeny reformace v českých zemích. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 161-236. MARIN, Olivier. *Geneze pražského reformního hnutí: 1360-1419*. Praha 2017.

²⁶³ ŠMAHEL, František. *Jan Hus: Život a dílo*. Praha 2013. SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*. Praha 2015.

Odpůrcům Jana Husa se pak věnoval ve svých studiích J. Kadlec.²⁶⁴ Pro osobu krále Václava IV. musí zájemce dodnes sáhnout, kromě prací spíše přehledového charakteru a nedávno vyšlé jubilejní publikace,²⁶⁵ po ideologicky silně zabarvené monografii J. Spěváčka.²⁶⁶ Díky letitému badatelskému zájmu J. Kejře je také detailně zpracována látka kostnického koncilu a s ním související bohemikální témata.²⁶⁷ Z pohledu katolické teologie se této době věnuje C. V. Pospíšil.²⁶⁸

Jak bylo výše nastíněno, dějiny reformního hnutí na pražské univerzitě úzce souvisely s historií husitské revoluce, a proto také pražské obecné učení na přelomu 14. a 15. stol. zákonitě přitahovalo pozornost několika generací badatelů. Vzhledem ke skutečnosti, že témata spojená s činností Jana Husa a jeho okruhu jsou do značné míry badatelsky vyčerpána, je v této kapitole věnována pozornost primárně vývoji teologické fakulty, aktivitám čelných představitelů této instituce a jejich reakcím na šíření viklefismu, zatímco mnohokrát popsané události na artistické fakultě a v okruhu Betlémské kaple jsou zmíněny pouze okrajově. Stav bádání v oblasti univerzitních dějin přelomu 14. a 15. stol. se značně blíží pohledu na církevní dějiny, který nedávno trefně vystihl D. Suchánek: „*Pohled na církevní situaci přelomu 14. a 15. století je v české historiografii silně ovlivněn až determinován naší znalostí bouřlivých událostí husitské revoluce. Neměli bychom však podléhat apriorním soudům a stavět závěry pouze na premise zásadní krize české církve, na niž husitství odpovídá.*“²⁶⁹ Tato kapitola nemá ambici nalézt nové paradigma přístupu k dějinám pražské teologické fakulty předhusitského období. Veškeré další bádání o pražském bohosloví této doby, které by

²⁶⁴ Srov. např. KADLEC, Jaroslav. *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*. Münster 1982. KADLEC, Jaroslav. *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*. Praha 1990. KADLEC, Jaroslav. Husovi odpůrci. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 325-342.

²⁶⁵ Viz KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019.

²⁶⁶ SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986. Dodnes užitečný je např. soupis starších edic na s. 617-630.

²⁶⁷ Krom četných studií srov. zejm. KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Praha 2000.

²⁶⁸ Uceleně viz POSPÍŠIL, Ctirad V. *Husovská dilemata*. Praha 2015, kde C. V. Pospíšil vlastně aktualizoval dílo katolického teologa P. de Vooghta (srov. např. de VOOGHT, Paul. *L'hérésie de Jean Hus*. Louvain 1960. [česky dostupné v Theologická revue 1997-2004].) Nutno podotknout, že se výše zmiňované dílo C. V. Pospíšila nesetkalo u recenzentů vždy se vřelým přijetím. Srov. např. DEKARLI, Martin. Recenze: POSPÍŠIL, Ctirad V. Husovská dilemata. Praha 2015. In: *Studia mediaevalia Bohemica*. Roč. 9, č. 1. 2017, s. 123-125. Nejnověji pak viz POSPÍŠIL, Ctirad V. *Úvod do husovských dilemat: Historie a teologie*. Praha 2020.

²⁶⁹ SUCHÁNEK, Drahomír. Církev doby Václava IV. – světa a stíny české církve na přelomu 14. a 15. století. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 184.

umožnilo přistupovat k teologické fakultě jako k samostatnému fenoménu, je podmíněno detailním prosopografickým výzkumem a studiem nevydaného rukopisného materiálu. Ostatně, jak uvádí F. Šmahel, počet vystudovaných teologů na pražské univerzitě nelze odhadnout ani přibližně.²⁷⁰ Vzhledem ke všem výše zmíněným obtížím a úskalím je tato kapitola zaměřena právě na klíčové body výkladu dějin teologické fakulty jako celku.²⁷¹

4.2 Na cestě k Dekretu kutnohorskému

Na cestě k Dekretu kutnohorskému a k postupnému zániku pražského bohosloví se jako dva zásadní milníky z pohledu univerzitních dějin jeví pronikání myšlenek Jana Viklefa na pražské obecné učení a jejich amalgamace s myšlenkami pražských reformních kruhů a založení Betlémské kaple (1391), která později umožnila křídlu viklefidů šířit vnitrouniverzitní spory mezi pražské měšťanstvo. Tíži obrany proti šířícímu se vlivu zastánců Jana Viklefa na pražské univerzitě nesla zejména teologická fakulta. Hlavní pevností před pronikáním viklefidismu se pak staly mendikantské řády působící při teologické fakultě.²⁷² O vztahu teologů k radikálním reformistům mnohé prozrazuje již ta skutečnost, že „[...] žádnému z husitských reformátorů se nepodařilo nejvyššího teologického gradu dosáhnout.“²⁷³

Myšlenky Jana Viklefa²⁷⁴ začaly na univerzitu pronikat ve druhé polovině osmdesátých let 14. stol. V rámci sporu s Vojtěchem Raňkovem z Ježova přišel roku 1385 arcibiskup Jan z Jenštejna s tvrdou kritikou Jana Viklefa a označil ho za nejhanebnějšího arcikacíře. Bližší informace o londýnském odsouzení Viklefových bludných článků poskytl arcibiskupovi zřejmě již zmíněný přední zástupce teologické fakulty, Jindřich z Bitterfeldu. Hlavní vlna zájmu o Viklefovy spisy pak přišla v devadesátých letech 14. stol., kdy je studovali již i mladí studenti artistické fakulty Jan Hus a Jeroným Pražský.

²⁷⁰ Viz ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: Struktury, procesy, ideje*. Praha 2001, s. 249.

²⁷¹ Jako hlavní problém se jeví při provázanosti univerzitního prostředí určení „fakultní příslušnosti“ jednotlivých univerzitanů. Další prosopografické směřování by mohlo snad navázat na souhrn podaný J. Trískou, viz TRÍSKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*. Praha 1981. První krok učinil již J. Kadlec zpracováním údajů o univerzitéch z řad řeholních studií. Viz KADLEC, Jaroslav. Řeholní generální studia při Karlově Univerzitě v době předhusitské. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 7, č. 2. 1966, s. 63-108.

²⁷² Srov. MARIN, Olivier. *Geneze pražského reformního hnutí*, s. 47.

²⁷³ ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: Struktury, procesy, ideje*, s. 249.

²⁷⁴ K Janu Viklefovi výstižně LARSEN, Andrew E. John Wyclif, c. 1331–1384. In: LEVY, Ian Ch. (ed.). *A Companion to John Wyclif: Late Medieval Theologian*. Leiden – Boston 2006, s. 1-65.

Předními propagátory Viklefa v Praze byli především Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče (v té době nebyli ještě řádnými členy teologické fakulty).²⁷⁵ První univerzitní spory však propukly až na začátku 15. stol.

Rozdílnost mezi vývojem na teologické fakultě a fakultě artistické v devadesátých letech 14. stol. byl zcela evidentní a logický. Zatímco artistická fakulta v této době posilovala svoji pozici, vliv členů českého univerzitního národa zde stoupal a fakultou se šířila podpora reformních myšlenek, které byly stále více propojovány s učením zahraničních autorů, mezi něž se řadil Jan Viklef, teologická fakulta byla ve stejné době nucena se vnitřně vypořádat s odchodem svých nejlepších mistrů na zahraniční univerzity. Právě tito teologové jako Jindřich Totting z Oyty, Matouš z Krakova a Konrád Soltau, kteří opustili Čechy, byli přitom až do devadesátých let 14. stol. předními zastánci reformních myšlenek na pražském obecném učení. Odchod tak význačné části fakultních kapacit bezpochyby limitoval její možnosti a pomyslná korouhev předních zastánců církevní reformy se tak postupně přenesla na členy artistické fakulty.²⁷⁶ Vyvrcholení nastíněného směřování přišlo na začátku 15. stol. ve známých sporech o Viklefovo učení.

Mezitím došlo k proměnám na politické scéně. Král Václav IV. byl v Říši roku 1400 sesazen a postupně ztratil zájem o diplomatické záležitosti. Již roku 1396 rezignoval po vleklých sporech s Václavem IV. na svůj úřad pražský arcibiskup Jan z Jenštejna a novým arcibiskupem se stal Jenštejnův synovec Olbram ze Škvorce. Nový arcibiskup zemřel roku 1402 a v úřadu jej tak ještě před vypuknutím sporů na univerzitě vystřídal králův dvořan, Zbyněk Zajíc z Hazmburka.²⁷⁷

²⁷⁵ Srov. HEROLD, Vilém. Ideové kořeny reformace v českých zemích, s. 216-223. ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: Struktury, procesy, ideje*, s. 254. ŠENOVSKÝ, Jakub. Pronikání viklefovských tezí na pražskou univerzitu a jejich vliv na české reformní hnutí. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 189-191. K názoru Jana z Jenštejna na Jana Viklefa obsaženém v Jenštejnově spise *De consideratione* viz SEDLÁK, Jan (ed.). *Studie a texty k náboženským dějinám českým II, č. 1*. Praha 1915, s. 105.

²⁷⁶ Srov. zejm. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 109-144. MARIN, Olivier. *Geneze pražského reformního hnutí*, s. 58-94; 167-193. SOUKUP, Pavel. Václav IV. a reformní hnutí. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 691.

²⁷⁷ Srov. např. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Arcibiskupové a kaplani za Václava IV. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 777-784. ČECHURA, Jaroslav. Václav IV. a jeho doba. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 14-18.

Jako počátek univerzitních sporů o Viklefa historiografie již tradičně uvádí vystoupení čerstvého mistra teologie Jana Hübnera v roce 1403,²⁷⁸ který si vybral čtyřicet pět článků z díla Jana Viklefa a ostře je odsoudil (tyto články pak provázely celý spor až na Kostnický koncil). Proti němu se postavili mistr Mikuláš z Litomyšle a mladší studenti teologie Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče.²⁷⁹ Proti Stanislavovi ze Znojma následně vystoupil mistr teologie Jan Štěkna a obvinil jej u pražského arcibiskupa Zbyňka Zajíce z Hazmburka. Před arcibiskupem se Stanislav ze Znojma sice obhájil, mistři z teologické fakulty se s tím ale nespokojili a mistr Ludolf Meisterman podal s dobrozdáním heidelberské univerzity žalobu k římské papežské kurii. Na základě této žaloby byl Stanislav ze Znojma povolán před papeže Řehoře XII., kam se roku 1408 vypravil i se Štěpánem z Pálče.²⁸⁰

V Praze mezitím eskalovala situace okolo osoby mistra artistické fakulty Matěje z Knína. Ten byl roku 1408 uvězněn a pražským arcibiskupem donucen své názory na pravověrnost učení Jana Viklefa odvolat.²⁸¹ Následujícího roku 1409 došlo ke známé kvodlibetní disputaci, kterou vedl právě Matěj z Knína.²⁸² Již zvolení Matěje z Knína pár týdnů poté, co byl nucen odvolat své učení, se pražským teologům oprávněně jevilo jako provokace, a dokonce proto hrozili odchodem z Prahy. Do celé záležitosti se vložil král Václav IV., aniž by k tomu měl ze své pozice nějaké oprávnění, a účast na disputaci teologům nařídil. Na bouřlivé kvodlibetní disputaci vystoupil nejradikálněji Jeroným

²⁷⁸ K osobě Jana Hübnera viz TRÍSKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*, s. 257.

²⁷⁹ Nejnověji ŠENOVSKÝ, Jakub. Pronikání viklefovských tezí na pražskou univerzitu a jejich vliv na české reformní hnutí, s. 191. Dále viz např. HEROLD, Vilém. *Pražská univerzita a Wyclif: Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*, s. 149-150.

²⁸⁰ Podrobně viz MACHILEK, Franz. Polemiky mezi přívrženci a odpůrci wyclifsko-husitského hnutí. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 343-357. Dále např. HEROLD, Vilém. Jan Hus a husitství. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 238-250. SVATOŠ, Michal. Husovi přátelé. In: LÁŠEK, Jan B. (ed.). *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Praha 1995, s. 63-66. Teologickou interpretaci celého sporu nabízí POSPÍŠIL, Ctirad V. *Husovská dilemata*. Praha 2015, s. 165-177. K interpretaci cesty Štěpána z Pálče a Stanislava ze Znojma viz ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2*, s. 231; případně tamtéž pozn. č. 123 na s. 337.

²⁸¹ Podrobně NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 170-177.

²⁸² Knínův kvodlibet v kontextu předhusitských kvodlibetů na pražské univerzitě viz ŠMAHEL, František. Písemné záznamy kvodlibetních disputací na pražské univerzitě do roku 1420. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 326n., kde na s. 340 též odkaz na edice, v nichž je Knínův kvodlibet obsažen.

Pražský.²⁸³ Jelikož někdejší hlavní zastánci Jana Viklefa a jeho učení, Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče, byli tou dobou vězněni v Itálii, kde zároveň nastával jejich odklon od viklefismu, v Praze se dostávala do popředí nová generace, jejímž čelným představitelem se již v této době stal Jan Hus.²⁸⁴

Zmíněný zásah Václava IV. neměl v univerzitních dějinách žádný precedens, neboť lucemburští králové do této doby vždy respektovali univerzitní autonomii,²⁸⁵ a působí proto překvapivě, nicméně má své přímé odůvodnění. Přestože role Václava IV. na mezinárodní scéně byla od devadesátých let 14. stol. spíše pasivní, v roce 1408 se naskytla vhodná příležitost pro vyřešení papežského schizmatu. Cestu k tomu uvolnila vražda Ludvíka Orleánského, kvůli které Francie na čas přestala vyvíjet politický nátlak, a dobrá vůle v obou kardinálských kolegiích. Datum zahájení koncilu bylo oznámeno na březem 1409 v Pise a Václav IV. si od něj sliboval znovunabytí reálného postavení krále v Říši. Pro uskutečnění svých plánů považoval za potřebné mít podporu pražské univerzity. Na univerzitě však našel podporu pouze u českého národa, zatímco zbylé tři národy podporovaly vládnoucího Ruprechta Falckého. To byl kromě jiného důsledek provázanosti pražských teologů a heidelberské univerzity (přičemž Heidelberg byl sídelním městem Ruprechta Falckého) – ostatně bývalí kolegové pražských teologů pomáhali heidelberskou univerzitu zakládat a univerzita v Heidelbergu poskytovala pražským bohoslovcům značnou podporu k boji proti viklefistům.²⁸⁶

Kvodlitební disputace Matěje z Knína a postoj tří univerzitních národů k Ruprechtu Falckému byly přímou předehrou vydání Dekretu kutnohorského. Situace se obratně chopili čeští viklefisté v čele s Janem Husem a osobně začali prosazovat své zájmy u Václava IV.: *„Když král Václav o něco málo později požádal univerzitu o stanovisko k pisánskému koncilu, vyslovil se český národ pro účast, ostatní tři národy naopak proti. [...] Viklefistická skupina nehodlala věc ponechat náhodě. Z jejího pohledu se nejednalo pouze o schizma a s tím spojenou otázku koncilu; ve vyhrocení konfliktu*

²⁸³ Srov. ŠENOVSKÝ, Jakub. Pronikání viklefovských tezí na pražskou univerzitu a jejich vliv na české reformní hnutí, s. 192-193. NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 214-228. ŠMAHEL, František. *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha 2010, s. 39-41.

²⁸⁴ Srov. ŠMAHEL, František. *Jan Hus: Život a dílo*, s. 67n. KEJŘ, Jiří. *Jan Hus známý i neznámý*. Praha 2009, s. 60-61.

²⁸⁵ Viz např. SVATOŠ, Michal. *Pražská univerzitní autonomie za Karla IV.*, s. 57-69.

²⁸⁶ Srov. NODL, Martin – ŠMAHEL, František. *Kutnohorský dekret po 600 letech*, s. 23-30. SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 79-80. HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: Pozdně středověká dynastie*, s. 184-186.

viděli viklefiště šanci dostat univerzitu pod svoji kontrolu.²⁸⁷ Snaha viklefišťů byla úspěšná a římský a český král Václav IV. vydal 18. ledna v Kutné Hoře listinu, která vešla do dějin jako tzv. Dekret kutnohorský. Listina změnila poměr hlasů na univerzitě, neboť tři zahraniční univerzitní národy mohly nadále disponovat pouze jedním hlasem, zatímco český univerzitní národ hlasy třemi.²⁸⁸ Vydání Dekretu kutnohorského se stalo nejzásadnějším milníkem ve středověkých dějinách pražské teologické fakulty i celého obecného učení. „Vydáním Dekretu kutnohorského a především jeho naplněním tak začalo v univerzitních dějinách období, kdy panovník opakovaně zasahoval do nyní již velmi omezené univerzitní autonomie.“²⁸⁹ Tyto zásahy měly kritické důsledky zejména pro pražské bohosloví, jak je ukázáno dále.

Na tomto místě je třeba zmínit zásadní úkol následujícího bádání. V obecné rovině historiografie jasně dokázala, že český univerzitní národ neměl absolutní většinu ani na artistické fakultě, na které byl zastoupen nejhojněji.²⁹⁰ Na teologické fakultě pochopitelně studovali členové všech univerzitních národů. Český národ byl oproti třem zbývajícím národům v menšině – dominantní byli zástupci z různých německojazyčných oblastí. Pokus o stanovení jakéhokoliv poměru je však prozatím nemožný. Stejně tak lze jen obtížně určit, jak význačná část českého univerzitního národa na teologické fakultě patřila ke křídlu příznivců Jana Viklefa. Podíváme-li se na příklad známého zástupce českého univerzitního národa Ondřeje z Brodu (o jeho předním místě v českém univerzitním národu nelze pochybovat, koneckonců byl za český univerzitní národ vyslán jako zástupce na koncil do Pisy), který působil na teologické fakultě, najdeme v něm jednoho z nejpřednějších odpůrců Jana Husa na pražském obecném učení.²⁹¹ Ačkoliv se dá prozatím pracovat s hypotézou, že většina mistrů teologické fakulty byla nehledě na příslušnost k univerzitnímu národu protiviklefišťicky orientovaná, pouze detailní

²⁸⁷ SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*, s. 81.

²⁸⁸ Ke genezi Dekretu kutnohorského a jeho výkladu podrobně NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 326-247. Edice viz FRIEDRICH, Gustav (ed.). *Dekret Kutnohorský: Poměr jeho rukopisných textů*. In: NOVOTNÝ, Václav a kol. *Dekret kutnohorský: přednášky a stati*. Praha 1909, s. 69-72. Dostupnější verze též NOVOTNÝ, Václav (ed.). *M. Jana Husa korespondence a dokumenty*. Praha 1920, s. 199-202.

²⁸⁹ NODL, Martin. *Lucemburští panovníci a pražská univerzita*, s. 558.

²⁹⁰ ŠMAHEL, František. *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419: Statistickosociologická studie*. Praha 1967. K národnostní otázce v na pražské univerzitě srov. též např. ŠMAHEL, František. *Idea národa v husitských Čechách*. Praha 2000, s. 34-43.

²⁹¹ Detailně viz KADLEC, Jaroslav. *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*. Münster 1982, s. 5-67.

prosopografický výzkum členů pražského bohosloví (pro absenci zásadních pramenů půjde o úkol velmi náročný) dovolí mluvit s větší jistotou.

4.3 Postupný zánik teologické fakulty

Členové teologické fakulty byli po vydání Dekretu kutnohorského v šoku. Jak výstižně konstatoval M. Nodl: „*Když přišly do Prahy po 18. lednu zprávy o králově mandátu, jediným, kdo jím nebyl zaskočen, byl, zdá se, Jan Hus [...]*.“²⁹² Nejprve panovalo očekávání, že vrtkavý král Václav IV. svůj výnos ještě odvolá. Přes protesty k Václavu IV. a poukazování na porušení *concordia nacionum* neudělal král zhola nic.²⁹³ Když se blížilo datum jarních voleb rektora, přistoupili členové tří univerzitních národů k pasivní rezistenci a volby se snažili sabotovat. Opět zasáhl nečekaně král Václav IV. a 9. května 1409 sám porušil svůj Dekret, když autoritativně ustanovil nového rektora Zděňka z Labouně z českého univerzitního národa a staroměstští radní se zbrojenci donutili dosavadního rektora Henninga z Boltenhagenu odevzdat univerzitní insignie. V reakci na to dostáli němečtí mistři své dřívější přísahy a rozhodli se z Prahy odejít. V polovině května tak Prahu opustilo 700-800 německých mistrů a studentů, kteří záhy našli uplatnění na okolních univerzitách, jako např. na nové, narychlo založené univerzitě v Lipsku. S odchodem německých mistrů se po Evropě záhy rozšířila i negativní pověst, jistá „černá legenda“, o pražském obecném učení – jejím hlavním antihrdinou pak byl král Václav IV. Naopak čeští mistři v Praze se snažili ukázat, že učení v hlavním městě českého království netrpí újmou na kvalitě. Další vývoj dal za pravdu spíše německým mistrům.²⁹⁴

Vydání Dekretu kutnohorského znamenalo vlastně počátek konce reálné existence pražského bohosloví a z následné secese německých mistrů se již teologická fakulta do začátku husitských válek nevzpamatovala – některá generální studia při

²⁹² NODL, Martin. Pražská univerzita na rozcestí: Dekret kutnohorský očima poražených. In: *Dějiny a současnost*. Roč. 31, č. 2. 2009, s. 19.

²⁹³ Pražští univerzitáni v následujícím období záměrně vymazali veškerou paměť spojenou s dohodou *concordia nationum*. Viz NODL, Martin. *Na vlnách dějin: Minulost – přítomnost – budoucnost českého dějepiscetví*. Praha 2020, s. 218. Podrobně též srov. NODL, Martin. *Iurare vel promittere*, s. 49-57.

²⁹⁴ ŠMAHEL, František. *Jan Hus: Život a dílo*, s. 74-83. NODL, Martin. Pražská univerzita na rozcestí, s. 18-21. K počtu účastníků secese viz ŠMAHEL, František. Dekret kutnohorský a odchod německých studentů z Prahy v roce 1409: Diskuse. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 168-176.

teologické fakultě prakticky zanikla a byla fakultou inkorporována (nejhůře byli odchodem univerzitánů postiženi patrně cisterciáci a jejich kolej sv. Bernarda).²⁹⁵ Oslabenou teologickou fakultu posílili ještě během roku 1409 mistři Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče, kteří po svém návratu z Itálie postupně přestávali stát na straně obhájců Jana Viklefa a v následujících letech se plně věnovali výuce na teologické fakultě.²⁹⁶ V této době působilo na bohoslovecké fakultě celkem osm doktorů teologie. Příštího roku (1410) zahájil boj proti viklefistům pražský arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka – nařídil odevzdání Viklefových spisů a zákaz kázání v soukromých prostorech. Následoval mocenský střet mezi arcibiskupem a viklefisty. Protože viklefisty v čele s Janem Husem, který zrovna vykonával úřad rektora pražské univerzity, stále podporoval král Václav IV., musel arcibiskup dokonce uprchnout z Prahy v obavě o svůj život – na útěku k římskému králi Zikmundovi (římským králem zvolen 1410 a opětovně 1411) však onemocněl a roku 1411 zemřel. Následující pražští arcibiskupové – Albík z Uničova (králův lékař) a Konrád z Vechty (králův finančník) – byli královi muži, neoplývali teologickým vzděláním a nebyli jakéhokoliv zásahu na univerzitě schopni.²⁹⁷ Králova opětovná intervence do univerzitních záležitostí, v tomto případě zásah do kompetencí arcibiskupa jakožto kancléře obecného učení, zamezila správnému fungování poslední instance, která měla ještě možnost pokusit se uvést věci do pořádku. Václav IV. zcela ignoroval postavení arcibiskupa jako kancléře i jako metropolitu, zodpovědného za pravověří ve své církevní provincii. Zatímco kazatelé jako Jan Hus šířili již od devadesátých let 14. stol. své názory bez jakéhokoliv omezení mezi pražské měšťany, pražským arcibiskupům byly po celou vládu Václava IV. jejich pravomoci systematicky ukrajovány. Politika Václava IV., zcela v rozporu s linií vytyčenou Karlem IV., umožnila destrukci všech sil, které mohly udržovat vliv viklefistů na univerzitě v rovnováze – nejprve vydáním Dekretu kutnohorského, následně zásahem proti univerzitnímu kancléři. Další rána pro pražské bohoslovce od krále Václava IV. však měla ještě přijít.

²⁹⁵ Srov. např. CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420: II. Kláštery založené ve 13. a 14. století*. Praha 2014, s. 290.

²⁹⁶ ŠMAHEL, František. *Jan Hus: Život a dílo*, s. 79n.

²⁹⁷ Srov. ŠMAHEL, František. Husitská universita. In: KAVKA, František (red.). *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*. Praha 1964, s. s. 44n. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Arcibiskupové a kaplani za Václava IV., s. 778. K volbě Zikmunda Lucemburského viz např. DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: Liška na trůně*. Praha 1996, s. 44n. BAUM, Wilhelm. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Praha 1996, s. 86n.

Ke konečné eskalaci v Čechách došlo roku 1412, kdy se Jan Hus postavil proti odpustkům a zneprátelil si krále Václava IV. Rok 1412 jasně ukázal, že proklamace o univerzitní jednotě po secesi roku 1409 jsou jen prázdná slova. Na pražském obecném učení proti sobě stály opět dvě zneprátelené strany: jedna vedená Husem brojícím proti odpustkům papeže Jana XXIII. a druhá vedená mistry teologické fakulty v čele s jejím děkanem Štěpánem z Pálče a mistrem Stanislavem ze Znojma. Profesoři z teologické fakulty se snažili Husovi a jeho přívržencům zamezit v pořádání veřejné disputace proti odpustkům na univerzitní půdě. Král Václav IV. stál nejprve na straně bohoslovců, neboť jejich aktivita byla v danou chvíli i v jeho osobním zájmu. Jednání o kompromisu mezi zneprátelеныmi univerzitními stranami se protáhla do následujícího roku (1413) a v Praze mezitím situace eskalovala ve známou popravu tří mládenců.²⁹⁸ Osmičlenný doktorský sbor teologické fakulty zastupovali na těchto jednáních mistři Štěpán z Pálče, Stanislav ze Znojma, Petr ze Znojma a Jan Eliáš. Když jednání nevedla k úspěchu, rozhodčí komise si pomohla úskokem a do celého sporu zasáhl Václav IV. „*Rozhněvaný král, jenž po vleklých sporech o Dekret kutnohorský dával přednost rychlým a radikálním řešením, aniž by si lámal hlavu nad možnými důsledky, všechny čtyři teology vypověděl jako rušitele zemského míru ze země.*“²⁹⁹ Všichni čtyři mistři byli tedy zbaveni svých obročí a vyhnáni z Čech.³⁰⁰ Zejména Stanislav ze Znojma a Štěpán z Pálče se následně stali předními zahraničními odpůrci českých viklefistů. Oba se též rozhodli vystoupit proti Husovi na kostnickém koncilu – zatímco Stanislav ze Znojma zemřel cestou na koncil roku 1414, Štěpán z Pálče se do Kostnice skutečně dostavil a vystupoval jako Husův hlavní odpůrce.³⁰¹

²⁹⁸ Univerzitní vývoj výstižně popsal NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 311-323. K odpustkovým bouřím roku 1412 viz DOLEŽALOVÁ, Eva – HRDINA, Jan – UHLÍŘ, Zdeněk – ŠMAHEL, František. *The Reception and Criticism of Indulgences in the Late Medieval Czech Lands*. In: SWANSON, Robert. N. (ed.). *Promissory notes on the treasury of merits: indulgences in late medieval Europe*. Leiden – Boston 2006, s. 101-145. Předchozí kontext odpustkové praxe v Čechách nejnověji HRDINA, Jan. *Relikvie, odpustky, poutní odznaky: Čtyři kapitoly z náboženského života lucemburské Prahy*. Praha 2017, s. 55-110. Dále nejnověji SOUKUP, Pavel. *11.7.1412. Poprava tří mládenců: Odpustkové bouře v Praze*. Praha 2018.

²⁹⁹ NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 320. K vyjádření mistrů teologie viz PALACKÝ, František (ed.). *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403-1418 motas illustrantia*. Praha 1869, s. 510-511.

³⁰⁰ Srov. zápis tzv. Kroniky univerzity pražské pro rok 1413. *Chronicon Universitatis Pragensis*. Ed. EMLER, Josef. *FRB V.*, s. 576-579.

³⁰¹ Tyto skutečnosti jsou již podrobně zpracovány, viz např. SEDLÁK, Jan. *Miscellanea husitica Ioannis Sedláka*. Praha 1996, s. 126-132; 142-207. KEJŘ, Jiří. *Husův proces*, passim. Nejpodrobněji KEJŘ, Jiří. *Z počátků české reformace*. Brno 2006, s. 111-124.

Jednou ze základních úloh mistrů teologie pochopitelně bylo zakročit proti každé herezi, která by se v dosahu jejich působnosti objevila. Jednání Václava IV. však tuto činnost systematicky mařilo a královy zásahy vedly k postupnému umenšování postavení teologické fakulty. Její pozice jakožto nejpřednější z fakult se tak dostávala z praktické do spíše symbolické roviny. Vyhnání čtyř mistrů teologické fakulty včetně jejího děkana Štěpána z Pálče znamenalo takřka rozpad již dost oslabeného pražského bohosloví. Na fakultě zůstali pouze čtyři řádní členové s mistrovskou hodností – Ondřej z Brodu, Matouš ze Zbraslavi, Heřman z Mindenu a Jan Hildessen z Hildesheimu. Oficiální zánik teologické fakulty přišel zanedlouho.

V roce 1416 doporučila pražská univerzita, v rozporu s již platnými nařízeními kostnického koncilu, městům Louny a Příbram přijímání pod obojí. V lednu 1417 pak arcibiskup a univerzitní kancléř Konrád z Vechty zakázal konání mistrovských zkoušek.³⁰² Dne 10. března 1417 se univerzita oficiálně vyslovila pro přijímání pod obojí. Jak výstižně konstatoval ve své detailní studii J. Kejř: „*Univerzitní deklarace je čin velkého dosahu a závažnosti politické. Byla vydána při dobré vědomosti, že se přiči kostnickému dekretu o zákazu laického kalicha z. r. 1415; universitě nemohlo být proto tajné, že její rozhodnutí ji postaví do posice instituce otevřeně kacířské, že bude pokládána za odpadlickou.*“³⁰³

Přeměna kdysi slavného obecného učení v husitskou artistickou fakultu neprobíhala nikterak poklidně. Přední Husův odpůrce, dominikán mistr Petr z Uničova, byl dokonce za pomoci mučení donucen odvolat své výroky proti novému režimu na univerzitě. Univerzita tak záměrně vyšla vstříc rozkolu s obecnou církví. Zbylí katoličtí mistři odešli již roku 1417 do vyhnanství a teologická fakulta tak fakticky ukončila činnost.³⁰⁴ S vývojem souhlasil i král Václav IV. a s reformní stranou, která vyhlásila deklaraci o přijímání pod obojí, patrně sympatizoval.³⁰⁵ Zásahy krále Václava IV.,

³⁰² KADLEC, Jaroslav. Husovi odpůrci, s. 327-340 – zde uvedeny i osudy jednotlivých členů teologické fakulty. SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století, s. 45. K postoji Kostnického koncilu k přijímání z kalicha BRANDMÜLLER, Walter. *Das Konzil von Konstanz 1414-1418: Band I: Bis zur Abreise Sigismunds nach Narbonne*. Paderborn – München – Wien – Zürich 1991, s. 360-370.

³⁰³ KEJŘ, Jiří. Deklarace pražské univerzity z 10. března 1417 o přijímání pod obojí a její historické pozadí. In: *Sborník historický 8*. Praha 1961, s. 148.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 149. Podrobně SEDLÁK, Jan (ed.). *Studie a texty k náboženským dějinám českým I*, s. 141n. Nověji pak KADLEC, Jaroslav. *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*, s. 14-22, kde jsou uvedeny i osudy jednotlivých Husových odpůrců.

³⁰⁵ Viz SOUKUP, Pavel. Václav IV. a reformní hnutí, s. 699.

deklarace o kalichu a mučení Petra z Uničova tak znamenaly definitivní konec univerzitních svobod.³⁰⁶

Následovala rychlá reakce kostnického koncilu, který v létě či na podzim roku 1417 vyhlásil dekret o suspensi pražské univerzity, čímž ztratila svou veškerou akademickou legitimitu. Zde je třeba upozornit, že v literatuře se občas traduje názor, že činnost univerzity zastavil svým dekretem papež Martin V. roku 1418.³⁰⁷ J. Kejř ve své studii však podrobně dokázal, že to byl právě dekret kostnického koncilu, a nikoliv zmíněný papežský dekret, který znamenal suspensi a zastavení činnosti pražské univerzity.³⁰⁸

Legální ukončení činnosti však pro pražskou univerzitu mnoho neznamenalo. Výuka na teologické fakultě již beztak skončila s odchodem většiny jejích členů a artistická fakulta výnosy kostnického koncilu nerespektovala. K zastavení činnosti artistické fakulty došlo až za husitských válek roku 1422, svou činnost pak fakulta obnovila na přelomu let 1429-1430. Následná vyjednávání se Zikmundem Lucemburským poté přinesla obnovení univerzitních privilegií (1437). Díky jednáním na basilejském koncilu byly navázány kontakty s papežským prostředím a výsledek se dostavil roku 1447, kdy Mikuláš V. na žádost rektora vydal celé univerzitě listinu, ve které konfirmoval univerzitní práva. Univerzita tak dosáhla odvolání předchozích ustanovení kostnického koncilu a papeže Martina V.³⁰⁹ Z hlediska výše nastolené otázky papežského založení pražské univerzity stojí za povšimnutí, že papež Mikuláš V. potvrdil univerzitě její privilegia, jaká stanovili ve „šťastné shodě“ římský král Karel IV. a papež

³⁰⁶ NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*, s. 322.

³⁰⁷ SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století, s. 46. SVATOŠ, Michal. *Obecné učení (1347/48-1419)*, s. 98.

³⁰⁸ Viz KEJŘ, Jiří. Dekret kostnického koncilu o suspensi pražské univerzity. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 43-48.

³⁰⁹ SVATOŠ, Michal. Kališnická univerzita (1419-1556). In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48-1622)*. Praha 1995, s. 205-207. SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století, s. 46-47. ČORNEJ, Petr. Husitství: Katastrofa, nebo východisko z pozdně středověké krize? In: BÁRTA, Miroslav – KOVÁŘ, Martin a kol. *Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur. Minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. Praha 2011, s. 332. WINTER, Zikmund. *Děje vysokých škol pražských od secesí cizích národů po dobu bitvy na bělohorské (1409-1422)*. Praha 1897, s. 11-14. K počtům studentů a zahraničním kontaktům podrobně viz ŠMAHEL, František – TRUC, Miroslav. Studie k dějinám Univerzity Karlovy v letech 1433-1622. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 411-458. Ke kontextu vydání srov. např. URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny III, 2. Věk poděbradský*. Praha 1918, s. 168-173. Případně stručně ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. VI.: 1437-1526*. Praha – Litomyšl 2007, s. 294-295. K roli artistické fakulty v kališnické církvi za husitské revoluce výstižně ZILYNSKÁ, Blanka. Kališnická církev. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (eds.). *Husitské století*. Praha 2014, s. 587-588.

Kliment VI.³¹⁰ Papež Mikuláš V. tak výslovně potvrdil obecnému učení jeho původní podobu danou při založení Klimentem VI. roku 1347.³¹¹ Pokud se v následujícím období univerzita odvolávala na obnovení činnosti dané listinou Mikuláše V., uznávala tím zároveň i papežské založení dané Klimentem VI. roku 1347.

Teologická fakulta však stále de facto neexistovala, její koleje byly po husitských válkách vyrabované a výuka teologie (po konfesionalizaci v 16. stol. již ‚katolické‘) tak musela na svou obnovu čekat až do příchodu jezuitů v polovině 16. stol. Obnovení teologické fakulty v rámci pražské univerzity pak nastalo až roku 1622, kdy Tovaryšstvo Ježíšovo převzalo Karlovu akademii.³¹²

³¹⁰ Univerzita Karlova v Praze. Listiny (1355-1960). Sign. I/83. In: [monasterium.net](https://www.monasterium.net/mom/CZ-UKP/AUKP/sign_I%7C83/charter). [online], [cit. 2020-12-16]. Dostupné z: https://www.monasterium.net/mom/CZ-UKP/AUKP/sign_I%7C83/charter

³¹¹ Tuto interpretaci uváděl např. již M. Svatoš, viz SVATOŠ, Michal. *Kališnická univerzita (1419-1556)*, s. 207.

³¹² K tomu podrobně např. ČORNEJOVÁ, Ivana. *Kapitoly z dějin pražské univerzity 1622-1773*. Praha 1992. ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha 2002.

Závěr

Tato diplomová práce sledovala dějinný vývoj teologické fakulty pražské univerzity od jejího založení až do počátku husitské revoluce. Záměrem bylo podat obraz vývoje této instituce, který by byl co nejvíce celistvý. Důraz byl proto kladen zejména na to, aby práce obsáhla badatelské posuny, ke kterým došlo od vydání textu J. Kadlece v prvním dílu Dějin Univerzity Karlovy. Diplomová práce v této podobě může zároveň sloužit jako jistá prolegomena pro další výzkum, který by měl směřovat zejména k postihnutí duchovního života a tvorby jednotlivých mistrů teologické fakulty, dále k vytvoření prosopografické databáze mistrů pražského bohosloví, které by snad vedlo i ke zpřesnění dosavadních názorů na národnostní složení bohoslovecké fakulty, a v neposlední řadě ke zhodnocení vztahu teologické fakulty k jednotlivým křídlům reformního hnutí v předhusitské Praze a k určení vazeb a kontaktů mistrů pražského bohosloví.

V první kapitole byl brán ohled na historický kontext vzniku pražského obecného učení v rámci předchozího úsilí českých panovníků o pozvednutí vzdělanosti v Čechách. Pozornost byla věnována zejména zprávě Petra Žitavského o snaze krále Václava II. založit v Praze obecné učení. Tato pasáž Zbraslavské kroniky se ukázala jako nedostatečně badatelsky zpracovaná a její rozbor poukázal na mylnost některých údajů, které se v syntetických textech občas objevovaly. Výpovědní hodnota této zprávy Petra Žitavského by měla být chápána v ideovém kontextu celé kroniky a její doslovná interpretace se jeví jako nesprávná. Taktéž je třeba odmítnout údajné datování této zprávy do roku 1294.

Práce se následně zabývala otázkou založení pražské univerzity. Této problematice bylo třeba věnovat bližší pozornost již kvůli nedávnému nálezu dvou listin, které vzbudily nový zájem o počátky pražského obecného učení. Ve druhé kapitole proto autor podal přehled dosavadního bádání a ukázal na neudržitelnost interpretace privilegia papeže Klimenta VI. jako pouhé schvalovací listiny. Zcela v souladu se současným badáním tak bylo ukázáno, že se jednalo o papežské založení, které bylo vydáno ve šťastné shodě s následnou zakladatelskou listinou Karla IV. Hodnocení papežské listiny bylo tedy pouze zastíněno historickou pamětí utvořenou okolo památky moudrého krále Karla IV., o papežském založení teologické fakulty by však nemělo být pochyb.

Třetí kapitola se pokusila nastínit vývoj pražského bohosloví v době jejího největšího rozkvětu před začátkem sporů o dílo Jana Viklefa. Toto období se jeví v kontextu následujících událostí do jisté míry jako zlatá doba pražského bohosloví ve středověku. Období postupného úpadku, zapříčiněného neuváženými zásahy krále Václava IV. do univerzitní autonomie, byla věnována poslední kapitola. Právě intervence Václava IV. narušily vnitřní strukturu a vyváženost pražského obecného učení. Největší vliv získala na univerzitě artistická fakulta, což postavilo vzhůru nohama univerzitní řád, podle kterého měla být vrcholem univerzity fakulta teologická. Královy zákroky pak i znemožňovaly práci mistrů teologické fakulty, mezi kterou patřil i boj s potenciální herezí. Výsledkem byla přeměna kdysi věhlasného učení v zemské učení s regionálním dosahem a bez bohoslovecké fakulty.

Rok 1419 byl vybrán jako výstižný symbolický milník, neboť pouze kvůli dekretu kostnického koncilu z roku 1417 o suspensi a papežskému dekretu Martina V. z roku 1418 by bez pochyby nemuselo bohosloví na pražské univerzitě čekat na svou obnovu až do doby pobělohorské. Stejně tak neznamenaly uvedené dekry reálný postih pro teologickou fakultu, která ve své podstatě již ukončila činnost, ale byly namířeny spíše proti artistické fakultě, jejíž členové v této době již vytlačovali své poslední odpůrce z Čech. Revoluční rok 1419 se proto jeví pro ohraničení konce prvního období pražského bohosloví jako příhodný.

Vypuknutí husitské revoluce nelze z pohledu teologické fakulty hodnotit zcela jednoznačně. Česká středověká církev rozhodně nebyla ideálním křesťanstvím a nutně potřebovala reformu. O tu se ostatně v Čechách snažila řada různých skupin. Avšak reforma, kterou přinesla husitská revoluce, znamenala úplný zánik pražského bohosloví, a husitská epocha tak zůstává v rámci dějin teologické fakulty jistou „dobou temna“.

Seznam zkratek

ACRB	Archivum Coronae regni Bohemiae
CDB	Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae
CJB	Codex juris Bohemici
CUP	Chartularium Universitatis parisiensis: sub auspiciis Consilii generalis facultatum parisiensium ex diversis bibliothecis tabularisque collegit et cum authenticis chartis
FRB	Fontes Rerum Bohemicarum
MGH	Monumenta Germaniae Historica
MHUP I-I	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-I. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Prima
MHUP I-II	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-II. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Secunda
MHUP II-I	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II-I. Album seu matricula Facultatis juridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418. Codex diplomaticus universitatis eiusdem originem, incrementa, privilegia, jura, beneficia, aliaque fata, tum prospera, tum adversa illustrans
MHUP III	Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis III. Statuta universitatis Pragensis
MOPH	Monumenta ordinis fratrum praedicatorum historica
MVB	Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia
RBM	Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae

Seznam pramenů

BLÁHOVÁ, Marie (et. al.). *Kroniky doby Karla IV.* Praha 1987.

BLECHOVÁ, Lenka (ed.). *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria. Pars VIII, 1364-1378. Fasciculus I-III.* Praha 2014, 2017, 2019.

BOROVÝ, Clemens (ed.). *Libri erectionum archidiocesis Pragensis saeculo XIV. et XV. Liber I. (1358-1376).* Praha 1873.

Cosmae Chronicon Boemorum cum continuatoribus. Ed. EMLER, Josef – TOMEK, V. V. *Fontes Rerum Bohemicarum II.* Praha 1874, s. 201-370.

Cosmae Pragensis Chronica Boemorum. Ed. BRETHOLZ, Bertold. *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum, Nova series 2.* Berlin 1923.

DENIFLE, Henricus. *Chartularium Universitatis parisiensis: sub auspiciis Consilii generalis facultatum parisiensium ex diversis bibliothecis tabulariisque collegit et cum authenticis chartis. Tomus III.* Paris 1889.

DITTRICH, Antonín – SPIRK, Antinín F. (eds.). *Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis III. Statuta universitatis Pragensis.* Praha 1848.

FRIEDRICH, Gustav (ed.). *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae II.* Praha 1912.

FRIEDRICH, Gustav (ed.). Dekret Kutnohorský: Poměr jeho rukopisných textů. In: NOVOTNÝ, Václav a kol. *Dekret kutnohorský: přednášky a stati.* Praha 1909, s. 59-72.

Herigeri et Anselmi gesta episcoporum Tungrensium, Traiectensium et Leodiensium. Ed. KÖPKE, Rudolf. *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores 7.* Hannover 1846, s. 134-234.

HEŘMANSKÝ, František (ed.). *Čtení o Karlu IV. a jeho době.* Praha 1958.

HRDINA, Karel – TOMEK, V. V. – BLÁHOVÁ, Marie (eds.) *Pokračovatelé Kosmovi.* Praha 1974.

HRUBÝ, Václav (ed.). *Archivum Coronae regni Bohemiae. Tomus II.* Praha 1928.

Chronicon Aulae Regiae. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum IV.* Praha 1884, s. 3-337.

Chronicon Benessii de Weitmil. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum IV.* Praha 1884, s. 457-548.

Chronicon Francisci Pragensis. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum IV.* Praha 1884, s. 347-456.

Chronicon Universitatis Pragensis. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum V.* Praha 1893, s. 565-588.

JENŠOVSKÁ, Věra. *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.). Tomus I.: Fontes archivi capituli metropol. eccl. Pragensis. Fasc. I-VII.* Praha 1967-1981.

JIREČEK, Hermenegild (ed.). *Codex juris Bohemici. Tomi II. Pars III. Continens Scripta ad rempublicam administrandam spectantia saec. XIVmi.* Praha 1889.

KLICMAN, Ladislav. *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia. Tom. I.* Praha 1903.

Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis II-I. Album seu matricula Facultatis juridicae Universitatis Pragensis ab anno Christi 1372 usque ad annum 1418. Codex diplomaticus universitatis eiusdem originem, incrementa, privilegia, jura, beneficia, aliaque fata, tum prospera, tum adversa illustrans. Praha 1834. [jména editorů nejsou dochována]

Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-I. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Prima. Praha 1830. [jména editorů nejsou dochována]

Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis I-II. Liber decanorum facultatis philosophicae ab anno 1367, usque ad annum 1585 p. Secunda. Praha 1832. [jména editorů nejsou dochována]

Nascitur purpureus flos. Ed. KYRALOVÁ, Marie. *Život svatého Vojtěcha.* Praha 2017.

Několik nejdůležitějších listin k počátkům univerzity v Praze. CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení, vývoj a ráz v XIV. století.* Praha 1948, s. 419-128.

NOVOTNÝ, Václav (ed.). *M. Jana Husa korespondence a dokumenty.* Praha 1920.

PALACKÝ, František (ed.). *Documenta Mag. Joannis Hus: vitam, doctrinam, causam in Constantiensi consilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403-1418 motas illustrantia.* Praha 1869.

POLC, Jaroslav V. – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (eds.). *Pražské synody a koncily předhusitské doby.* Praha 2002.

Przibiconis de Radenin dicti Pulkavae Chronicon Bohemiae. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum V.* Praha 1893, s. 3-207.

REICHERT, Maria (ed.). *Monumenta ordinis fratrum praedicatorum historica: Tomus IV.: Acta capitulorum generalium Ordinis Praedicatorum. Vol. II.: Ab anno 1304 usque ad annum 1378.* Romae 1899.

ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy.* Praha 2018.

RYNEŠOVÁ, Blažena – SPĚVÁČEK, Jiří (eds.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars V, 1346-1355. Fasciculus 2, 1348-1350.* Praha 1960.

SEDLÁK, Jan (ed.). *Studie a texty k náboženským dějinám českým I-II.* Praha 1914-1915.

Sermones post mortem Karoli IV imperatoris per Johannem, achiepiscopum Pragensem et mag. Adalbertum Ranconis de Ericinio facti. In: Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum III.* Praha 1882, s. 419-441.

STEIN, Evžen (ed.). *M. Jan Hus jako univerzitní rektor a profesor: Výbor z jeho projevů.* Praha 1948.

ŠMAHEL, František – SILAGI, Gabriel (eds.). *Documenta Historica Universitatis Carolinae Pragensis I.: Statuta et acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis: 1360-1614*. Praha 2018.

TADRA, Ferdinand (ed.). *Acta judiciaria I-VII. Soudní akta konzistoře pražské*. Praha 1893-1901.

TADRA, Ferdinand (ed.). *Cancellaria Arnesti. Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic. Nach einer Handschrift der k.k. Universitäts-Bibliothek zu Prag*. Wien 1880.

TADRA, Ferdinand (ed.). *Summa Cancellariae. Cancellaria Caroli IV. Formulář královské kanceláře XIV. století*. Praha 1895.

Univerzita Karlova v Praze. Listiny (1355-1960). Sign. I/83. In: [monasterium.net](https://www.monasterium.net). [online], [cit. 2020-12-16]. Dostupné z: https://www.monasterium.net/mom/CZ-UKP/AUKP/sign_I%7C83/charter

Vita fratris Hroznatae. Ed. KUBÍN, Petr. *Legenda o bratru Hroznatovi*. Praha 2017.

Vita Karoli IV. imperatoris. Ed. EMLER, Josef. *Fontes Rerum Bohemicarum III*. Praha 1882, s. 323-417.

Seznam literatury

- ANTONÍN, Robert. *Ideální panovník českého středověku: Kulturně-historická skica z dějin středověkého myšlení*. Praha 2013.
- ANTONÍN, Robert. *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283-1300*. Brno 2009.
- BARTOŠ, František M. *České dějiny II, 6. Čechy v době Husově (1378-1415)*. Praha 1947.
- BAUM, Wilhelm. *Císař Zikmund: Kostnice, Hus a války proti Turkům*. Praha 1996.
- BECHER, Matthias. *Merowinger und Karolinger*. Darmstadt 2009.
- BLÁHOVÁ, Marie. Artes und Bildung im mittelalterlichen Böhmen (vor der Gründung der Prager Universität). In: CRAMER-RUEGENBERG, Ingrid – SPEER, Andreas (Hrsg.). *Miscellanea Mediaevalia 22: Scientia und ars im Hoch- und Spätmittelalter*. Berlin – New York 1994, s. 777-794.
- BLÁHOVÁ, Marie. Intelektuálové na dvoře posledních Přemyslovců. In: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – ZELENKA, Jan (eds.). *Dvory a rezidence ve středověku II.: Skladba a kultura dvorské společnosti*. Praha 2008, s. 387-399.
- BLÁHOVÁ, Marie. Nescadam ad litteras posui servum: Poznámka k možnostem vzdělání nižších společenských vrstev ve středověkých Čechách (do konce 12. století). In: SVATOŠ, Michal (ed.). *Sciencia nobilitat: Sborník prací k počtě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc. (Příspěvky k dějinám vzdělanosti v českých zemích 1)*. Praha 1998, s. 21-29.
- BLÁHOVÁ, Marie. Pražské školy předuniverzitního období. In: *Documenta Pragensia XI.: Škola a město: Sborník příspěvků z konference „ŠKOLA A MĚSTO“, konané ve dnech 5.-6. října 1992*. Praha 1994, s. 26-39.
- BLÁHOVÁ, Marie. Studenten aus den böhmischen Ländern in Italien im Mittelalter. Die Premyslidische Zeit. In: *Civis. Studi e testi 17*. 1993, s. 153-176.
- BLÁHOVÁ, Marie. Školy a vzdělání v Přemyslovských Čechách. In: BARCIAK, Antoni. *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku*. Katowice 2002, s. 324-349.
- BOBKOVÁ, Lenka. *7.4.1348. Ustanovení Koruny království českého: Český stát Karla IV.* Praha 2006.
- BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: Otec slavného syna*. Praha 2018.
- BOHÁČEK, Miroslav. Založení a nejstarší organizace pražské university. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 6, č. 1. 1965, s. 5-33.
- BRANDMÜLLER, Walter. *Das Konzil von Konstanz 1414-1418: Band I: Bis zur Abreise Sigismunds nach Narbonne*. Paderborn – München – Wien – Zürich 1991.
- BRUNNER, Karl. Vielfalt und Wende – Kultur und Gesellschaft im Hochmittelalter. In: DOPSCH, Hainz – BRUNNER, Karl – WELTIN, Maximilian. *Österreichische Geschichte 1122-1278: Die Länder und das Reich*. Wien 2003, s. 21-115.

- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I*. Praha 1999.
- ČECHURA, Jaroslav. *Karel IV.: Na dvojím trůně*. Praha 1998.
- ČECHURA, Jaroslav. Václav IV. a jeho doba. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 11-21.
- ČERNUŠKA, Pavel (ed.). *Jindřich z Bitterfeldu: Eucharistické texty*. Brno 2006.
- ČERNUŠKA, Pavel. The Eucharist in the Writings of Heinrich of Bitterfeld. In: *The Bohemian Reformation and Religious Practice. Vol. 7*. Praha 2007, s. 80-90.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny země Koruny české. Sv. VI.: 1437-1526*. Praha – Litomyšl 2007.
- ČORNEJ, Petr. 30.7.1419. *První pražská defenestrace: Krvavá neděle uprostřed léta*. Praha 2010.
- ČORNEJ, Petr. Husitství: Katastrofa, nebo východisko z pozdně středověké krize? In: BÁRTA, Miroslav – KOVÁŘ, Martin a kol. *Kolaps a regenerace: Cesty civilizací a kultur. Minulost, současnost a budoucnost komplexních společností*. Praha 2011, s. 319-344.
- ČORNEJ, Petr. Tzv. Kronika univerzity pražské a její místo v husitské historiografii. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 23, č. 1. 1983, s. 7-25.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – STOČES, Jiří. *Příspěvky k dějinám Univerzity Karlovy: Sborník k životnímu jubileu PhDr. Michala Svatoše, CSc.* Praha 2007. [vydáno jako] *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. 2007.
- ČORNEJOVÁ, Ivana. *Kapitoly z dějin pražské univerzity 1622-1773*. Praha 1992.
- ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Praha 2002.
- de RIDDER-SYMOENS, Hilde (ed.). *A history of the university in Europe. Volume 1: Universities in the Middle Ages*. Cambridge 2003.
- de VOOGHT, Paul. *L'hérésie de Jean Hus*. Louvain 1960. [česky dostupné v *Theologická revue* 1997-2004]
- DEKARLI, Martin. Henry Totting of Oyta and the Prague Nominalist Schola Communis between 1366 and 1409: A Preliminary Draft. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 55, č. 1. 2015, s. 53-70.
- DEKARLI, Martin. Recenze: POSPÍŠIL, Ctirad V. Husovská dilemata. Praha 2015. In: *Studia mediaevalia Bohemica*. Roč. 9, č. 1. 2017, s. 123-125.
- DOELLE, Ferdinand. Ein Fragment der verlorengegangenen Prager Universitätsmatrikel aus dem 14. Jahrhundert. In: *Miscellanea Francesco Ehrle III – Studi e testi 39*. Roma 1924, s. 88-102.
- DOLEŽALOVÁ, Eva – HRDINA, Jan – UHLÍŘ, Zdeněk – ŠMAHEL, František. The Reception and Criticism of Indulgences in the Late Medieval Czech Lands. In:

SWANSON, Robert. N. (ed.). *Promissory notes on the treasury of merits: indulgences in late medieval Europe*. Leiden – Boston 2006, s. 101-145.

DOLEŽALOVÁ, Eva – NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*. Praha 2004.

DOLEŽALOVÁ, Eva – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (eds.). *Evropa a Čechy na konci středověku: Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*. Praha 2004.

DOLEŽALOVÁ, Eva – SOMMER, Petr (eds.). *Středověký kaleidoskop pro muže s hůlkou: Věnováno Františku Šmahelovi k životnímu jubileu*. Praha 2016.

DOLEŽALOVÁ, Eva. Klérus na dvorech lucemburských králů ve 14. století. In: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a kol. *Dvůr a církev v českých zemích ve středověku*. Praha 2017, s. 91-99.

DOLEŽALOVÁ, Eva. Přemyslovská tradice v lucemburské době. In: SOMMER, Petr – TŘEŠTÍK, Dušan – ŽEMLIČKA, Josef (eds.). *Přemyslovci: Budování českého státu*. Praha 2009, s. 530-540.

DOLEŽALOVÁ, Eva. Spor krále Václava s arcibiskupem Janem z Jenštejna. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 656-663.

DRŠKA, Václav. *Zikmund Lucemburský: Liška na trůně*. Praha 1996.

ĐURČANSKÝ, Marek – ZILYNSKÁ Blanka. Zpřístupňování pramenů k dějinám univerzit předmoderní doby ve střední Evropě. Ohlédnutí za posledními dvěma dekadami a výhledy do budoucna. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 58, č. 2. 2018, s. 13-25.

ENGELBRECHT, Helmut. *Geschichte des österreichischen Bildungswesens. Erziehung und Unterricht auf dem Boden Österreichs: Band 1. Von den Anfängen bis in die Zeit des Humanismus*. Wien 1982.

FIALA, Zdeněk. *Předhusitské Čechy: Český stát pod vládou Lucemburků 1310-1419*. Praha 1978.

FIALA, Zdeněk. *Přemyslovské Čechy: Český stát a společnost v letech 995-1310*. Praha 1975.

FRIED, Johannes. *Der Schleier der Erinnerung: Grundzüge einer historischen Memorie*. München 2012.

GRAUS, František. *Český obchod se sukrem ve 14. a počátkem 15. století (K otázce významu středověkého obchodu)*. Praha 1950.

GRAUS, František. *Městská chudina v době předhusitské*. Praha 1949.

HAVEL, Dalibor. *Počátky latinské písemné kultury v českých zemích: Nejstarší latinské rukopisy a zlomky v Čechách a na Moravě*. Brno 2018.

HEROLD, Vilém. Ideové kořeny reformace v českých zemích. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 161-236.

HEROLD, Vilém. Jan Hus a husitství. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 237-320.

HEROLD, Vilém. *Pražská univerzita a Wyclif: Wyclifovo učení o ideách a geneze husitského revolučního myšlení*. Praha 1985.

HEROLD, Vilém. Vojtěch Raňkův z Ježova a česká reformace. In: MIKULEC, Jiří – POLÍVKA, Miloslav (eds.). *Per saecula ad tempora nostra: Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka. Svazek 1*. Praha 2007, s. 82-86.

HLAVÁČEK, Ivan. Dobrodružství poznávání prehistorie a počátků Univerzity Karlovy. In: ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*. Praha 2018, s. 9-27.

HLAVÁČEK, Ivan. Knihy a knihovny na pražské univerzitě v době předhusitské. In: BARCIAK, Antoni. *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku*. Katowice 2002, s. 311-321.

HLAVÁČEK, Ivan. Knihy a knihovny na pražské univerzitě ve středověku (stručný nástin). In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 36-38, č. 1-2. Praha 2004, s. 23-29.

HLAVÁČEK, Ivan. Nevděčné nástupnictví Václava IV. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 633-642.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. (Erz-) Biskup Prag. In: GATZ (ed.). Erwin. *Die Bistümer des Heiligen Römischen Reiches von ihren Anfängen bis zur Säkularisation*. Stuttgart 2003, s. 574-589.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Arcibiskupové a kaplani za Václava IV. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 777-784.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic: Arcibiskup, zakladatel, rádce*. Praha 2008.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Biskup Jan IV. z Dražic (1301-1343)*. Praha 1991.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Papežství vrcholného a pozdního středověku a české království (1198-1417). In: ČERNUŠÁK, Tomáš a kol. *Papežství a české země v tisíciletých dějinách*. Praha 2017, s. 73-138.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Počátky avignonského papežství a české země*. Praha 2013.

HOENSCH, Jörg K. *Lucemburkové: Pozdně středověká dynastie celoevropského významu 1308-1437*. Praha 2003.

HOLÁ, Mlada. *Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a raném novověku: Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622)*. Praha 2017.

HOLINKA, Rudolf. *Církevní politika arcibiskupa Jana z Jenštejna za pontifikátu Urbana VI*. Bratislava 1933.

HRDINA, Jan. *Relikvie, odpustky, poutní odznaky: Čtyři kapitoly z náboženského života lucemburské Prahy*. Praha 2017.

CHALOUPECKÝ, Václav. *Karlova Univerzita v Praze. Její založení, vývoj a ráz v XIV. století*. Praha 1948.

- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Dějiny cisterciáckého řádu v Čechách 1142-1420: II. Kláštery založené ve 13. a 14. století*. Praha 2014.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II.: Král český a polský*. Praha 2007.
- IWAŃCZAK, Wojciech. *Jan Lucemburský: Dějiny bouřlivého života a hrdinské smrti českého krále a lucemburského hraběte v jednadvaceti obrazech*. Praha 2018.
- JAN, Libor. *Václav II. a struktury panovnické moci*. Brno 2006.
- JAN, Libor. *Václav II.: Král na stříbrném trůnu 1283-1305*. Praha 2015.
- JANÁČEK, Josef. *Dějiny obchodu v předbělohorské Praze*. Praha 1955.
- KADLEC, Jaroslav. Die homiletischen Werke des Prager Magisters Nikolaus von Louny. In: *Augustiniana 23*. 1973, s. 242-270.
- KADLEC, Jaroslav. Husovi odpůrci. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 325-342.
- KADLEC, Jaroslav. *Katoličtí exulanti čeští doby husitské*. Praha 1990.
- KADLEC, Jaroslav. *Leben und Schriften des Prager Magisters Adalbert Rankonis de Ericino: Aus dem Nachlaß von Rudolf Holinka und Jan Vilikovský*. Münster 1971.
- KADLEC, Jaroslav. *Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova*. Praha 1969.
- KADLEC, Jaroslav. *Přehled českých církevních dějin I*. Praha 1991.
- KADLEC, Jaroslav. Řeholní generální studia při Karlově Univerzitě v době předhusitské. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 7, č. 2. 1966, s. 63-108.
- KADLEC, Jaroslav. *Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod*. Münster 1982.
- KADLEC, Jaroslav. Teologická fakulta. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 135-162.
- KADLEC, Jaroslav. Založení a první léta teologické fakulty Univerzity Karlovy. In: *Sborník Katolické teologické fakulty vydáný v roce 650. výročí založení Univerzity Karlovy*. Praha 1998, s. 9-13.
- KALISTA, Zdeněk. *Karel IV.: Jeho duchovní tvář*. Praha 1971.
- KAVKA, František. *5.4.1355. Korunovace Karla IV. císařem Svaté říše římské*. Praha 2002.
- KAVKA, František. *Karel IV.: Historie života velkého vladaře*. Praha 1998.
- KAVKA, František. Karel IV.: Vzdělanec na královském trůně. In: BENEŠ, Zdeněk a kol. *Duchem, ne mečem: Fakta, úvahy, souvislosti*. Praha 2003, s. 39-47.
- KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika: I. Díl (1355-1364)*. Praha 1993.
- KAVKA, František. *Vláda Karla IV. za jeho císařství (1355-1378). Země České koruny, rodová, říšská a evropská politika: II. Díl (1364-1378)*. Praha 1993.

- KAVKA, František. Založení university a její vývoj do roku 1409. In: KAVKA, František (red.). *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*. Praha 1964, s. 7-43.
- KAVKA, František. Zur Frage der Statuten und der Studienordnung der Prager theologischen Fakultät in der vorhussitischen Zeit. In: *Folia diplomatica 1*. Brno 1971, s. 129-143.
- KEJŘ, Jiří. *Dějiny pražské právnické univerzity*. Praha 1995.
- KEJŘ, Jiří. Deklarace pražské univerzity z 10. března 1417 o přijímání pod obojí a její historické pozadí. In: *Sborník historický 8*. Praha 1961, s. 131-156.
- KEJŘ, Jiří. Dekret kostnického koncilu o suspensi pražské univerzity. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 43-48.
- KEJŘ, Jiří. *Husův proces*. Praha 2000.
- KEJŘ, Jiří. *Jan Hus známý i neznámý*. Praha 2009.
- KEJŘ, Jiří. Právnická fakulta a univerzita. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 163-182.
- KEJŘ, Jiří. *Z počátků české reformace*. Brno 2006.
- KLÁPŠTĚ, Jan. *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha 2012.
- KRIEGER, Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku: Od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*. Praha 2003.
- KRMÍČKOVÁ, Helena. *Edice středověkého diplomatického materiálu*. Brno 2014.
- KUBÍNOVÁ, Kateřina. *Imitatio Romae: Karel IV. a Řím*. Praha 2006.
- KUBOVÁ, Miloslava. University založené Karlem IV. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 11, č. 1-2. Praha 1970, s. 7-31.
- KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019.
- KYBAL, Vlastimil – NOVOTNÝ, Václav. *M. Jan Hus: život a učení I-V*. Praha 1919-1931.
- LANG, Albert. Heinrich Totting von Oyta: ein Beitrag zur Entstehungsgeschichte der Ersten deutschen Universitäten und zur Problemgeschichte der Spätscholastik. In: *Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters*. Bd. 33, Heft 4/5. 1937.
- LARSEN, Andrew E. John Wyclif, c. 1331–1384. In: LEVY, Ian Ch. (ed.). *A Companion to John Wyclif: Late Medieval Theologian*. Leiden – Boston 2006, s. 1-65.
- LOSERTH, Johann. *Hus und Wiclif: Zur Genesis der husitischen Lehre*. Prag – Leipzig 1884.
- MACHILEK, Franz. Polemiky mezi přívrženci a odpůrci wyclifsko-husitského hnutí. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 343-359.
- MARIN, Olivier. *Geneze pražského reformního hnutí: 1360-1419*. Praha 2017.

- MELANOVÁ, Miloslava – SVATOŠ, Michal. *Bibliografie k dějinám pražské univerzity do roku 1622*. Praha 1979.
- MELANOVÁ-KUBOVÁ, Miloslava. Založení pražské univerzity a její rozvoj za vlády Karlovy. In: VANĚČEK, Václav (red.). *Karolus Quartus: Sborník vědeckých prací o době, osobnosti a díle českého krále a římského císaře Karla IV.* Praha 1984, s. 217-230.
- MENDELOVÁ, Jaroslava (a kol.). *Lucemburská Praha 1310-1437*. Praha 2006.
- MERHAUTOVÁ, Anežka – TŘEŠTÍK, Dušan. *Ideové proudy v českém umění 12. století*. Praha 1985.
- MEZNÍK, Jaroslav. *Praha před husitskou revolucí*. Praha 1990.
- MORAW, Peter (et. al.). *Die Universität zu Prag*. München 1986.
- MORAW, Peter. *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen – Personen – Entwicklungen*. Leiden – Boston 2008.
- MORAW, Peter. Prag: Die älteste Universität in Mitteleuropa. In: MORAW, Peter. *Gesammelte Beiträge zur deutschen und europäischen Universitätsgeschichte: Strukturen – Personen – Entwicklungen*. Leiden – Boston 2008, s. 79-100. [studie původně vyšla jako] MORAW, Peter. Prag: Die älteste Universität in Mitteleuropa. In: DEMANDT, Alexander (Hrsg.). *Stätten des Geistes. Große Universitäten Europas von der Antike bis zur Gegenwart*. Köln 1999, s. 127-146.
- NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha 2000.
- NODL, Martin – ŠMAHEL, František. Kutnohorský dekret po 600 letech. Bilance dosavadního bádání. In: *Český časopis historický*. Roč. 107, č. 1. 2009, s. 1-45.
- NODL, Martin. „Smíření národů“ na pražské univerzitě na přelomu 14. a 15. století. In: NODL, Martin – WIHODA, Martin (eds.). *Rituál smíření: konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2007, s. 260-272.
- NODL, Martin. *Dějepisectví mezi vědou a politikou: Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Brno 2007.
- NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Praha 2010.
- NODL, Martin. Iurare vel promittere. Příspěvek k problematice pražských univerzitních statut. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 49-57.
- NODL, Martin. Lucemburští panovníci a pražská univerzita. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 552-558.
- NODL, Martin. *Na vlnách dějin: Minulost – přítomnost – budoucnost českého dějepisectví*. Praha 2020.
- NODL, Martin. Národní a zemské zájmy v interpretacích „deketu kutnohorského“ (Palacký – Tomek – Helfert – Höfler). In: AMBROŽOVÁ Hana a kol. *Historik na Moravě: Profesoru Jiřímu Malířovi, předsedovi Matice moravské a vedoucímu Historického ústavu FF MU, věnují jeho kolegové, přátelé a žáci k šedesátinám*. Brno 2009, s. 77-90.

- NODL, Martin. Pražská univerzita na rozcestí: Dekret kutnohorský očima poražených. In: *Dějiny a současnost*. Roč. 31, č. 2. 2009, s. 18-21.
- NODL, Martin. *Středověk v nás*. Praha 2015.
- NODL, Martin. Tragický konec české poznámky. In: *Dějiny – teorie – kritika*. Roč. 16, č. 1. 2019, s. 89-108.
- NODL, Martin. Volba rektora pražského vysokého učení. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha 2014, s. 165-177.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 1. Od nejstarších dob do smrti knížete Oldřicha*. Praha 1912.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 2. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha 1913.
- NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny I, 3. Čechy královské za Přemysla I. a Václava I (1197-1253)*. Praha 1928.
- NOVOTNÝ, Vojtěch. Univerzita a teologická fakulta léta Páně 1347. In: *Doxa: zpravodaj Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy*. Roč. 5, č. 2. 2018-2019, s. 21-23.
- ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo (eds.). *Henry Totting of Oyta: three sermons of a late medieval intellectual: De passione Domini: De assumptione Beate Virginis Marie: De nativitate Iohannis Baptiste*. Frankfurt am Main 2016.
- ODSTRČILÍK, Jan – BATTISTA, Francesca – BURGAZZI Riccardo. The Preaching of Henry Totting of Oyta. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 55, č. 1. 2015, s. 71-91.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle původních pramenůw II.1. Od roku 1253 do roku 1333*. Praha 1877.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle původních pramenůw II.2. Od roku 1333 do roku 1403*. Praha 1877.
- PALACKÝ, František. *Dějiny národu českého w Čechách a w Moravě dle původních pramenůw III.1. Od roku 1403 do roku 1424*. Praha 1850.
- PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Naomi (eds.). *Husitství – Reformace – Renaissance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha 1994.
- PATSCHOVSKY, Alexander. *Bludiště pravé víry: Sektáři, kacíři a reformátoři ve středověkých Čechách*. Praha 2018.
- PETRÁŇ, Josef. *Karolinum*. Praha 2010.
- POLC, Jaroslav V. Duchovní proudy v Čechách ve XIV. století. In: DRDA, Miloš – HOLEČEK, František J. – VYBÍRAL, Zdeněk (eds.). *Husitský Tábor. Supplementum 1: Jan Hus na přelomu tisíciletí*. Tábor 2001, s. 59-70.
- POSPÍŠIL, Ctirad V. *Husovská dilemata*. Praha 2015.
- POSPÍŠIL, Ctirad V. *Úvod do husovských dilemat: Historie a teologie*. Praha 2020.

- PUMPROVÁ, Anna. Žebrák místo lékaře: O přínosu nové edice Zbraslavské kroniky k jejímu využití jako historického pramene. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*. Roč. 20, č. 1. 2017, s. 59-84.
- RICHÉ, Pierre – VERGER, Jacques. *Učitelé a žáci ve středověku*. Praha 2011.
- SEDLÁK, Jan. *Jan Hus*. Praha 1915.
- SEDLÁK, Jan. *Miscellanea husitica Ioannis Sedlák*. Praha 1996.
- SEIBT, Ferdinand. *Karel IV.: Císař v Evropě (1346-1378)*. Praha 1999.
- SEIBT, Ferdinand. Von Prag bis Rostock: Zur Gründung der Universitäten in Mitteleuropa. In: BEUMANN, Helmut. *Festschrift für Walter Schlesinger: Vol. 1*. Köln – Wien 1973, s. 406-426.
- SLÍVA, Jan. Jindřich z Isernie, protonotář Jindřich a Jindřich Vlach. In: *Mediaevalia Historica Bohemica*. Roč. 22, č. 2, 2019, s. 7-50.
- SOUKUP, Pavel. *11.7.1412. Poprava tří mládenců: Odpustkové bouře v Praze*. Praha 2018.
- SOUKUP, Pavel. *Jan Hus: Život a smrt kazatele*. Praha 2015.
- SOUKUP, Pavel. Jeden den středověkého učence. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr (eds.). *Jeden den ve středověku*. Praha 2014, s. 143-163.
- SOUKUP, Pavel. Václav IV. a reformní hnutí. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 688-701.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo (1316-1378)*. Praha 1979.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. 1361-1419: K předpokladům husitské revoluce*. Praha 1986.
- SPĚVÁČEK, Jiří. *Založení Univerzity Karlovy*. Praha 1988.
- SPUNAR, Pavel. *Repertorium auctorum Bohemorum provectorum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustans I+II*. Wrocław 1985, 1995.
- STOČES, Jiří. Hlavní směry současné historiografie středověkých univerzit. Přehled střeoevropské historické produkce po roce 1989 s důrazem na předhusitské pražské univerzity. In: *Český časopis historický*. Roč. 102, č. 2. 2004, s. 342-371.
- STOČES, Jiří. *Pražské univerzitní národy do roku 1409*. Praha 2010.
- STOOB, Heinz. *Kaiser Karl IV. und seine Zeit*. Graz – Wien – Köln 1990.
- SUCHÁNEK, Drahomír – DRŠKA, Václav. *Církevní dějiny: Antika a středověk*. Praha 2013.
- SUCHÁNEK, Drahomír. Církev doby Václava IV. – světla a stíny české církve na přelomu 14. a 15. století. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 175-187.
- SVATOŠ, Michal. Cesta k husitské univerzitě. Proměna pražské univerzity 14. a 15. století. In: NOVOTNÝ, Robert – ŠÁMAL, Petr a kol. *Zrození mýtu: Dva životy husitské epochy*. Praha – Litomyšl 2011, s. 42-49.

- SVATOŠ, Michal. Formy promoce na pražské univerzitě v letech 1348-1622: Kus kulturní a intelektuální historie českých dějin. In: HRABOVÁ, Libuše (ed.). *Ve znamení zemi Koruny české: Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.* Praha 2006, s. 400-411.
- SVATOŠ, Michal. Hospodářské zázemí pražské univerzity v době Karla IV. (1347-1378). In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 18, č. 2. 1978, s. 7-36.
- SVATOŠ, Michal. Husovi přátelé. In: LÁŠEK, Jan B. (ed.). *Jan Hus mezi epochami, národy a konfesemi*. Praha 1995, s. 63-67.
- SVATOŠ, Michal. Kališnická univerzita (1419-1556). In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 205-217.
- SVATOŠ, Michal. Město a univerzita ve středověku. In: *Documenta Pragensia XI.: Škola a město: Sborník příspěvků z konference „ŠKOLA A MĚSTO“, konané ve dnech 5.-6. října 1992*. Praha 1994, s. 40-64.
- SVATOŠ, Michal. Obecné učení (1347/48-1419). In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 27-100.
- SVATOŠ, Michal. Prameny a literatura. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 15-25.
- SVATOŠ, Michal. Pražská univerzita a její vzory. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 36-38, č. 1-2. Praha 2004, s. 11-21.
- SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní autonomie za Karla IV. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Sciencia Nobilitat: Sborník prací k poctě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc. (Příspěvky k dějinám vzdělanosti v českých zemích I)*. Praha 1998, s. 57-69.
- SVATOŠ, Michal. Pražská univerzitní kolej Všech svatých. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 31, č. 1. 1991, s. 85-93.
- SVATOŠ, Michal. Pražské arcibiskupství a univerzita do husitství. In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav V. *Pražské arcibiskupství 1344-1994: Sborník statí o jeho působení a významu v české zemi*. Praha 1994, s. 85-96.
- SVATOŠ, Michal. Sociální integrace absolventů pražské univerzity 1348-1419. In: PÁNEK, Jaroslav – POLÍVKA, Miloslav – REJCHRTOVÁ, Naomi (eds.). *Husitství – Reformace – Renesance: sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*. Praha 1994, s. 157-166.
- SVATOŠ, Michal. Středověká vysvědčení absolventů pražské univerzity (Studie k univerzitnímu diplomatáři III). In: POLÍVKA, Miloslav – SVATOŠ, Michal (eds.). *Historia docet: Sborník prací k poctě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.* Praha 1992, s. 463-474.
- SVATOŠ, Michal. Univerzitní zakladatelské dílo Karla IV. In: BOBKOVÁ, Lenka – HOLÁ, Mlada (ed.). *Lesk královského majestátu ve středověku: Pocta Prof. PhDr. Františku KAVKOVI, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha – Litomyšl 2005, s. 221-231.
- SVATOŠ, Michal. Vzdělanec – učenec – profesor. In: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (eds.). *Člověk českého středověku*. Praha 2002, s. 270-284.

- SWANSON, Robert N. *Universities, Academics, and the Great Schism*. Cambridge 1979.
- ŠENK, Martin. Dějinný příběh Katolické teologické fakulty. In: #KTFUK30: 30. výročí reinkorporace Katolické teologické fakulty zpět k Univerzitě Karlově. Praha 2020, s. 3-22.
- ŠENOVSKÝ, Jakub. Pronikání viklefovských tezí na pražskou univerzitu a jejich vliv na české reformní hnutí. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 189-205.
- ŠMAHEL, František – TRUC, Miroslav. Studie k dějinám Univerzity Karlovy v letech 1433-1622. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 411-458.
- ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Praha 2006.
- ŠMAHEL, František. Dekret kutnohorský a odchod německých studentů z Prahy v roce 1409: Diskuse. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 168-178.
- ŠMAHEL, František. Doplnky k nejstarším dějinám mistrovských kolejí pražské univerzity do roku 1420. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 92-125.
- ŠMAHEL, František. Dva drobné příspěvky k nejstarším dějinám Univerzity Karlovy. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 47, č. 1-2. Praha 2007, s. 37-42.
- ŠMAHEL, František. Evropské panorama 1378-1437. In: ŠMAHEL, František – BOBKOVÁ, Lenka (eds.). *Lucemburkové: Česká koruna uprostřed Evropy*. Praha 2012, s. 595-632.
- ŠMAHEL, František. Fakulta svobodných umění. In: SVATOŠ, Michal (red.). *Dějiny Univerzity Karlovy I (1347/48–1622)*. Praha 1995, s. 101-133.
- ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 1: Doba vymknutá z kloubů*. Praha 1995.
- ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce 2: Kořeny české reformace*. Praha 1996.
- ŠMAHEL, František. Husitská universita. In: KAVKA, František (red.). *Stručné dějiny Univerzity Karlovy*. Praha 1964, s. 44-76.
- ŠMAHEL, František. *Husitské Čechy: Struktury, procesy, ideje*. Praha 2001.
- ŠMAHEL, František. *Idea národa v husitských Čechách*. Praha 2000.
- ŠMAHEL, František. *Jan Hus: Život a dílo*. Praha 2013.
- ŠMAHEL, František. K sedmdesátinám prof. Františka Kavky. In: *Historické listy*. Č. 1. 1991, s. 62.
- ŠMAHEL, František. Kdo pronesl smuteční řeč při pohřbu císaře Karla IV.? In: *Studia Mediaevalia Bohemica*. Roč. 2, č. 2. 2010, s. 215-220.
- ŠMAHEL, František. Král Václav IV. a pražské studium generale do vydání Dekretu kutnohorského v roce 1409. In: KUTHAN, Jiří – ŠENOVSKÝ, Jakub (eds.). *Římský a český král Václav IV. a počátky husitské revoluce*. Praha 2019, s. 207-225.

- ŠMAHEL, František. *Nalézání, setkávání a míjení v životě jednoho medievisty*. Praha 2009.
- ŠMAHEL, František. Nejstarší statuta pražské univerzity: Prolegomena k jejich edici. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 43-61.
- ŠMAHEL, František. Písemné záznamy kvodlibetních disputací na pražské univerzitě do roku 1420. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 326-348.
- ŠMAHEL, František. Počátky pražského obecného učení. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 13-42.
- ŠMAHEL, František. Počátky pražského obecného učení. Kritická reflexe k jubileu jednoho „národního monumentu“. In: *Český časopis historický*. Roč. 96, č. 2. 1998, s. 253-291. [v dané poznámce citováno záměrně v této podobě a nikoli v upravené přetištěné verzi]
- ŠMAHEL, František. *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419: Statistickosociologická studie*. Praha 1967.
- ŠMAHEL, František. Pražští studenti v letech 1348-1622. In: ŠMAHEL, František. *Alma mater Pragensis: Studie k počátkům Univerzity Karlovy*. Praha 2016, s. 560-573.
- ŠMAHEL, František. Smuteční ceremonie a rituály při pohřbu císaře Karla IV. In: ŠMAHEL, František. *Mezi středověkem a renesancí*. Praha 2002, s. 401-416.
- ŠMAHEL, František. Státní theologie Karla IV., „národní“ doktrína Francie a počátky konciliarismu. In: HEROLD, Vilém – MÜLLER, Ivan – HAVLÍČEK, Aleš (eds.). *Politické myšlení pozdního středověku a reformace*. Praha 2011, s. 118-160.
- ŠMAHEL, František. *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500*. Wrocław 1980.
- ŠMAHEL, František. Záhada nejstarší pečeti pražské univerzity. In: *Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis*. Roč. 41, č. 1-2. 2001, s. 11-31.
- ŠMAHEL, František. Záhady nejstarší pečeti Univerzity Karlovy. In: *Dějiny a současnost*. Roč. 23, č. 3. 2001, s. 2-7.
- ŠMAHEL, František. *Život a dílo Jeronýma Pražského*. Praha 2010.
- ŠUSTA, Josef. *České dějiny II, 1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935.
- ŠUSTA, Josef. *České dějiny II, 4. Karel IV. Za císařskou korunou: 1346-1355*. Praha 1948.
- TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. Praha 1897.
- TOMEK, Wacław W. *Děje University Pražské: Díl I*. Praha 1849.
- TOMEK, Wacław W. *Dějepis města Prahy: Díl III*. Praha 1875.
- TRUC, Miroslav. Nad edicí Monument pražské univerzity. In: *130 let zemského archivu: Sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 130. výročí založení zemského archivu a 100. výročí úmrtí jeho zakladatele a 1. ředitele prof. A. Gindelyho*. Praha 1993, s. 72-81.

- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmas*. Praha 1966.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: Studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha 1968.
- TŘEŠTÍK, Dušan. *Počátky Přemyslovců: Vstup Čechů do dějin (530-935)*. Praha 1997.
- TŘÍSKA, Josef. *Starší pražská univerzitní literatura a karlovska tradice*. Praha 1978.
- TŘÍSKA, Josef. *Výbor ze starší pražské univerzitní literatury*. Praha 1977.
- TŘÍSKA, Josef. *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348-1409*. Praha 1981.
- TUREK, Rudolf. *Počátky české vzdělanosti*. Praha 1988.
- URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny III, 2. Věk poděbradský*. Praha 1918.
- VARCL, Ladislav (ed.). *Antika a česká kultura*. Praha 1978.
- VIDMANOVÁ, Anežka. Boëthius a Čechy. In: BAHNÍK, Václav – VIDMANOVÁ, Anežka. *Boëthius – Poslední Říman*. Praha 1982.
- VILIKOVSKÝ, Jan. *Latinská poesie žakovská v Čechách*. Bratislava 1932.
- VYSKOČIL, Jan K. *Arnošt z Pardubic a jeho doba*. Praha 1947.
- WEINFURTER, Stefan. *Heinrich II.: Herrscher am Ende der Zeiten*. Regensburg 1999.
- WERNISCH, Martin. *Husitství: Raně reformační příběh*. Brno 2003.
- WINTER, Zikmund. *Děje vysokých škol pražských od secesí cizích národů po dobu bitvy na bělohorské (1409-1422)*. Praha 1897.
- ZILYNSKÁ, Blanka. Kališnická církev. In: CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (eds.). *Husitské století*. Praha 2014, s. 586-605.
- ZILYNSKÁ, Blanka. Počátky Univerzity Karlovy ve světle nově objevených listin. In: ROYT, Jan (ed.). *Nejstarší listiny Univerzity Karlovy*. Praha 2018, s. 37-43.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Do tří korun: Poslední rozmach Přemyslovců (1278-1301)*. Praha 2017.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Konec Přemyslovců: Skladba fungování jejich pozdní monarchie*. Praha 2020.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: Kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha 2014.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: Proměna státu a společnosti*. Praha 2002.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar I.: Panovník, stát a česká společnost na prahu vrcholného feudalismu*. Praha 1990.
- ŽEMLIČKA, Josef. *Přemysl Otakar II.: Král na rozhraní věků*. Praha 2011.
- ŽŮREK, Václav. *Karel IV.: Portrét středověkého vládce*. Praha 2018.